N. IORGA

SCRISORĬ DOMNEŞTĬ

VĂLENIĬ-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMÂNESC», SOC. PE ACȚIUNĬ
1912

PREFAȚĂ.

CEVA DESPRE DATINA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ.

Lecțiile de istorie a Romînilor ținute la Vălenii-de-Munte înnaintea auditoriuluĭ cursurilor de vară aŭ înfățișat în 1911 împrejurările trecute ale vieții noastre naționale în legătură cu acea mărturie sigură, străvezie, cuprinzînd mult — nu ca fapte, ci ca fel de a gîndi și de a simți — în cuvinte puține care sînt scrisorile Domnilor, și anume acelea dintre ele care aŭ un scop saŭ măcar un element istoric. A fost auzit astfel pe rînd graiul stăpînitorilor cari aŭ avut țerile noastre în seamă, de la ceĭ maĭ depărtațĭ cari aŭ lăsat ceva scris până aproape în vremile noastre.

Scrisorile aŭ fost bine înțeles numaĭ un punct de plecare pentru multe și felurite lămurirĭ. Acestea nu puteaŭ fi nouă decît în forma pe care o îmbrăcaŭ și în anume amănunte pe care n'am avut prilejul să le comunic altă dată; de sigur că vor fi fost și unele puncte de vedere care se înfățișaŭ atuncĭ întăia oară. A le păstra în scris, așa cum ele aŭ putut să răsară în hasardul inspirațieĭ momentane a unuĭ curs maĭ mult popular, nu-mĭ trece prin gînd.

Dar, odată strînse, traduse, explicate, scrisorile nu trebuiaŭ, cred, să rămîie pierdute pentru acel public larg, așa de doritor de a cunoaște lucrurĭ substanțiale, temeinice, folositoare, și căruia cărțile ce-ĭ trebuie sînt în adevăr tocmaĭ acelea care i se daŭ maĭ rar. Le-am cuprins decĭ în această publicație.

Din toate aceste scrisorĭ se desfac ideĭ politice, și e spre lauda noastră ca nație, e o dovadă a pătrunderiĭ și a simțuluĭ nostru de realitate, că aceste ideĭ politice s'aŭ putut păstra, peste schimbările, atît de dese, ale stăpînitorilor, adesea și de sînge deosebit, timp de peste cincĭ veacurĭ, de o jumătate de mileniu. Numaĭ cînd există o conștiință publică, pe care boieriĭ o puteaŭ vădi prin scris și cuvînt, iar ceĭ de jos prin gradul de credință și de ascultare față de boierĭ, orĭ prin tulburărĭ, răscoale și războaie lăuntrice, numaĭ atuncĭ ideile personale și toanele unuĭ prinț saŭ ale altuia aŭ trebuit totdeauna să cedeze față de o datină atotputernică, pe care toțĭ eraŭ gata s'o apere, și împotriva oricuĭ.

Această datină politică are, firește, același caracter ca și datina socială, datina culturală, cea literară și cea artistică. Într'însa ca și în toate acestea se deosebesc două elemente hotărîtoare: unul e unirea aicĭ a elementelor de înrîurire creștină venite din Răsărit și din Apus, *iar cellalt* potrivirea acestor elemente cu condițiile geografice și istorice ale țeriĭ.

După Sîrbĭ și Bulgarĭ noĭ am primit, supt toate

raporturile, moștenirea Bizanțuluĭ, pe care eram gata, în expansiunea noastră din a două jumătate a veaculuĭ al XIV-lea, să-l și înlocuim. Turciĭ ne-aŭ împiedecat de la aceasta. Ni-aŭ tăiat calea, ni-aŭ frînt aripile cuceritoare, ni-aŭ închis granițile, ni-aŭ luat, în vămĭ și drumurĭ, izvoarele de bogăție si de putere, ni-aŭ împuținat sîngele prin tribut și furniturĭ militare, neîngăduindu-ni astfel un prisos de energie care li-ar fi turburat fără îndoială împărăteasca atotputernicie din Arhipelag la Dunăre.

Dar am păstrat toate acele forme politice, forme sociale și forme culturale care veniaŭ, prin Imperiul bizantin, din vechia Romă și pe care adesea, în proporțiĭ mult maĭ marĭ, le luaseră de la acelașĭ izvor Sultaniĭ înșișĭ aĭ Osmanilor. Am păstrat altfel tradiția Romanilor Răsărituluĭ.

Dar nu ne-am oprit în loc, în acea imobilitate a ideilor, în acea nestrămutare a așezămintelor și obiceiurilor, care deosebește Bizanțul. Apusul ni trimetea necontenit, în răpedea, vioaia, necontenit originală luĭ evoluție, gîndurĭ pe care nu le avură Greciĭ, Asiaticiĭ, Sîrbiĭ, Bulgariĭ. Și noĭ nu le răspingeam, ci, primindu-le, ne pătrundeam de ele.

Creștinĭ voiam să fim, și gîndul nostru era totdeauna acela de a urmà o răspicată politică de orientare creștinĭ. Niciodată n'a fost o mișcare împotriva „tiranieĭ păgîne“, asigurătoare însă în atîtea privințĭ, fără ca noĭ să nu tresărim de dorința libertățiĭ de acțiune alăturea de ceĭlalțĭ frațĭ întru Hristos.

Decĭ creștinismul nostrŭ n'a fost niciodată, ca acela al Răsăritenilor, mulțămit cu plecarea genunchilor, cu spunerea rugăciunilor, cu mișcarea mătăniilor și facerea exterioară a semnuluĭ sfînt. Nu, pentru noĭ ideia creștină a însemnat totdeauna: răscoală, războiŭ, recucerire, căpătare înnapoĭ a celor pierdute: crucea noastră a fost maĭ mult acea, bătută de soare, de pe vîrful steagurilor, decît crucea încunjurată de fumul tămîiĭ în umbra altarelor.

Această tălmăcire a creștinismuluĭ, fiind energică, activă, laică, militară, e apuseană, Răsăritul preferînd renunțarea, lăsarea „în plata luĭ Dumnezeŭ", a vinovaților de robire, de apăsare, de stoarcere. Locuțiunea pe care am întrebuințat-o face parte însă din graiul poporuluĭ și ea înfățișează o pornire obișnuită a sătenilor noștri. Nicĭ la dînșiĭ fapta, răpede, mînioasă, nu se potrivește cu liniștea acesteĭ filosofiĭ supuse, și aceia carĭ aŭ spus maĭ des „capul plecat sabia nu-l taie", aŭ dat maĭ multe capete tăiate, fiindcă n'aŭ vrut a se pleca. Și în masele adîncĭ s'a dat astfel necontenit o tragică luptă între cele două concepțiĭ de viață: cea resignată a Răsărituluĭ și cea energetică a Apusuluĭ, dintre care una înțelege a stăpîni lumea de sus prin liniște desprețuitoare, iar cealaltă a o cuceri prin neastîmpăr încrezător, setos de lucrurĭ și stărĭ nouă, din mijlocul chiar al mișcărilor sale. Dar în clasa dominantă, în acea boierime răsărită din luptă și nimicită printr'însa, gata de certele învierșunate ale partidelor personale

atuncĭ cînd nu era cu putință ciocnirea oștilor ce sprijiniaŭ Domnĭ deosebițĭ, concepția Apusuluĭ, ofensiva totdeauna trează, nerăbdarea în veșnică fierbere, rîvnirea fără putință de saț aŭ biruit. Spiritul de aventură, romantismul desfrînat al unuĭ Despot, al unuĭ Gratiani, al unuĭ Dimitrie Cantemir aŭ avut credincioșiĭ lor între fruntașiĭ țeriĭ din deosebitele timpurĭ.

Dar toțĭ treĭ, și alțiĭ ca dînșiĭ, n'aŭ căzut numaĭ prin întîmplărĭ nenorocite saŭ prin faptul, maĭ decisiv, că hotărîrile lor eraŭ greșite, că socotelile lor păcătuiaŭ, că adevărul nu se potrivia cu visurile răsărite în mintea lor ambițioasă. Țara nu i-a sprijinit: nicĭ țara de jos, care pornește greŭ pentru altceva decît nevoile eĭ, de mult și adînc simțite, dar nicĭ cealaltă țară, a boierilor.

Aicĭ vedem prețul celuĭlalt caracter al datineĭ noastre politice, poruncitoarea intervenire a necesităților locale și istorice. Da, voiam să facem politica hotărîtă a Creștinătățiĭ, și o înțelegeam ca pornire îndrăzneață asupra dușmanuluĭ care dăduse jos crucile de pe cupolele cetățiĭ împărăteștĭ, stapîna noastră cea maĭ bătrînă. Dar nu eram gata să sărim orĭcînd și orĭcum asupra vechiuluĭ protivnic, nicĭ să primim o legătură cu ochiĭ închișĭ, supt năframa aurită a speranțelor, cu „desrobitoriĭ“, Austriacĭ orĭ Rușĭ. Condițiĭ, neplăcute, împovărătoare, zăbavnice, dar mîntuitoare, aŭ pus toțĭ Domniĭ noștri acelor carĭ se îmbulziaŭ să ne „scape de tiranie“: Mihaĭ

Viteazul și Radu Șerban le-aŭ pus luĭ Rudolf; Mateĭ Basarab și Șerban Cantacuzino, Brîncoveanu, Constantin Cantemir și chiar fiul săŭ Dimitrie, luĭ Leopold I-iŭ, luĭ Ferdinand al II-lea, luĭ Ioan Sobieski, luĭ Petru-cel-Mare. „Sfioșĭ" și „perfizĭ" am știut să rămînem totdeauna cînd era vorba de însășĭ viața noastră și de tot viitorul ce-l aveam înnainte.

Astfel niciodată nu pierdeam din vedere lipsurile, suferințile acesteĭ țerĭ. Noĭ n'am dat lumiĭ priveliștile, strălucite, dar cu așa de triste urmărĭ, ale unuĭ Mohács, ale uneĭ Pavia, ale uneĭ Pultava, în care Ungurĭ, Francesĭ, Suedesĭ s'aŭ răpezit spre o biruință înșelătoare, dincolo de perdeaua strălucită a căreia se ascundea moartea, robia, desastrul. Poate de aceia, fiind maĭ puținĭ decît atîtea popoare, și la un loc așa de plin de primejdiĭ, ne-am și putut păstra. Ceĭ maĭ marĭ și maĭ puternicĭ Domnĭ aĭ noștri n'aŭ un singur cuvînt de provocare, de trufie, de siguranță, în mijloacele și în chemarea lor. Îĭ opria și umilința impusă de creștinismul răsăritean, dar și firea neamuluĭ lor, întrupată în acea tradiție care cu fiecare veac se făcea maĭ puternică. Eĭ caută ce poate fi maĭ nenorocit în viitor, socot forțele lor cît maĭ puțin și cît maĭ mult pe ale vrăjmașuluĭ. Și astfel nimic nu-ĭ poate uimi, nu-ĭ poate îmbăta de bucurie, nicĭ amorți de durere: fiecare biruință a fost bine pregătită, fiecare înfrîngere prevăzută și ușurată prin această prevedere chiar.

Ne oprim aicĭ. Cel d'intăiŭ element al datineĭ noastre politice face originalitatea Romînilor în istoria universală, cel de-al doilea valoarea lor politică permanentă.

I.

Alexandru-Aldea.

(1435.)

De la ceĭ d'intăiŭ Domnĭ aĭ Țeriĭ-Româneștĭ orĭ aĭ Moldoveĭ n'avem scrisorĭ. Cea maĭ veche urmă scrisă din partea lor e piatra de mormînt, aflătoare la biserica domnească, la «Mănăstirea» din Cîmpulung, a luĭ Nicolae Alexandru-Vodă, fiul luĭ Basarab întemeietorul: ea poartă data de 16 Novembre 1364 («În luna luĭ Noiemvre 16 a răposat marele și de-sine-stătătorul Domn Io Nicolae Alexandru Voevod, fiul mareluĭ Basarab Voevod, în anul 6873 — de la Facerea Lumiĭ —, indicția 3; veșnica luĭ pomenire»).

De la privilegiul latin al luĭ Vladislav, fiul luĭ Nicolae Alexandru, datat 20 Ianuar 1368, începe un șir întreg de privilegiĭ de vamă pentru negustoriĭ din Ardeal și Polonia, precum și de scrisorĭ privitoare la asemenea chestiunĭ. Nu găsim însă niciuna cu caracter politic, oglindind o concepție de Stat, pănă la Alexandru-Aldea.

Ca boier Aldea, numit apoĭ Alexandru ca Domn, după Alexandru-cel-Bun al Moldoveĭ, care-l ajutase împotriva concurentuluĭ — și frateluĭ săŭ după tată — Vlad Dracul, Alexandru,

care iea Domnia la 1431 şi o ţine până la 1435 numaĭ, cînd se stinge de moarte bună, avea înaintea sa *primejdia turcească*. O avuse şi Vladislav, care fusese oprit prin năvălirea şi întinderea Osmanlîilor de a înlocui peste Dunăre Statele în decădere ale Bulgarilor şi Sîrbilor printr'o stăpînire românescă. Astfel *supt el se opreşte expansiunea noastră spre Miazăzi*. Mircea-cel-Bătrîn (în opunere cu Mircea-cel-Tînăr, Ciobanul, din întăia jumătate a veaculuĭ al XVI-lea) *trebuie să apere Dunărea de dînşiĭ*. Biruitor la Rovine, e silit a trece în Ardeal, şi cîteva lunĭ de zile Domnul cel maĭ puternic e Vlad, pus de Sultan. Dan, fiul luĭ Dan I-iŭ şi nepotul de frate al luĭ Mircea, prin luptele luĭ la Dunăre serveşte interesele regeluĭ Ungarieĭ şi Împărat Sigismund, asigurîndu-ĭ *un întăiŭ front de apărare*.

Venind după el, Alexandru-Aldea e silit a trăi în apele moarte ale vasalităţiĭ turceştĭ. Sultanul merge maĭ departe faţă de dînsul. Îĭ cere contingentul militar împotriva Ardealuluĭ, pe care-l şi atacaseră, de maĭ multe orĭ, achingiiĭ luĭ prădătorĭ. Astfel el, împărţit între iubirea luĭ firească pentru creştinĭ şi frica de stăpînul cel atotputernic, scrie aceste rîndurĭ în 1435, lăsînd a se oglindi în ele conştiinţa luĭ chinuită.

Ediţie: I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţeriĭ-Romîneştĭ cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI*, Bucureştĭ, Socec, 1902, p. 32 şi urm., no. XXVIII; *Documente privitoare la relaţiile Ţeriĭ-Romîneştĭ cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI*; Bucureştĭ, Carol Göbl, I (1413-1508) p. 49 şi urm. *(cu textul slavon)*.

Cf. cele din urmă lămurirĭ în Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, Gotha, 1908, p. 414.

Către nandorșpanul și către Ștefan Rozgonyi, șpan de Timișoara.

De la Voevodul muntean, Domnul feciorul luĭ Mircea, de la Aldea Voevod către nandorșpan [1] și către Ștefan Rozgonyi, șpan de Timișoara [2], multă închinăcinne d-voastră. De multe orĭ v'am dat veste că Turciĭ cu adevărat vin în Ardeal și să știțĭ că aŭ și venit cu adevărat; și de multe orĭ v'am sfătuit să trimetețĭ oaste, și cu dînșiĭ pe Chesarul Cealapì [3]. Și să știțĭ că sînt în oaste 70.000 și 4.000, și să știțĭ că nu sînt voinicĭ de ispravă, toțĭ sînt băiețĭ tinerĭ și toțĭ sînt copiĭ și femeĭ; nu e cine să apuce armele; nicĭ jumătate nu sînt bunĭ voinicĭ. Știțĭ d-voastră cum m'am dus la Murad, la Țar [4], și cum am făcut jurămînt cu el și cum am grăit cu el: toate vi le-am dat de știre d-voastră, cu teamă. Ce-am făcut, am făcut, și am mers la el: toate acestea cu frică le-am făcut, căcĭ țara mi-aŭ luat-o și aŭ fost început să mă apuce de cap, și li-am dat copiĭ boiereștĭ acolo. Și asta s'o știțĭ d-voastră: Turciĭ mi-aŭ risipit toată țara, după ce cu credință și cu jurămînt s'aŭ fost legat, și credința aŭ fost pri-

[1] Șpanul (contele) cel mare, Palatinul.

[2] Căpitan de margene, împotriva Turcilor, al Ungarieĭ.

[3] David Celebì, pretendent turc. Tatăl săŭ Murad Orbul (orbit pentru că umbla după tron) era un pretins fiŭ al Sultanuluĭ Mohammed I-iŭ. Trăiaŭ în Ungaria din mila luĭ Sigismund. Din visurile lor de mărire nu s'a ales nimic. — Celeabì, Celebi = nobil, gentilom.

[4] În 1432.

mit-o. Și să știți d-voastră că va veni acea oaste în Ardeal și că eŭ voiŭ fi cu eĭ; iar, dacă eŭ cu dînșiĭ nu voiŭ veni, eŭ pe Albul împreună cu dînșiĭ îl voiŭ trimete. Și, pe Dumnezeul mieŭ și pe credința mea, cînd oastea voastră va veni, în acel ceas eŭ mă voiŭ da la o parte de oastea lor. De multe orĭ Turciĭ m'aŭ înșelat, acuma vreaŭ și eŭ tot așa să li fac; zăŭ că din eĭ nicĭ sămînță n'o să rămîie! Ceia ce am jurat dumisale Craiuluĭ și d-voastră, celorlalțĭ oamenĭ de neam, acel jurămînt, acea credință să mă bată, dacă voiŭ face altfel și dacă voiŭ uita pînea crăiască și sarea, și dacă vă voiŭ pune gînd răŭ celorlalțĭ nemeșĭ și țeriĭ voastre; mă jur, pe ocină și credință și pe capul mieŭ, că altfel nu voiŭ face decît cum v'am scris în carte. Și ție așa-țĭ grăiesc: dacă poțĭ cît maĭ răpede pe Țarul Cealapì să-l trimețĭ cu oaste, trimete-l, că eŭ singur voiŭ face să meargă jumătate din acea oaste la Cealapì. Și voiŭ face așa să dea pe însușĭ Domnul Rumelieĭ[1] și pe Domnul Hamza[2], îndată ce va veni Cealapì. Și de aceia am zăbovit: din Moldova am cerut ajutor[3]; pănă acum ce gînd port dumisale Craiuluĭ, același și Domnuluĭ moldovenesc. Știŭ că și Cealapì are oaste mare și că pe încetul va veni la el; ci să-mĭ trimeată

[1] Beglerbegul (begul begilor) și Sofia.

[2] Cel de Asia.

[3] Unde-ĭ bătuse răŭ pe Turcĭ în Iunie 1432.

Cealapì omul luĭ; aceasta în grabă; eŭ o să-l învăț cum să vie cu oastea. Știŭ că va ajuta Dumnezeŭ creștinilor până va veni cu oastea Cealapì. Și această carte s'a scris în Buzăŭ.

Și Dumnezeŭ să-ți înmulțească aniĭ și zilele.

II.

Vlad Dracul.

(1445.)

După moartea luĭ Alexandru Aldea, Vlad Dracul rămîne singur stăpînitor. Dovedește energie și istețime. Nu-șĭ alege prieteniĭ decît după nevoia din fiecare clipă. In fundul sufletuluĭ săŭ e însă tot prietenul creștinilor: dacă în lupta de la Varna a fugit, era de sigur maĭ bine decît să se fi îndărătnicit să piară după ce Unguriĭ și Poloniĭ regeluĭ Vladislav și aĭ luĭ Ioan Hunyadi (Iancu-Vodă «Sibiianul», fiul luĭ Voicu din Inidora Ardealuluĭ; apoĭ și guvernator al Ardealuluĭ) o pierduseră.

Alexandru-Aldea trimesese, neavînd fiĭ, feciorĭ de boierĭ la Poartă ca ostatecĭ. Vlad dădu pe amîndoĭ fiiĭ săĭ, unul după altul: pe Vlad (Țepeș) care învăță acolo cruzimea și pe Radu (cel Frumos) care se alese cu depravarea [1]. Ca și Aldea, și el făcu drumul de închinare la Poartă. Încă

[1] De aceia în Bogdan, ediția textelor slavone, pp. 78-9, no. LIV, se vorbește de «copilașiĭ pe carĭ i-a lăsat (i-a pus în primejdie) să fie măcelărițĭ», pentru a sluji pe creștinĭ.

de la Mircea Domniĭ muntenĭ dădeaŭ birul, haraciul.

De la 1442 pănă la 1446, cînd îl ucise ca trădător, pe el şi pe fiul săŭ Mircea, printr'o răpede năvălire de iarnă, Hunyadi, Vlad fu însă aliatul creştinilor. După înfrîngerea creştinilor la Varna, corăbiile burgunde şi papale care trebuiaŭ să ajute atacul, întrară pe Dunăre, şi ostaşiĭ de pe ele se uniră cu aĭ luĭ Vlad pentru a nimici cetăţile de pe malul drept ale Turcilor. Giurgiul, unde stătuse adesea Mircea-cel-Bătrîn, care-l şi întărise, fu luat înnapoĭ. Atuncĭ, în 1445, scrie Vlad această scrisoare cerînd mijloace pentru a-şĭ apăra cucerirea. Se spune anume în cronica francesă a luĭ Wavrin, după povestirile şefuluĭ expediţieĭ, că Giurgiul, apărat bine de fiul vestituluĭ Turacan-beg, n'a putut fi luat decît dîndu-i-se foc.

Ediţie: Bogdan [1], p. 54, no. LI; Bogdan [2], p. 80, no. LV.

Io Vlad, Voevod şi Domn, scrie Domnia Mea prietenilor Domnieĭ Mele pîrgarilor din Braşov şi vă rugăm ca pe aĭ mieĭ bunĭ prietenĭ, pentru că ni-a dat Dumnezeŭ şi norocul creştinilor acea cetate, care li-a fost păgînilor în mînĭ, pentru că ce aŭ fost întăriturĭ în ea, aŭ ars toate, şi de iznoavă o întărim. Vă rugăm să ne ajutaţĭ cu arcurĭ şi cu săgeţĭ şi cu puştĭ şi să ni daţĭ silitră, ca să facem praf, să-l punem în cetate, căcĭ este

[1] Cartea din 1902.
[2] Cartea cu texte slavone.

tăria și a voastră, și a noastră, și a toți creștinii. Așijdere, ce vă va spune sluga Domniei Mele Dragomir, să-i dați credință, că sînt vorbele Domniei Mele. Și Dumnezeŭ să vă dea bucurie.

Prietenilor Domniei Mele pîrgarilor din Brașov.

III.

Vladislav.

(1448.)

Domnul care rămase în Scaunul muntean după peirea lui Vlad și a fiului săŭ mai mare, singurul aflător în țară, fu un fiŭ al lui Dan al II-lea, Vladislav. Fricos, plecat înnaintea Turcilor, nu îndrăzni să iea parte la marea expediție de răsbunare, din 1448, a lui Hunyadi, ba nici să ajute Ardealul în acest timp, ci, oportunist mișel, așteptă în Tîrgoviște hotărîrea luptei celei mari, care nu fu în folosul creștinilor. În tot ce avem de la dînsul nu se vede măcar părerea de răŭ că el, creștin, urmînd și datina tuturor înnaintașilor săi, tradiției politice a țerii, nu poate ajuta creștinilor.

Mai tîrziŭ dușmănia cu Hunyadi se învierșună prin luarea feudelor muntene din Ardeal, Făgărașul și Amlașul, pe care Vlad Dracul le avuse, de către «gubernator». Se ajunse, după o trecătoare pace, și la năvăliri în Ardeal. Cetatea Făgărașului, ținută încă de Unguri, fu asediată; bunurile Huniazilor și cele, vecine, ale Sașilor arseră.

E ușor de înțeles deci pentru ce, încă în pri-

măvara anuluĭ 1456, înnainte de-a alerga să apere Belgradul, Hunyadi trimese împotrivă-ĭ pe Vlad Țepeș, care-l bătu și ucise.

Supt Vladislav, pacea ungaro-turcă din 1452 hotărî că Țara-Romănească, care «se ține» de Împărăția osmană, cu tribut, are și datoriĭ față de Ungurĭ, «cu ascultare, supunere, îndatorire și cu alte slujbe».

Vă dăm de știre că dumnealuĭ Nicolae din Ocna Sibiiuluĭ[1] ni scrie să facem bunătate a veni la dînsul până ce Măria Sa Ioan, Gubernatorul Crăiĭ ungureștĭ, se va întoarce din războiŭ. Noĭ de aceia nu putem s'o facem, pentru că Marțea trecută [29 Octomvre] fratele naipuluĭ[2] din Nicopol a venit la noĭ și a spus cu cea maĭ mare siguranță cum că Murad, Domnul Turcilor, treĭ zile de-a rîndul fără contenire a avut luptă împotriva a chiar dumisale Ioan Gubernatorul și în ziua cea din urmă l-a închis între carăle tabereĭ, iar Împăratul însușĭ pe jos s'a coborît între Ienicerĭ și pe toțĭ ceĭ ce eraŭ afară și înnuntrul carelor tabereĭ i-aŭ lovit și i-aŭ ucis. Dacă am veni acum la dînsul, Turciĭ îndată și pe noĭ și pe voĭ ar putea să ne nimicească. Decĭ vă rugăm, stînd în pace, să avețĭ răbdare până vom vedea urmările dumisale luĭ Ioan însușĭ. E îndoială despre viața luĭ chiar. Dacă însă va ieși slobod

[1] Vizakna pentru Ungurĭ.
[2] Dregător turcesc civil.

din războiŭ, ne vom întîlni cu el și vom face pace bună. Însă, dacă acum ni vețĭ fi protivnicĭ, de se va face ceva, să fie în paguba sufletelor noastre, și de primejdie înnaintea luĭ Dumnezeŭ să răspundețĭ. Dațĭ în Tîrgoviște, în ajunul zileĭ Tuturor Sfinților [31 Octomvre], anul Domnuluĭ [14]48.

Vlad, Voevodul muntean, fratele vostru în toate.

Dumnealor județuluĭ și jurațilorˑ din Brașov, frațĭ și prietenĭ prea-iubițĭ.

IV.

Vlad Țepeș.

(1456.)

În anul așezăriĭ sale în Scaun chiar, în 1456, noul Domn muntean, Vlad Țepeș, adresà către veciniĭ săĭ Brașoveniĭ o scrisoare, care merită a fi înfățișată. În ea se vede, nu frica luĭ de Turcĭ, căcĭ frică n'a avut vre-odată, dar credința luĭ că nu e vremea încă să se ridice asupra lor, că eĭ sînt maĭ tarĭ decît dînsul și pot face orĭce vor cu țara și persoana luĭ. Tonul în care cere ajutorul, afirmarea faptuluĭ că în Țara-Romănească, toțĭ creștiniĭ aŭ de apărat neatîrnarea și siguranța lor, nu e numaĭ o prevestire a ceia ce trebuia să facă în curînd acest strașnic om, ci încă o manifestare a tradițieĭ politice.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Dumneavoastră, fraților, prietenilor și vecinilor noștri cu adevărat iubiți. Prin aceasta vă dăm știre, cum v'am dat știre și maĭ înnainte, că acum a venit la noĭ solul Turcilor: să vă între bine în minte și să păstrațĭ cu tărie ce ne-am învoit maĭ înnainte pentru frăție și pace bună: ce am zis atuncĭ, acum și totdeauna cu tragere de inimă a noastră și bunăvoință vom ținea statornic. Așa precum ne ostenim și lucrăm pentru ale noastre, așa, și maĭ mult, voim să ne ostenim și să lucrăm pentru ale voastre. Iată acum a venit vremea și ceasul pe care d'innainte vi le-am spus: sarcinĭ marĭ, aproape cu neputință de purtat, vreaŭ să le puie Turciĭ pe umeriĭ noștri și să ne îngreuie. Nu pentru noĭ saŭ pentru aĭ noștri pun greutățĭ așa de marĭ, ci pentru voĭ și aĭ voștri vreaŭ Turciĭ aceia să facă și să ne silească. Pentru că, în ce privește ale noastre, zăŭ că ușor am putea face pace și bună liniște, dar pentru voĭ și aĭ voștri pacea cu aceĭ Turcĭ nu putem s'o facem, că eĭ caută cale să iasă și să prade la voĭ prin țara noastră; și afară de aceasta ne maĭ silesc în multe cele a lucra împotriva credinței catolice și împotriva noastră. Însă voința noastră desăvîrșită este a nu face nimic răŭ împotriva voastră, ci nu voim a ne despărți de voĭ niciodată, voind, cum am spus și v'am jurat, să fiŭ frate credincios și prieten al vostru. De aceia am oprit aici pe solul turcesc până vă voiŭ da

de ştire. Şi să vă gîndiţĭ că, atuncĭ cînd un om orĭ Domn e puternic şi tare, atuncĭ poate face pacea cum vrea; dar, cînd e fără putere, unul maĭ tare va veni asupra luĭ şi va face cu dînsul ce va voi. De aceia cu acestea vă cerem de la fiecare din voĭ, cu dragoste ca, la vederea acestora, îndată, pentru folosul nostru şi al vostru, fără zăbavă să ni trimeţĭ ajutor 200 orĭ 100 orĭ 50 de oamenĭ aleşĭ până Dumineca viitoare. Cînd vor vedea Turciĭ putere de la Ungurĭ, vor fi maĭ moĭ, şi li vom spune că vin şi maĭ mulţĭ. Aşa că vom putea rîndui după cuviinţă lucrurile noastre şi ale voastre până ce vom fi avut poruncĭ de la dumnealuĭ Craiul. Cum v'am zis maĭ sus, pentru binele, apărarea şi folosul alor voştri şi alor noştri cît puteţĭ maĭ iute grăbiţĭ, că, martur mi-e Dumnezeŭ, ne gîndim maĭ mult la binele şi statornicia voastră decît la ale noastre. Şi voĭ gîndiţi-vă bine ce ni poate cădea nouă şi alor noştri spre cinste şi folos, că poate sînt uniĭ cari se gîndesc răŭ asupră-ni şi lucrează nedrept[1]. Unora ca acelora duşmanĭ să li fiţĭ, cum li sîntem noĭ duşmanilor noştri; să li faceţĭ cum facem noĭ acum pentru voĭ. Tîrgovişte, Vinerĭ după Sîntă-Măria Mică [10 Septemvre], anul Domnuluĭ 1456.

Vlad-Vodă al Ţeriĭ-Româneştĭ,
şi herţec de Făgăraş, fratele şi
prietenul vostru întru toate.

[1] E vorba de pribegĭ, maĭ ales Dan fiul luĭ Dan al II-lea, care fu prins de Ţepeş şi ucis, cu cu o deosebită cruzime.

V.

(1462.)

După cîtva timp de stăpînire liniştită, din mila regeluĭ Ungarieĭ, dar răzimată pe puterea isteţimiĭ şi vitejieĭ sale, Vlad Ţepeş intră în luptă cu Unguriĭ, supt urmaşiĭ, slabĭ saŭ încă nedeprinşĭ cu greutăţile Cîrmuiriĭ, aĭ luĭ Hunyadi bătrînul, mort puţine zile după ce silise pe marele Sultan Mohammed al II-lea, cuceritorul Constantinopoleĭ, a despresura Belgradul. Dorinţa de a-şĭ căpăta feudele ardelene îl îndemna la războiŭ cu creştiniĭ din vecinătate, ca şi furia împotriva Saşilor cari ocrotiaŭ pribegiĭ şi li îngăduiaŭ să năvălească, dîndu-li chiar şi ajutoare. Atuncĭ a făcut el acele prădăciunĭ cumplite şi ucidерĭ în părţile Braşovuluĭ şi Sibiiuluĭ, pe care povestirile săseştĭ le-aŭ crescut cu toată exagerarea patimeĭ şi friciĭ, şi care aŭ dat luĭ Vlad-Vodă chipul de groază supt care a rămas apoĭ cunoscut.

Numaĭ în 1461 el îşĭ schimbă purtarea. Se întoarce la politica tradiţională care fusese şi a tatăluĭ săŭ. La porunca de a da birul rămas în urmă pe treĭ anĭ, cinzecĭ de copiĭ pentru ceata aleasă a Ienicerilor şi cinzecĭ de caĭ, precum şi de a hotărnici în paguba sa raiaua Giurgiuluĭ, luat de Turcĭ poate încă pe vremea luĭ Vlad Dracul, el răspunde prin viclenia care-ĭ dă, pentru moarte, pe Hamza beiul de Nicopol şi prin nemiloasa pradă în Bulgaria, unde pierde, în setea luĭ de răsbunare, peste 20.000 de suflete.

Scrisoarea ce urmează dă această veste. Vlad,

gata să se însoare cu o rudă a nouluĭ rege Matiaş, fiul luĭ Ioan Hunyadi, cere ajutorul vecinuluĭ. Nu o face însă cu umilinţă, ci hotărît, cu termine precise. Şi el arată că nu e vorba de el şi de ţara luĭ numaĭ — întăia-ĭ grijă — ci şi de Ungaria însăşĭ, înnaintea căreia ca strajă gata a fi jertfită, stăm noĭ.

Pe acest războiŭ era să-l piardă, trebuind să fugă fără o adevărată luptă şi nu se putu întoarce cu ajutorul Craiuluĭ Matiaş, care găsi scrisorile luĭ de trădare către Turcĭ şi alţĭ duşmanĭ, le crezu adevărate şi hotărîtoare şi se întoarse înnapoĭ. Scurta sa stăpînire dăruită la sfîrşitul anuluĭ 1476 de Ştefan-cel-Mare se mîntui prin căderea straşniculuĭ viteaz într'o cursă întinsă de duşmaniĭ vechĭ şi neîmpăcaţĭ.

Ediţie: Scrisoarea, latină, alcătuită după dictarea luĭ Ţepeş, am găsit-o între copiile, păstrate în Biblioteca Regală Publică, ale contemporanuluĭ Hermann Schedel, şi s'a publicat în Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseştĭ asupra luĭ*, Bucureştĭ, 1896, p. 78 şi urm.

Prea-înnălţate Doamne, milostiv nouă. În alte scrisorĭ ţi-am fost scris Măriei Tale cum Turciĭ, duşmaniĭ ceĭ prea-cruzĭ aĭ Cruciĭ luĭ Hristos, trimeseseră la noĭ soliĭ lor ceĭ marĭ ca să nu maĭ ţinem pacea şi legătura făcută şi întocmită între Măria Ta şi noĭ şi să nu maĭ serbăm nunta, ci să ne alipim numaĭ de dînşiĭ şi să mergem la Poarta Împăratuluĭ aceluia al Turcilor, adecă la Curtea luĭ. Iar, dacă nu ne vom lăsa de pacea

și de legătura și de nunta Măriei Tale, nici Turcii nu vor ținea pacea cu noi. Mai trimeseseră și pe un sfetnic de frunte al Împăratului turcesc, anume Hamza-beg de Nicopol, ca să hotărească granița la Dunăre, pentru ca, dacă acel Hamza-beg ar putea să ne aducă în vre-un chip, cu șiretenii, ori pe credință, ori cu alt meșteșug, la Poartă, bine, iar, de unde nu, să caute a ne prinde și a ne aduce prins. Dar, cu îndurarea lui Dumnezeŭ, pe cînd mergeam spre hotarul acela, am aflat despre șiretenia și vicleșugul lor, și noi am fost aceia cari am pus mîna pe acel Hamza-beg, în Ținutul și în Țara Turcească, supt o cetate ce i se zice Giurgiul: deschizînd Turcii cetatea la strigătele oamenilor noștri, cu gîndul ca să între numai ai lor, ai noștri, amestecîndu-se cu dînșii, aŭ intrat, și aŭ dobîndit cetatea. Pe care am și ars-o îndată. Și am ucis pe oamenii și femeile, mari și mici, cari locuiaŭ de la Oblucița și Novoselo, unde se varsă Dunărea în Mare până la Rahova, care se afla chiar lîngă Chilia, din jos, și până la locurile Samovit și Ghighen (Ghighiul bulgăresc), în număr de 23.884 de Turci și de Bulgari, fără de cei ce aŭ ars prin case saŭ ale căror capete n'aŭ fost înfățișate dregătorilor noștri. Măria Ta să știi că deocamdată acestea le-am săvîrșit în paguba lor, a celor cari ne tot îndemnaŭ cu stăruințile lor să lăsăm pe creștini și să ne dăm de partea lor. Deci să știi Măria

Ta că am călcat pacea cu dînșiĭ, nu pentru vre-un folos al nostru, ci pentru cinstea Măriei Tale și a Sfinteĭ Coroane a Măriei Tale și pentru păstrarea Creștinătățiĭ întregĭ și pentru întărirea legiĭ catolice. Ceia ce văzînd eĭ că am făcut, și-aŭ părăsit gîlcevurile și certurile pe care le aveaŭ până acum în orĭce parte, și de spre țara și Coroana cea sfîntă a Măriei Tale și de spre toate celelalte părțĭ, și și-aŭ aruncat toată turbarea asupră-ni. Cum se va deschide vremea, adecă primăvara, aŭ de gînd să vie dușmănește, cu toată puterea lor. Însă vadurĭ n'aŭ, căcĭ și vadurile lor la Dunăre, afară de Vidin, am pus să le ardă, să le nimicească și să le facă pustiĭ. Pentru că pe la vadul Vidinuluĭ nu prea pot să ni strice, ci eĭ ar voi să-șĭ aducă corăbiile de la Țarigrad și Galipole, pe Marea, în Dunăre. Decĭ, Măria Ta, milostive doamne, dacă voia Măriei Tale este să aĭ luptă cu dînșiĭ, atuncĭ strînge-țĭ toată țara și tot poporul de oaste, și călăriĭ și ceĭ de pe jos, adu-ĭ în această Țară-Romănească a noastră și binevoiește să te bațĭ aice cu dînșiĭ. Iar, dacă nu vreĭ să viĭ Măria Ta însuțĭ, atuncĭ fiĭ bun de-țĭ trimete oastea întreagă în părțile ardelene ale Măriei Tale, încă de la Sf. Gheorghe. Dacă Măria Ta nu vreĭ să-țĭ daĭ însă toată oastea, atuncĭ dă numaĭ cît ți-e voia, măcar Ardealul și Secuimea. Ci, dacă Măria Ta voieștĭ să ni daĭ vre-un ajutor, atuncĭ Măria Ta să fiĭ bun a nu ne zăbovi, ci să ni spuĭ cu adevărat gîndul Măriei Tale. Pe omul

nostru, care aduce scrisoarea, de data aceasta să nu-l întîrzii, mă rog, Măria Ta, ci să mi-l trimeți îndărăt, îndată și iute. Pentru că nicĭ cu un chip nu voim să lăsăm în drum ce am început, ci să ducem lucrul la capăt. Căcĭ, dacă Dumnezeŭ cel Atotputernic va asculta rugăciunile și dorințile creștinilor și-șĭ va apleca auzul cu bunăvoință spre rugăciunile sărmanilor săĭ și ni va da astfel de biruință împotriva păgînilor, dușmanĭ aĭ Crucii luĭ Hristos, va fi cea maĭ mare cinste și folos și ajutor sufletesc pentru Măria Ta și Sfînta Coroană a Măriei Tale și pentru toată Creștinătatea cea adevărată. De oare ce nu voim să fugim înnaintea sălbătăcieĭ lor, ci să avem, în orĭce chip, luptă cu dînșii. Iar, dacă vom ajunge, ferească Dumnezeŭ, la un capăt răŭ, și va peri țerișoara noastră aceasta, nicĭ Măria Ta nu veĭ avea folos și înlesnire de așa ceva, pentru că va fi spre paguba Creștinătății întregĭ. De alminterea, să crezĭ ce-țĭ va spune acest om al nostru, Radul Farmă, ca și cum am grăi noĭ de față cu Măria Ta. Din cetatea Giurgiuluĭ (?). 11 Fevruar 1462.

Catastif în cîte locurĭ cîțĭ oamenĭ, bărbațĭ și femeĭ, data aceasta aŭ fost ucișĭ, Turcĭ și Bulgarĭ, în Țara Turcească de dumnealuĭ Vlad al Țeriĭ-Romăneștĭ.

Întăiŭ în locurile ce se zic Oblucița și Novoselo aŭ fost ucișĭ 1350, ș. a.; și în Dîrstor și în

Cartal și în Dridopotrom (?) 6.840; așijderea în Orșova aŭ fost uciși 343, în Vectrem (?) aŭ fost uciși 840; în Turtucaia aŭ fost uciși 630; așijderea aŭ luat cetățile din prejur: a rămas un singur turn; așijderea la Marotin aŭ fost uciși 210; la Giurgiu de amîndouă părțile aŭ fost uciși 6.414, și cetatea de peste Dunăre a fost cucerită și luată. Domnul cetățiĭ, adecă subașa, a fost omorît, și Hamza-beg acolo a fost prins; și subașa de Nicopol, fiul luĭ Firuz-beg, și el a fost prins, și i-aŭ tăiat capul; și cîțĭ Turcĭ eraŭ, ce se țineaŭ de Nicopol, toțĭ ceĭ maĭ de frunte aŭ perit cu el. Așijderea la Turnu și la Batin și la Novigrad aŭ fost uciși 384, la Siștov și în două tîrgurĭ ce se țin de el aŭ fost uciși 410; așijderea vadul de la Nicopol a fost ars cu totul și nimicit; așijderea și Samovitul; și la Ghighen aŭ fost uciși 1.318; în tîrgul Rahoveĭ aŭ fost uciși 1.460; acolo așijderea și vadul a ars cu totul; și a fost pus căpitan, de Domnul Vlad, Neagoe la Rahova. Așijderea în locurile de maĭ sus unde aŭ fost vadurĭ, care aŭ fost arse și nimicite, oameniĭ, bărbațĭ și femeĭ, și tineriĭ, și copiiĭ ceĭ micĭ, împreună cu pruncii, de o potrivă aŭ fost uciși, și tot locul acela a rămas nimicit. Iar cele de maĭ sus sînt numaĭ numele morților ale căror capete și semne aŭ fost aduse dregătorilor noștri așezațĭ în toate părțile; ceĭ cari altfel n'aŭ fost arătațĭ, orĭ aŭ ars prin case, al acelora număr nu-l știm, că aŭ perit foarte mulțĭ, ș. a.

VI.

Ștefan-cel-Mare.

(1475.)

Din nenorocire n'avem aproape de loc scrisorĭ politice de la Ștefan-cel-Mare. Cu atît e maĭ prețioasă această circulară a luĭ, scurtă și energică, de un laconism antic, după lupta de la Podul-Innalt.

Edițiĭ: în traducere latină, Macușev, *Monuments historiques des Slaves méridionaux et de leurs voisins, tirés des archives et des bibliothèques publiques d'Italie*, **II, Belgrad, 1882 (***Glasnicul* **sîrbesc, seria a 2-a, XIV-XV), pp. 131-3;** *Acta extera* **din „Monumenta Hungariae Historica", V, pp. 301-2;** *Columna luĭ Traian*, **1876, pp. 420-2; în traducere italiană, Iorga,** *Acte și fragmente cu privire la istoria Romînilor*, **III, Bucureștĭ, 1897, pp. 91-2; o versiune latină întrebuințată** *ibid.*, **p. 92.**

Prea-străluciților, prea-marilor și nobililor Domnĭ în toată Creștinătatea, unde se va arăta orĭ auzi această scrisoare. Io Ștefan-Vodă, din mila luĭ Dumnezeŭ Domn al țeriĭ Moldoveĭ, plecata noastră închinăciune și bunăvoință. Dumneavoastră știțĭ bine cum prea-crudul și necredinciosul Împărat turcesc de multă vreme este un stricător al Creștinătățiĭ și zi de zi se gîndește cum ar putea supune și nimici toată Creștinătatea. Decĭ îțĭ fac știut Domnieĭ Tale că de Bobotează acum în urmă a trimes Împăratul turcesc oaste nespus de mare

a Turcilor, 120.000 de oamenĭ la număr, și cu aceia avea ca fruntașĭ pe ceĭ maĭ aproape, maĭ marĭ și maĭ iubițĭ oamenĭ aĭ luĭ: pe Soliman, Pașă și beglerbeg, cu toată Curtea aceluĭ Împărat și cu toțĭ spahiiĭ din Rumelia, și cu Domnul din Țara-Romănească, cu toată puterea luĭ. Și Isa-beg, Alì-beg, Schender-beg, Daud-beg, Iacub-beg, begul de Vučitrn..., begul din Sofia, Pirì-beg, Iunùs, Isac-Pașa și toțĭ hînsariĭ lor, carĭ toțĭ sînt atotputernicĭ și aŭ fost Voevozĭ aceleĭ oștirĭ. Cînd am văzut noĭ așa o oaste mare, ne-am ridicat vitejește, cu trupul nostru și cu armele noastre, și li-am stat împotriva și, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ celuĭ atotputernic, am învins strașnic pe aceĭ dușmanĭ aĭ noștri și aĭ Creștinătățiĭ întregĭ, și i-am sfărîmat, și i-am călcat în picioare... Suceava, Ianuarie 25.

VII.

(1478[1].)

Doĭ anĭ după lupta de la Valea-Albă, în care-ĭ peri boierimea, tînără și bătrînă, el însușĭ scăpînd în adîncul pădurilor ocrotitoare, Ștefan trimese la Veneția un sol, ca să arăte suferințile de pănă atuncĭ și nevoile situațieĭ sale. E aceiașĭ teorie ca și în cele de maĭ înnainte: grijă de țară, simț de datorie pentru Creștinătate, disposiție bucuroasă de a se jertfi pentru dînsa, ținerea cu sfințenie a tratatelor și jurămintelor, dar in-

[1] 8 Maiŭ.

dignare adîncă împotriva principilor creştinĭ din vecinătate cari nu-şĭ înţeleg interesul, cari se gîlcevesc între eĭ la ceasul celeĭ maĭ marĭ primejdiĭ, cari-l lasă singur înnaintea duşmanuluĭ tuturora, cari, în sfîrşit, se bucură de nenorocirea ce l-a atins, crezîud că-l va umili măcar.

Dar se adauge ceva care lipseşte înnaintaşilor şi contemporanilor săĭ: socoteala cuminte a împrejurărilor, armonioasa clădire a unuĭ edificiu politic în care trăim pănă astăzĭ, desvoltînd fireşte neatîrnarea noastră din autonomia noastră desăvîrşită, din libertatea noastră religioasă absolută. Şi în sfîrşit acel simţ creştin care face ca niciodată biruinţa să nu nască trufia, nicĭ înfrîngerea să nu se coboare pănă la desnădejde, toate fiind în voia Domnuluĭ care ţine seamă însă de orĭce silinţă ce omul o face către bine.

Ediţie: Hurmuzaki, VIII, la această dată.

Aceste lucrurĭ le-a spus din gură Io Ioan Ţamblac (Ioachim Moldoveanul?[1]), sol şi unchiŭ *(sic)* al dumisale luĭ Ştefan-Vodă, din partea luĭ.

Tot ce s'a întîmplat din pricina Turcilor în Domnia luĭ, va fi aflat Innălţimea Sa (dogele) de mult. Dar cu adevărat ceia ce s'a întîmplat n'ar fi fost dacă ar fi aflat că prinţiĭ creştinĭ şi veciniĭ săĭ nu s'ar fi purtat cu el aşa cum s'aŭ purtat; dar eĭ aŭ călcat jurămintele lor şi învoielile ce le avea cu eĭ, l-aŭ înşelat, şi a păţit cîte a păţit. Învoielile şi jurămintele ce eraŭ între eĭ cuprindeaŭ că toţĭ

[1] Un frate după mamă (Oltea-Maria) a luĭ Ştefan era Ioachim.

trebuiaŭ să se gătească și să ajute acel loc și acea Domnie împotriva căreia ar merge Turcul. Și deci, în nădejdea lor, a urmat împotriva mea ce am spus. Pentru că, de n'ar fi fost așa, din două lucrurĭ aș fi făcut una: Orĭ m'aș fi împotrivit dușmanuluĭ la vad și nu l-aș fi lăsat să treacă, orĭ, de mi-ar fi fost aceasta cu neputință, aș fi căutat să scap pe oameniĭ din țara mea, și nu ar fi suferit atîta pagubă. Dar eĭ m'aŭ lăsat singur, și a urmat cum zic maĭ sus. Și, dacă dușmanul ar fi fost singur, n'ar fi fost atît de răŭ, dar a făcut să vie Țara-Romănească de o parte și Tatariĭ de alta, și el însușĭ cu toată puterea luĭ, și m'aŭ încunjurat de treĭ părțĭ, și m'aŭ găsit singur, cu toată oastea mea tulburată pentru mîntuirea celor de acasă [1]. Și gîndește-te Innălțimea Ta cîtă gloată aveam asupră-mĭ, fiind împotriva mea atîtea puterĭ. Eŭ, cu Curtea mea, am făcut ce mi-a fost cu putință, și s'a întîmplat ca maĭ sus,—care lucru socot că a fost voința luĭ Dumnezeŭ, ca să mă pedepsească pe mine, păcătosul; și lăudat să fie numele luĭ!

Iar, după ce a plecat dușmanul, cu adevărat am rămas părăsit de orĭce ajutor de la creștinĭ, pentru că, nu numaĭ că nu m'aŭ sprijinit, dar poate că uniĭ aŭ avut plăcere pentru paguba făcută mie și țeriĭ mele de Necredincioșĭ. Și în această vreme

[1] La 1476 Tatariĭ năvăliseră asupra Moldoveĭ. Țeraniĭ aŭ plecat să-șĭ apere și mîntuie pe aĭ lor.

a venit la mine secretarul Înnălțimiĭ Tale și mi-a spus ce i s'a poruncit, și mi-a făgăduit multe lucrurĭ din partea Înnălțimiĭ Tale prea-creștine, care eștĭ plină de bunăvoință și de grijă pentru binele creștinilor și nimicirea vrăjmașuluĭ. Care lucru m'a mîngîiat și mi-a dat mare nădejde, și am rămas aproape odihnit. Pentru că mi-a spus că, din baniĭ trimeșĭ în Țara Ungurească și din alțiĭ, voiŭ avea ajutor și orĭce fel de ocrotire.

Și de aceia m'am grăbit să izgonesc pe Basarab ca Voévod al Țeriĭ-Româneștĭ și să pun alt Domn creștin, adecă pe Drăculea, ca să ne înțelegem împreună. Și am îndemnat la aceasta și pe Măria Sa Craiul unguresc, ca să poarte grijă din partea luĭ ca Vlad Drăculea să se facă Domn, și, încredințîndu-l în sfîrșit, a trimes să-mĭ spuie ca eŭ să-mĭ strîng oastea și să merg să pun pe acel Domn în Țara-Românească. Și așa am făcut îndată, și am mers eŭ de o parte și căpitanul Craiuluĭ de alta, și ne-am unit, și am pus în Domnie pe acel Drăculea. Și, făcînd aceasta, el mi-a cerut să-ĭ lăsăm oameniĭ noștri pentru paza luĭ, căcĭ în Muntenĭ nu se încredea prea mult. Și eŭ i-am lăsat 200 de oamenĭ de la Poarta mea. Și după aceasta ne-am despărțit, și indată s'a întors acel necredincios Basarab, și l-a găsit singur, și l-a ucis, și cu el aŭ perit toțĭ aĭ meĭ afară de zece.

Care lucru l-am aflat fără zăbavă, și, găsindu-se lîngă mine secretarul Înnălțimiĭ Voastre, și aflînd

și el, își luă rămas-bun. Și mi-a spus dacă era cu plăcerea mea să-l las să se ducă, pentru că acuma a venit timpul să se împlinească cele ce ni le spusese din partea Innălțimiiĭ Voastre, și eŭ îl sfătuiam să nu plece, din pricina iernii, care era foarte crudă pe la 16 Ianuar [1477]. Și i-am spus că putea să scrie și să lucreze prin cărțĭ. Și el îmĭ răspundea: „Ce voiŭ face însumĭ, nu pot face prin scrisoare". Și mi-a cerut și om ca să meargă cu el și să-l aibă în tovărășia luĭ, și să se întoarcă iar. Și a hotărît cu mine să se întoarcă de Paștĭ.

Iar eŭ, ce e drept, văzînd grija și graba luĭ, l-am lăsat să meargă, și i-am dat un om, și am rămas sigur pe cuvintele luĭ ca pe un lucru făcut. Cu ceĭlalțĭ Domnĭ creștinĭ, veciniĭ mieĭ, am vrut să fac o încercare, ca să nu mă aflu iarășĭ înșelat. Și Innălțimea Ta știe gîlcevile care sînt între eĭ, din pricina cărora fiecine cu mult greŭ abia poate face ale sale, și de nevoie lucrurile mele rămîn fără ocrotire. Ba cred chiar că acum Craiul unguresc va face pace cu Țara-Romănească, ceia ce va fi foarte răŭ. Deci locul mieŭ de scăpare și nădejdea mea sînt la Innălțimea Ta, pe care te rog să fiĭ bun a mă ajuta.

Nicĭ nu vreaŭ să spun de cît folos e această țară a mea pentru Creștinătate, socotind că e de prisos, căcĭ e lucru știut bine de toțĭ. Că e zid de apărare al Țeriĭ Ungureștĭ, și al Țeriĭ Le-

şeştĭ. Şi, în ce priveşte aceste două Crăiĭ. afară de aceasta, fiind împiedecat Turcul cu mine acum de patru anĭ, aŭ rămas mulţĭ creştinĭ odihniţĭ.

Decĭ, ca la Domnĭ creştinĭ şi cunoscuţĭ creştinĭ, alerg la Înnălţimea Ta, cerşind ajutorul vostru ca un creştin ce sînt, pentru păstrarea acesteĭ ţerĭ a mele, de priinţă Creştinătăţiĭ. Şi. făgăduiesc că orĭce dar şi ajutor îmĭ veţĭ fi dat, îl voiŭ răsplăti pe multe căĭ cînd îmĭ veţĭ porunci şi veţĭ avea nevoie, şi împotriva necredincioşilor, şi unde vă va fi porunca, fără zăbavă. Afară de aceasta, Înnălţimea Ta va face un lucru foarte vrednic de laudă, ajutînd un Domn creştin.

Ceia ce acuma cer, e aceasta. Căcĭ sînt sigur că Turcul iarăşĭ va veni împotriva mea, în vara aceasta, pentru cele două locurĭ ale mele, Chilia şi Cetatea-Albă, care-ĭ sînt foarte cu supărare. Decĭ într'aceasta vreaŭ să fiŭ ajutat astăzĭ, căcĭ vremea nu ne îngăduie a lua alte măsurĭ maĭ întinse. Şi Înnălţimea Ta te poţĭ gîndi că aceste două locurĭ sînt toată Moldova, şi Moldova cu aceste două locurĭ e un zid pentru Ţara Ungurească şi Ţara Leşească. Afară de aceasta eŭ zic şi maĭ mult: că, de se vor păstra aceste cetăţĭ, Turciĭ vor putea pierde şi Cafa [1] şi Crîmul, şi va fi uşor lucru. Dar chipul cum s'ar face, nu-l spun, ca să nu mă întind maĭ mult la scris, dar, cînd veţĭ porunci, o să-l spun.

[1] Cetate genovesă, pierdută în mîna Turcilor în 1473.

VIII.

(1481.)

Doĭ anĭ maĭ tărziŭ, Ştefan încerca să dea încă un Domn Ţeriĭ-Romăneştĭ, de unde izgonise şi pe Radu-cel-Frumos şi pe Basarab-cel-Bătrîn şi pe fiul acestuia Basarab-cel-Tînăr, Ţepeluş, căutînd în zădar pe acela care ar îndrăzni să se ridice peste fatalităţile situaţieĭ sale, rămîindu-ĭ credincios luĭ şi Creştinătăţiĭ prieten. Avea la sine pe Mircea care se zicea fiul luĭ Vlad Dracul şi căruia duşmaniĭ îĭ dădeaŭ ca mamă pe Călţuna din Brăila, batjocura pescarilor de acolo. Mircea n'a putut stăpîni ţara pe care o reclamà ca moştenire a părinteluĭ săŭ, şi maĭ fericit decît dînsul a fost Vlad Călugărul, fost «popă» pribeag, care e însuşĭ străbunul luĭ Mihaĭ Viteazul.

Scrisoarea luĭ Ştefan vădeşte sentimentele luĭ faţă de Romîniĭ de peste Milcov: el duşmănià numaĭ pe Domnĭ şi numaĭ îndreptarea politică a acestora. Iar pentru sărmanĭ era cruţător şi bun, îngrijindu-se de pacea şi de hrana lor.

Ediţiĭ: Bogdan [1], pp. 109-10, no. CIX; Bogdan [2], pp. 282-4, no. CCXXIX.

Io Ştefan Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn a toată Ţara Moldoveĭ, scriem Domnia Mea la toţĭ boieriĭ, şi marĭ şi micĭ, şi la toţĭ judeţiĭ şi la toţĭ sărmaniĭ, de la mic la mare, din tot Ţinutul .... Şi după aceasta aşa să vă fie în ştire că am luat Domnia Mea lîngă mine pe feciorul Dom-

nieĭ Mele Mircea Voevod, și nu-l voiŭ lăsa de la mine, ci voiŭ stărui pentru binele luĭ ca și pentru al mieŭ, însumĭ cu capul mieŭ și cu boieriĭ mieĭ și cu toată țara mea, pănă ce va fi în baștina sa, Țara-Romănească, care-ĭ este dreaptă baștină, cum și Dumnezeŭ știe, și cunoaștețĭ și voĭ. Drept aceia vă zic: în ce ceas vețĭ vedea această scrisoare a mea, ci voĭ în acel ceas să vă întoarcețĭ la locurile voastre, care de unde ațĭ fost și unde ațĭ stat dintru'ntăiŭ, cu tot avutul vostru, cît vețĭ fi avînd, și să vă păstrațĭ avutul, și să arațĭ unde ațĭ arat și dintru'ntăiŭ, fără vre-o frică orĭ grijă și teamă. Căcĭ așa să știțĭ că nu mă gîndesc a vă face nicĭ vre-un răŭ și nicĭ vre-o pagubă, ci să vă păstrațĭ și să trăițĭ în pace. Și iarășĭ cine va voi să vie la Domnia Mea și la feciorul mieŭ Mircea Voevod, iar Domnia Mea și fiul Domnieĭ Mele Mircea Voevod îl vom milui și hrăni și cinsti. Și la aceasta este credința Domnieĭ Mele, marĭ și micĭ. Scris în Tîrgul-de-jos[1], Mart 15.

IX.

Radu-cel-Mare.

(1505.)

După Vlad Călugărul, care ajută pe Turcĭ să-ĭ iea luĭ Ștefan acele cetățĭ de care vorbește cu

[1] Romanul.

atîta dragoste şi grijă în solia către doge, ajunse la Domnie, în 1495, evlaviosul ctitor de multe biserici Radu-cel-Mare. Era al Turcilor cu totul, şi trebui să facă greul, costisitorul şi primejdiosul drum la Poartă. Cu privire la el scrie Radu în această scrisoare.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Radu, cu mila lui Dumnezeŭ Domn al Țerii-Româneștĭ, și altele. Dumneavoastră, vecinilor și prietenilor noștri vrednicĭ de cinste. Vă facem cunoscut dumneavoastră întîmplarea ce ni-a venit de la Turcĭ. Adecă niște vadurĭ împreună cu vămile ni le-a luat Împăratul; pe lîngă aceasta zice că a pus în catastiful săŭ patru orĭ cincĭ miĭ de oamenĭ, cari spune el că ar fi venit în țara noastră să stea, iar acum vrea să capete de la noĭ tot atîția. Ci noĭ prin nicĭun fel de darurĭ, cît de marĭ, ale noastre, saŭ prin cererile prietenilor noștri n'am putut să împăcăm pe Împăratul. Decĭ trebuie ca acum să trecem noĭ înșine fără zăbavă la el. Dacă însă, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ vom putea face acolo ceva bun, atuncĭ, după ce Dumnezeŭ ne va aduce înnapoĭ cu sănătate, îndată ce vom umbla, vă vom da de știre. Pentru care vă rugăm stăruitor să dațĭ în grijă supușilor voștri ca să rămîie în pace cu oameniĭ noștri până ne vom întoarce. Altfel să vă ție Dumnezeŭ sănătoșĭ. 1505.

Dumisale judeluĭ și juraților cetății Brașovuluĭ, ș. a., vecinilor noștri vrednicĭ de cinste, ș. a.

X.

Mihnea-cel-Răŭ.

(1508.)

Urmașul luĭ Radu-cel-Mare fu Mihnea, un crunt fiŭ al luĭ Țepeș, odată pribeag la Unguri, dar pus de Turcĭ. El îșĭ sîngerâ sabia de trupurile boierilor și peri însușĭ, izgonit de răscoală, la Sibiiŭ, de sabie. Cu privire la Turcĭ, nu era cel maĭ credincios vasal, și, măgulind pe Sașiĭ vecinĭ, îĭ asigură că ar fi în stare să oprească, și el ca tatăl săŭ, pe păgînĭ.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Mihnea, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn muntean, și altele. Dumneavoastră vecinĭ și prietenĭ vrednicĭ de cinstea noastră. Știțĭ dumneavoastră că în Țara Ungurească am slujit totdeauna dumisale Craiuluĭ și arhiereilor și magnaților Țeriĭ Ungureștĭ și am avut cinste de la dînșiĭ. Iar acum, cu voia luĭ Dumnezeŭ și a boierilor, am luat cîrma acesteĭ țerĭ a noastre, și toțĭ boieriĭ sînt cu noĭ, și toate cetățile sînt în mînile noastre. Decĭ nu vrem să fim nerecunoscătorĭ pentru binefacerile ce le-am primit în Țara Ungurească. Voim să fim veșnic în bună prietenie cu voĭ. Voim chiar ca sărmaniĭ Măriei Sale Craiuluĭ și aĭ noștri să trăiască împreună în pace. Iar, de spre partea Tur-

cilor, pe legea noastră cea creştinească, să n'aveţĭ nicĭo frică! Celelalte vi le va spune dumneavoastră acest om al nostru anume Benedict Pitarul în numele nostru, în vorbele căruia să puneţĭ credinţă neîndoielnică, şi celelalte. Să fiţĭ sănătoşĭ. Dată în Argeş, Lunĭ după Înnălţarea Domnuluĭ [5 Iunie], 1508.

Dumnealor căpeteniei oraşuluĭ, juzilor şi juraţilor cetăţiĭ Sibiiuluĭ, vecinii şi prieteniĭ noştri vrednicĭ de cinste, şi altele.

XI.

Bogdan Orbul.

(1510.)

De la fiul luĭ Ştefan-cel-Mare, care pierdu Pocuţia, ultima pradă rămasă în ghiarele bătrînuluĭ leŭ Ştefan, ca să capete în Polonia o regală logodnică — şi ea nu-ĭ fu nicĭodată soţie —, de la acest cap slab pentru un braţ viteaz, avem, în clipa cînd se temea de furia Tatarilor, această scrisoare din 1510, plină de repetiţiĭ şi confusiĭ.

Hurmuzaki, XV, la această dată.

Bogdan, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn şi Voevod al ţeriĭ Moldoveĭ. Dumneavoastră domnilor vecinĭ şi prietenĭ nouă cu adevărat iubiţĭ. Fiindcă Măria Sa Craiul v'a dat vouă în ajutor şi v'a

scris să vă grăbiţĭ întru ajutorul nostru, după cererea noastră, de aceia vă rugăm pe dumneavoastră, ca pe nişte prietenĭ bunĭ, să vă gătiţĭ fiecare, după porunca Măriei Sale Craiuluĭ, şi cu toate armele de războiŭ şi tot ce se maĭ ţine de războiŭ, cît se poate maĭ bine şi maĭ ales să ţineţĭ cît maĭ iute în pregătire 600 de călăreţĭ, cum aŭ făcut şi Secuiĭ, şi să-ĭ aveţĭ la îndămînă gata, pentru ca, atuncĭ cînd pe urmă vă voiŭ cere dumneavoastră, în clipa aceia, pe dată să trimeteţĭ pe aceĭ 600 ca înnaintaşĭ în ajutorul nostru. Iar deocamdată să binevoiţĭ a trimete 200 de puşcaşĭ prin această slugă a noastră Ilie, care aduce scrisoarea de faţă. Şi dumneavoastră, cum v'am maĭ spus, fiecare şi în orĭce zi şi ceas să fiţĭ gata după poruncile Măriei Sale Craiuluĭ, domnuluĭ nostru celuĭ prea-milostiv, pentru ca, atuncĭ cînd vre-odată vă vom cere, îndată să fiţĭ în stare a pleca în ajutorul nostru. Aşijderea şi acestor slugĭ ale noastre să li daţĭ credinţă. Şi dorim să fiţĭ sănătoşĭ dumneavoastră după dorinţă. Date din Curtea noastră în tîrgul nostru al Bahluiuluĭ, Joĭ înnainte de Sf. Mihail Arhanghelul [26 Septemvre], anul Mîntuiriĭ 1510.

Dumnealor căpeteniei oraşuluĭ, juzilor şi juraţilor şi celorlalţĭ Saşĭ din părţile Ardealuluĭ, de orĭce stare, prietenĭ şi vecinĭ nouă iubiţĭ cu adevărat.

XII.

Vlad-Vodă (Vlăduț).

(1511.)

Izgonitorii lui Mihnea găsiră pe un tînăr flăcăuandru din sîngele lui Vlad Călugărul. Vlad-Vodă, căruia i se zicea, cu alintare și despreț: Vlăduț. Fu ucis răpede, lîngă București, «supt un păr», de Turcii Dunării, chemați de puternicii boieri ai Craiovei, coborîtori dintr'un ocrotit al lui Vladislav-Vodă.

Scrisoarea de față-l arată pornit pe războiŭ și fără prevestirea sfîrșitului săŭ grozav.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vlad-Vodă, cu mila lui Dumnezeŭ Voevod muntean, Domn și moștean. Dumneavoastră, prieteni și vecini ai noștri vrednici de cinste. Ne-am rugat între alte lucruri ale noastre pentru niște afaceri grele ale noastre domnului nostru preamilostiv Craiului Măria Sa, și s'a îndurat să-și facă milă de noi la rugăciunea noastră. Pentru credința și mărturia căruia, ni-a dat scrisori ale Măriei Sale, pe care vi le-am trimes prin omul nostru credincios Ruhan, în vorbele căruia să credeți neîndoielnic. Anume ca să putem cumpăra și aduce arme împotriva viclenilor, prea-cruzilor dușmani ai legii creștine din țara dumisale Craiului și din Ținuturile ei, oricari ar fi, dacă am

avea nevoie de așa ceva. Deci vă cerem dumneavoastră prin aceasta cu stăruință ca, la primirea scrisorii acesteia a Măriei Sale, să dați ascultare poruncii și să vă supuneți dumisale Craiului și să binevoiți și să găsiți cu cale a ni da scrisorile voastre pentru acest scop, însemnate cu pecetea voastră. Dat în Milești, în cele patru zile d'innaintea lui Mihail Arhanghelul [24-7 Septembre], anul Domnului 1511.

Dumnealor juzilor și juraților cetății Sibiiului, și celelalte, prietenilor și vecinilor noștri vrednici de cinste.

XIII.

Basarab al IV-lea Neagoe.

(1518.)

Un Domn muntean noŭ, cărturar sîrguincios, judecător isteț al lucrărilor frumoase, ziditorul mănăstirii Argeşului, Neagoe, Basarab al IV-lea, vine la rînd. Mai dese ori se înfățișează cu grija aurului și argintului potirelor, cădelniților și altor podoabe bisericeștĭ decît cu a fierului armelor.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Dumneavoastră, prieteni și vecini ai noștri vrednici de cinste. Vă aduceți aminte că, anul trecut, ceruserăm de la d-voastră argintari mai

isteţĭ decît ceĭlalţĭ, cari să facă înţelepteşte lucrările noastre. Ci dumneavoastră aţĭ ales şi aţĭ trimes la noĭ pentru lucrările noastre ca maĭ isteţĭ decît ceĭlalţĭ pe meşterul Ioan şi pe meşterul Celestin Argintariul, cari de sigur că aŭ săvîrşit lucrările noastre aicĭ în Ţara-Romănească a noastră destul de după placul nostru. Şi am pus să ni facă nişte cupe, şi le-aŭ făcut cum doriam. Pentru care ni-aŭ făcut socoteală deplină de acestea, de toate. Şi noĭ după vrednicia lor i-am răsplătit destul de darnic, pe eĭ şi pe soţiĭ lor. Dar de atuncĭ, maĭ de curînd, a venit la noĭ acelaşĭ meşter Celestin Argintariul, cerînd de la noĭ argint să-l lucreze. Ci noĭ i-am dat argintul cel maĭ curat ca să ni facă o căţuie după chipul turnuluĭ cetăţiĭ noastre. Că noĭ am străbătut Ţara Ungurească, şi maĭ frumos turn nicăirĭ n'am văzut. Maĭ înnainte, cînd făcuse acel lucru al nostru şi ni-l înfăţişase înnaintea ochilor, nu ni-a plăcut, pentru că era făcut după felul Ţiganilor. Avem noĭ destuĭ meşterĭ cari ar fi putut maĭ frumos să facă de cum a făcut el. Pentru care a doua oară acelaşĭ meşter Celestin ni-a făgăduit să facă maĭ frumos, şi a luat argintul de la noĭ iarăşĭ, din mînile dumisale luĭ Valentin Pitarul şi luĭ Oprea Vistierul. De la care cerem acuma, dacă ţine la cinstea luĭ, să ni dea căţuia saŭ argintul. Că pănă acum, precum am aflat, acel meşter Celestin n'a făcut lucrul nostru, pe

care făgăduise a-l face atuncĭ, la Paștile ce aŭ trecut. Decĭ vă rugăm pe dumneavoastră să vă îngrijițĭ cu sîrguință de acest lucru al nostru, cu privire la noĭ, după spusele slugiĭ noastre dumnealuĭ Valentin Pitarul, în vorbele căruia să binevoițĭ a pune credință deplină, și celelalte. Cărora li dorim să fie mult timp sănătoșĭ. Din Piteștĭ, Sîmbătă înnainte de Sf. Toma [18 Dechemvre], anul 1518.

Basarab, din mila luĭ Dumnezeŭ Domn muntean, Domn și moștenitor, și altele.

Dumnealor judeluĭ Craiuluĭ și căpeteniеĭ orașuluĭ cetățiĭ Sibiiuluĭ, domnĭ prietenĭ și vecinĭ aĭ noștri vrednicĭ de cinste.

XIV.

(1520.)

Luĭ Neagoe nu-ĭ lipsiaŭ însă, la întîmplare, și gîndurile războinice. Astfel în această scrisoare, în care se întîlnește grija sfințiriĭ solemne a uneĭ mănăstirĭ, cu care prilej era să facă și o mare cercetare a oștilor sale, cu dorința de a folosi Creștinătățiĭ și, în rîndul întăiŭ Ungarieĭ, care la 1526 era să-șĭ afle sfîrșitul în lupta de la Mohács. Decĭ tradiția politică a necontenitеĭ alipirĭ către creștinĭ, fără deosebire de confesiune, trăia și în aceste timpurĭ de pașnică Domnie care a dat țeriĭ cele maĭ frumoase podoabe ale eĭ în clădirĭ.

Tonul scrisorii e absolut bisericesc, cuprinzînd formule de smerenie și iubire a aproapeluĭ.

Ediție: Hurmuzaki XV, la această dată.

Dumneavoastră fraților și vecinilor mult iubițĭ nouă. Să vă vie în minte că, de cînd Dumnezeŭ cel Prea-Înnalt ne-a ales în Domnia saŭ Voevozia aceste̮ĭ Țerĭ-Româneștĭ, de și nu eram vrednicĭ și destoinicĭ de stăpînirea eĭ, totușĭ, după voia luĭ Dumnezeŭ dacă s'a făcut așa, de pe acea vreme până astăzĭ știm că în pace v'am ținut cu toată prietenia și buna vecinătate, cum v'am fost făgăduit dumneavoastră, fraților, prin necontenitele noastre făgăduielĭ. De aceia vă putem da de știre, ca unor vecinĭ, și aceia că, în timpurĭ ce n'aŭ trecut de mult, printr'o credincioasă slugă a noastră, am arătat că sîntem gata a sluji cu credință dumisale Ludovic, cu mila luĭ Dumnezeŭ rege al Ungarieĭ și Boemieĭ, și altele, domnul nostru prea-milostiv, și afară de aceasta chiar și întregiĭ Creștinătățĭ. Așa că, atuncĭ cînd va fi de nevoie, cu toată puterea noastră și oștile noastre, să ridicăm armele pentru acea Țară Ungurească, și anume cu 40.000 de călărĭ și pedeștri voim să fim de față. Pentru care am hotărît la toțĭ boieriĭ țeriĭ acesteia să facă până la un anume timp acest lucru, căcĭ am înțeles că Împăratul, Țarul

Turcilor, se pune în mișcare. Dar încotro se duce, habar n'avem[1].

Apoĭ, cum știțĭ și d-voastră, am isprăvit biserica noastră saŭ mănăstirea pe care o făceam din noŭ întru cinstea atotputernicului Dumnezeŭ: după legea și rînduiala credinţeĭ noastre am sfinţit acea biserică întru lauda Innălțăriĭ Domnuluĭ nostru Isus Hristos[2]. La închinarea acesteĭ bisericĭ va veni toată ţara aceasta. Decĭ am trimes de li-a poruncit să se adune; cu prilejul acesteĭ închinărĭ vom putea să cercetăm în scurt oștile noastre. Pentru care prin aceasta vă rugăm, ca pe niște prietenĭ, ca d-voastră, fraților, să binevoițĭ a trimete dintre ceĭ doĭsprezece jurațĭ aĭ cetățiĭ d-voastră un om de credință din cetatea d-voastră aicĭ, la noĭ, ca să-l maĭ vedem. Pentru că avem un gînd ca acela și atîta gătire de v'ar plăcea și d-voastră; de aceia am poruncit și am făcut să fițĭ chemațĭ. Și de acuma să trăițĭ în fericire, fraților. Tîrgoviște, Joĭ după serbătoarea Sf. Marcu Evanghelistul [26 April], anul Domnuluĭ 1520.

Basarab Voevod al Țeriĭ-Romăneștĭ, ș. a.

Dumnealor judeluĭ Craiuluĭ, căpeteniеĭ cetățiĭ și celorlalțĭ cetățenĭ ce sînt în Brașov, prietenĭ și vecinĭ aĭ noștri vrednicĭ de cinste.

---

[1] Era un zvon fals. V. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, p. 385.

[2] Nu e vorba de mănăstirea din Argeș, care poartă hramul Adormiriĭ Maiceĭ Domnuluĭ.

XV.

Ștefan-cel-Tînăr (Ștefăniță).

(1523.)

Nepotul de fiŭ al luĭ Ștefan-cel-Mare avea fără îndoială însușirĭ. Sigur de sine, însuflețit de dorința faptelor marĭ, el găsia în negocierile sale cu vecinii, maĭ ales cu Polonii, carĭ voiaŭ să-l bage în foc pentru singur folosul lor, vorbe de ironie mușcătoare.

Un sol al luĭ în Polonia vorbește astfel.

Ediție: Hurmuzaki, II[8], p. 708 și urm.; cu traducere, în Hasdeŭ, *Archiva istorică*, I, pp. 12-3.

Înțelese din astea Domnul mieŭ că se încearcă păgînul să-l desbine de Creștinătate și de Măria Voastră, ferească-ne Dumnezeŭ; și multă nemulțămire simți Măria Sa și Sfatul Măriei Sale; și trimeseră fără zăbavă către sangeac, ca răspuns la solie, cu darurĭ prieteneștĭ, pe Vornicul Iurie care fusese și la Măria Voastră, dîndu-ĭ învățătură să afle și să cerceteze despre cele descoperite din gura soluluĭ; ca apoĭ, îndată ce vom căpăta știrĭ, să nu întîrziem de a înștiința și pe Măria Voastră despre toate cîte vom ști; ca astfel să fițĭ încredințațĭ Măria Voastră, mare și bun prieten al nostru, că noĭ și Divanul nostru nu vrem a ne despărți de Creștinătate și de Măria Voastră, cît timp vom fi viĭ și ne vom putea luptà din

voia luĭ Dumnezeŭ; căcĭ altfel însășĭ Măria Voastră înțelegețĭ ce asuprirĭ sufere Domnul mieŭ din partea păgînilor!

Așa dar, bunul și marele nostru prieten, să cătațĭ Măria Voastră ca prin Domnia și Crăia Măriei Voastre să se ridice Creștinătatea. Zăŭ, avețĭ Măria Voastră o Domnie și Crăie mare, și un Sfat mare la număr; și putețĭ să cumpănițĭ lucrurile despre păgînĭ, și să vă sculațĭ și să vă apărațĭ împotriva dușmanuluĭ d'impreună cu toată Creștinătatea, deșteptînd pe Sfîntul părintele Papa, și pe Chesarul, și pe Craĭ și pe toțĭ Domniĭ creștinĭ să înfrunte cu puterea pe necredincioșiĭ vrăjmașĭ aĭ Creștinătățiĭ; căcĭ am arătat Măriei Voastre ce făcură păgîniĭ cu Țara Ungurească; și cum de curînd risipiră și stricară Domnia și Țara Muntenească, punînd acolo Domn pe Turcul Mohammed; și cum însușĭ Sultanul cu toate puterile sale împresură pe mare și pe uscat Rodosul, să nu-ĭ ajute Dumnezeŭ, pentru ca nu cumva, dobîndindu-l, ferească Dumnezeŭ, să pună apoĭ mîna pe toată Creștinătatea. De aceia veghiațĭ Măria Voastră până ce păgînul, oprit în alte părțĭ, încă nu s'a întors cu fața spre noĭ; căcĭ atuncĭ vaĭ de Creștinătate! Domnul mieŭ, prieten al Măriei Voastre, vă face cunoscut primejdia Creștinătățiĭ și vă îndeamnă să vă sculațĭ împreună cu toată Creștinătatea împotriva păgînuluĭ, nedesbinațĭ și alipițĭ ca unghia de deget.

De asemenea, domnul mieŭ, prietenul Măriei Voastre, roagă pe Măria Voastră și pe toți Domnii creștini să nu-l lăsați pe el afară din mila creștinilor, de vreme ce Măria Sa dorește cu toată credința și cu toată dreptatea să fie cu Creștinătatea, întru cît îl vor ierta puterile, și să meargă cu Domnia Voastră împotriva dușmanului; numai Măria Voastră și Creștinătatea să nu ne răspingeți din sînul Vostru; căci știe Dumnezeŭ ce mari asupriri păgînești are Domnul mieŭ, prietenul Măriei Voastre, din pricina Creștinătății; și o știți și Măria Voastră.

Să vă mai spun Măriei Voastre că Domnul mieŭ, prietenul Măriei Voastre, ține acuma Sfat cu boierii săi despre Craii și Domnii creștini, pentru ca să hotărască, cine din ei ar fi atît de vrednic și înțelept, încît să fie în stare a începe, a întocmi, a călăuzi lucrul cel mare al împăciuirii creștinilor împotriva dușmanilor păgîni ai Creștinătății; și nici Domnul mieŭ, nici boierii săi nu se putură dumeri a găsi un rege și Domn atît de vrednic și înțelept pentru această treabă, afară numai pe Măria Voastră, care, dacă ați voi s'o faceți, cu Sfatul Măriei Voastre, chemîndu-vă în ajutor pe Dumnezeŭ și pe Maica Domnului, zăŭ că ați fi un mare și ales hatman, cap și povățuitor a toată Creștinătatea; căci, în adevăr, din cîți Domni creștini cunoaște Domnul mieŭ și Sfatul Măriei Sale,

nu este altul în vrednicie ca Măria Voastră: uniĭ sînt prea tinerĭ, alțiĭ necunoscuțĭ nouă, alțiĭ nedestoinicĭ pentru facerea unor lucrurĭ și legăturĭ atît de mărețe.

În sfîrșit, rugăm pe Măria Voastră a băga în seamă cuvintele noastre, gîndindu-vă bine maĭ înnainte de toate să nu piară Creștinătatea tocmaĭ în zilele Măriei Voastre; căcĭ, dacă astăzĭ Dumnezeŭ va pedepsi țara noastră Moldova, să nu vă îndoițĭ Măria Voastră că mîne o să vie rîndul și pentru alte Domniĭ creștine. Nu trecețĭ cu ușurință asupra solieĭ noastre, fiind ea de cea maĭ mare însemnătate. Măria Voastră avețĭ o Domnie mare și un Sfat mare la număr: sfătuiți-vă și chibzuițĭ!

XVI.

(1524.)

Încă maĭ aspru sună aceste rîndurĭ, din anul 1524, cuprinse în altă instrucție de ambasador:

Ediție: Hurmuzaki, II[3], pp. 723-4.

Pentru solia pe care d-voastră o ațĭ trimes la el, precum și pentru bucuria cu care d-voastră ațĭ primit vestea despre biruința luĭ asupra Turcilor, [Vodă] vă mulțămește și mi-a poruncit a vă spune că nu s'a luptat pentru țara sa și oameniĭ săĭ cu dînșiĭ, ci pentru a se putea curăți

de bănuiala necredinței, dacă d-voastră ați fi avut-o despre el. Prin care zice că a ațîțat pe Turc împotrivă-ĭ [1] și așteaptă din ceas în ceas năvălirea luĭ. Decĭ dumnealor nu trebuiaŭ să ceară ajutorul mieŭ, ci maĭ curînd aș avea eŭ dreptul a cere ajutorul lor, maĭ ales că pentru țara Craiuluĭ am pornit dușmănie cu Turciĭ și cu acest prilej am pierdut patru sfetnicĭ, pe lîngă alțĭ mulțĭ și bunĭ. Și, cu toate că vă mulțămesc pentru că făgăduițĭ a-mĭ da ajutor și nu voițĭ a vă cruța averile și cheltuielile și ostenelile și sănătatea, totușĭ trebuie să vă spun că n'am văzut omul care, dacă însușĭ se înneacă, dă ajutor altuia, ci însușĭ trebuie întăiŭ să înnoate la mal. Așa și d-voastră îmĭ făgăduițĭ ajutor, dar nu voițĭ să vă luptațĭ cu dușmaniĭ, așteptînd ca eŭ să mă lupt cu dușmanul d-voastră. Întăiŭ d-voastră să vă luptațĭ cu dușmaniĭ d-voastră, cu care lucru vă vețĭ ajuta și pe d-voastră și pe mine,— că eŭ nu pot să vă daŭ ajutor cînd am și eŭ aceiașĭ nevoie ca și d-voastră. Vă maĭ plîngețĭ că nu vă daŭ veste de lucrurĭ nouă. Cum v'am înștiințat în fiecare an despre orĭce oaste, vă arăt acum prin tine [2] că Turcul Thassule *(sic)* nu s'a întors peste Dunăre, ci strînge aicĭ, între Chilia și Cetatea-Albă, oaste împotriva țeriĭ Craiuluĭ. Maĭ la urmă nicĭ nu sînt straja voastră năimită, nicĭ nu sînt dator

[1] În 1518 el biruise pe Tatarĭ.

[2] Solul.

a vă da știrĭ, maĭ ales cînd toate cîte vi le spun ziceți că nu sînt adevărate. Iar acum avețĭ însușĭ adevărul înnaintea ochilor.

XVII.

Petru Rareș.

(1529.)

Petru, zis Rareş, fiul din florĭ al luĭ Ştefan-cel-Mare, i-a fost adevăratul urmaş: prin isteţime, prin urmărirea îndărătnică a planurilor sale, prin mărimea acestor planurĭ. El a stăpînit prin ginerii săĭ Ţara-Romănească şi a rîvnit Ardealul, adăugind la Ciceul şi Cetatea-de-Baltă moştenite de la părintele săŭ Unguraşul, Retegul, Rodna şi chiar Bistriţa.

În 1529, treĭ anĭ de la lupta de la Mohács şi în acelaşĭ an cu expediţia prin care Sultanul Soliman-cel-Măreţ ocupâ Buda, Petru făcu treĭ expediţiĭ în Ardeal. Cea de-a treia avea în frunte pe Domnul însuşĭ şi avea de scop luarea Braşovuluĭ, pe care se făcea a voi numaĭ să-l smulgă din ascultarea luĭ Ferdinand de Habsburg, fratele Împăratuluĭ Carol Quintul şi unul din concurenţiĭ la stăpînirea Ungarieĭ, şi să-l supuie luĭ Ioan Zápolya, cellalt Craiŭ, fost Voevod al Ardealuluĭ şi sprijinit de Turcĭ. După o lungă împresurare oraşul se răscumpărâ de peire.

În acelaşĭ timp, prin scrisorile ce urmează, Petru îngrozeşte pe Bistriţeniĭ nesupuşĭ.

Ediţie: Hurmuzaki, XI, la această dată.

Petru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al ţeriĭ Moldoveĭ. Dumneavoastră, credincioşiĭ noştri în adevăr iubiţĭ. Am auzit că prin răutatea şi răscoala voastră iarăşĭ v'aţĭ ridicat coarnele, şi nu voiţĭ să vă supuneţĭ nouă, şi vă împotriviţĭ Măriei Sale Craiuluĭ, şi nu lăsaţĭ să între în cetatea voastră pîrcălabiĭ noştri pe cari i-am orînduit. Şi să ştiţĭ decĭ voĭ, Bistriţenilor, că vom porni asupra voastră cu putere de războiŭ gătită şi mare, şi pe toţĭ, cu copiiĭ, de la cel maĭ mare la cel maĭ mic, pe uniĭ îĭ vom trece prin fier şi foc, şi în patru părţĭ vă vom tăia şi vă vom pedepsi. Pentru că întăiŭ mi-aţĭ arătat credinţă şi apoĭ necredinţă. Şi, dacă vreţĭ să vă deslegaţĭ de mînia noastră, îndată ce veţĭ vedea scrisorile noastre, să şi primiţĭ pe pîrcălabiĭ noştri în cetatea voastră şi în mijlocul vostru. Şi să nu faceţĭ altfel, şi, apoĭ, de vă va spune ceva Grigore, omul nostru, în numele nostru, să-l credeţĭ. Neamţ, la săptămîna după Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ [22 August], anul 1529.

Dumnealor judeluĭ şi juraţilor Bistriţeĭ, credincioşiĭ noştri iubiţĭ.

XVIII.

(1529.)

Somaţia către Braşovenĭ se face astfel, din satul vecin al Prejmeruluĭ.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al țeriĭ Moldoveĭ. Dumneavoastră prietenilor noștri cu adevărat iubițĭ. Am venit aicĭ împotriva viclenilor Măriei Sale domnuluĭ Ianăș, Craiul unguresc, ca să vă supunem supt paza Măriei Sale. Ceia ce, cum văzuiŭ eŭ, nu voițĭ. Așa ni se pare nouă că avețĭ de gînd să vă hrănițĭ cu pietre. Să știțĭ bine decĭ: noĭ n'am venit pe două-treĭ săptămînĭ, ci până vă vom îndupleca și vom face cum ni era voia. Și la întorsul nostru înnapoĭ vom arde cu pară de foc această țară a Bîrseĭ, și vom lăsa țara goală și pustie. Și în primăvară vă făgăduim iarășĭ războiŭ, și iarășĭ vom pune să se calce în picioare sămănăturile voastre cînd vor fi crescut, pentru ca iarășĭ să fițĭ fără hrană timp de un an. Poate că voĭ, o prea-nebunĭ și proștĭ oamenĭ, socotițĭ că, fiind între pietre, pietrele putețĭ să le și roadețĭ. Ci cu atîta vă prăpădițĭ viața și vețĭ rămînea în deșert, pentru că noĭ oprim pe Secuĭ, supt pedeapsă, să nu vă aducă și să nu vă vîndă grîŭ saŭ altă hrană. Vom avea straja noastră adesea între eĭ. Decĭ vă îndemnăm ca, la vederea acesteĭ scrisorĭ a noastre, îndată să trimetețĭ la noĭ șese oamenĭ aleșĭ, ca să ne înțelegem, și, pe credința noastră cea bună, li vom da drumul să se întoarcă îndărăt. Prejmer, la săptămîna după Luca Evanghelistul [25 Octomvre] 1529.

Dumnealor judeluĭ și juraților brașovenĭ, prietenilor noștri iubițĭ cu adevărat.

XIX.

(1529.)

După primirea banilor şi plăcerea supuneriĭ Saşilor, Petru se întorcea spre casă. De pe pămînt moldovenesc el fulgeră o ultimă amenințare către Bistrițenĭ, carĭ avură îndată de lucru cu ostaşiĭ luĭ Vodă.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al Moldoveĭ. Dumneavoastră, pe carĭ nu vă iubim de loc. După culesul viilor, pe la 1-iŭ Noiemvre, merseseră cu dușmănie împotriva viclenilor Măriei Sale Craiuluĭ, Domnuluĭ nostru prea-milostiv. Dintre dînșiĭ uniĭ, la carĭ am ajuns, precum sînt cetățile Brașovul și Sighișoara, s'aŭ dat întăiŭ Măriei Sale Craiuluĭ, apoĭ nouă, și încă și multe orașe foarte puternic întărite. Și ne gătiam a pleca asupra voastră. Uniĭ ne-aŭ întîmpinat cu vorbe ca acelea că și voĭ avețĭ în inimă și în cuget să vă supunețĭ nouă. Și de aceia am zăbovit acea hotărîre a noastră și am trimes la voĭ pe boieriĭ noștri de frunte, Tomșa, Marele-Vistier, și Vlad, pîrcălabul de Hotin, ca să vă plecațĭ nouă. După cum am aflat, din îndărătnicia voastră, tot vă împotrivițĭ, și nu vrețĭ până vă vom tăia capetele. Și să știțĭ sigur că iarășĭ în curînd vom trimete oaste nouă pentru a încun-

jura Bistrița, a vă dumesnici prin foame și a ierna la voĭ, ca să nu iasă nicĭunul din voĭ până nu vom veni noĭ înșine acolo. Și cu adevărat să știțĭ că, de așteptațĭ sosirea noastră acolo, vom pune să vă taie pe toțĭ, de la mare până la mic, și nimenea dintre voĭ nu va avea nădejde și leac. Și pe Mihaĭ pîrcălabul nu trebuie să-l căznițĭ acolo la voĭ, ci maĭ bine să-ĭ dațĭ drumul. Că pe calea șesuluĭ și acuma în munțĭ să ne așteptațĭ ca oaspete dacă nu vă vețĭ închina nouă și nu vă vețĭ pleca în stăpînirea noastră. Lîngă apa Bistrițeĭ, în ajunuĭ Sf. Andreĭ Apostolul [29 Noiemvre], anul 1529.

Dumnealor judeluĭ și juraților și bătrînilor Bistrițeĭ, credincioșĭ iubițĭ nouă cu adevărat.

XX.

(1531.)

La 1530 Rareş se întoarce asupra Polonieĭ. In el ca şi în tatăl săŭ, ardea patima răzeşuluĭ pentru moşia luĭ pe care cu nicĭun preţ şi pentru nicĭun alt cîştig nu înţelege a o părăsi în mînile altuia.

Dar, după ce luase Pocuţia. Domnul cuceritor fu biruit, la Obertyn, de soldaţiĭ luĭ Ioan Tarnowski închişĭ în tabăra lor de car ă, pentru a da numaĭ la urmă hotărîtorul asalt.

Dar Petru-Vodă nu privia această mare în-

fríngere, din care însuşî se alese rănit, decît ca un întăiŭ soroc de judecată pierdută. Se găti a duce maî departe gîlceava pentru pămîntul săŭ. Şi pănă atuncî scria regeluî Polonieî răvaşe ca acestea.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* II [1], la această dată.

Prea-înnălțate doamne, prietene iubit. Petru Voevod, cu mila luî Dumnezeŭ Domn al țeriî Moldoveî. Decî, ca să nu fiî în nesiguranță Măria Ta, în zilele acestea am trimes omul nostru la dumneavoastră cu scrisorile noastre pentru felurite lucrurî grele; care a fost oprit de Otta [1]. Dar tot a îngrijit de scrisoarea noastră către dumneavoastră şi, cînd s'a cetit scrisoarea noastră, dumneavoastră ni-ațî scris ce nu se cade a scrie unuî Domn. Noì nu ştim: orî de a fost scrisă acea scrisoare după spusa Domnieî Tale orî ca să ne înşele cu dînsa. Că adecă țara Pocuțieî nu se ține de Moldova şi că părintele nostru Ştefan Voevod cel Mare, Dumnezeŭ să-l ierte, n'a stăpînit țara Pocuțieî. Şi maî spuî Domnia Ta că noî nu sîntem feciorul luî Ştefan-Vodă cel Mare, ci sîntem feciorul luî Bogdan Voevod, care era frate cu noî. Ci aicî a scăpătat scriitorul şi s'a înşelat cînd ni tăgăduieşte pe părintele nostru. Şi acea parte a Pocuțieî Ştefan Voevod cel Mare, tatăl nostru cel prea-iubit, a ținut-o multă vreme.

[1] De Chodecz, comandant in Pocuția, la Colomèa.

După moartea părintelui nostru, supt Bogdan Voevod, fratele nostru, pentru sora Domniei Tale care era logodită cu dînsul, supt veșmînt de înșelăciune s'a luat de la el țara Pocuției. Ci acuma avem nevoie de țara aceia: de aceia am luat-o de la Domnia Ta, pentru că ni este adevărată și legiuită moșie.

Acuma noi nu voim ca Domnia Ta să ni arăți amenințări. De aceia te rugăm pe Domnia Ta ca pe un bun prieten, pentru buna vecinătate, să ni-o hărăzești, pentru că știm sigur cum că țara aceia a Pocuției se ține de Moldova: de aceia am luat-o. Iar unde zici Domnia Ta că noi am călcat tocmelile, jurămintele noastre, ci noi n'am călcat tocmelile noastre, nici jurămintele, nici n'am călcat pecetea noastră, căci n'am întrat în stăpînirile lešești ale Domniei Tale nici o jumătate de leghe, ci ne sîrguim a păstra veșnic jurămintele ce am făgăduit. Dar am auzit că Domnia Ta ai încununat pe fiul Domniei Tale în Crăia leșească și l-ai așezat în Scaunul cel crăiesc: noi cu dînsul n'am făcut până acum nici jurămînt, nici tocmeli. Și, dacă Domnia Ta socoți că acel Ținut al Pocuției nu se ține de Moldova, să trimeți Măria Ta un om, să întrebe: întăiu la prea-puternicul Împărat turcesc, apoi la chiar dumnealui Ioan Craiul Țerii Ungurești, cari vor face drept județ și dreptate între noi: a căruia dintre noi, a Țerii Leșești sau a Țerii Moldovei,

e țara aceia. Că, atuncĭ cînd trimetem soliĭ noștri la Domnia Ta, magnațiĭ Domnieĭ Tale îĭ opresc și nu-ĭ lasă a merge la Domnia Ta, și pe urmă Domnia Ta ni scriĭ că viclenim.

Nu știm: cu știrea orĭ fără știrea Domnieĭ Tale a fost scris cuvîntul acela. Dacă și Domnia Ta te îndoieștĭ de acest lucru, trimete pe omul Domnieĭ Tale să vadă, să cerceteze și să cetească scrisorile Domnieĭ Tale, orĭ de viclenim. Și, altfel, dorim ca Domnia Ta să fiĭ sănătos. În Bahluiŭ (Hîrlăŭ), 21 Fevruar 1531.

XXI.

(1532.)

Altă scrisoare, din 1532, cuprinde locurĭ ca acestea.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* I², pp. 64-5.

Cît vom trăi nu vom suferi să ne iea cineva în batjocură orĭ să ni facă pagubă...

Măria Ta să știe că, dacă trebuie să ne învoim, să ne învoim după datina creștinească și, dacă trebuie să ne batem, apoĭ să ne batem. Să se hotărească odată. Dar, dacă Măria Ta nu vreaĭ să ni daĭ ca despăgubire[1] țara aceasta Pocuția,

[1] Pentru cele pierdute de la Obertyn. Petru judeca iarășĭ ca într'un proces răzeșesc pentru moșie.

vom lua-o noĭ, vom trece-o prin foc; și nu va folosi nimenĭ, nicĭ noĭ, nicĭ Măria Ta, căcĭ va rămînea pustie.

Nu putem să nu ne mirăm că Măria Ta nu vreĭ să înțelegĭ și că stăruĭ să aibĭ unul din Ținuturile noastre, precum ar face un om pe care un zid bun îl acopere....

XXII.

(1533.)

În aceleașĭ forme, de drept, nu de politică, urmează, din partea luĭ Petru-Vodă, plîngerile și cererile în 1533. Le luăm dintr'o instrucție de sol trimes în Polonia.

Oferta de a ceda Pocuția, pe banĭ, e o șiretenie a Domnuluĭ ca să-șĭ adoarmă dușmanul.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* I ², p. 72 și urm.

Stăpînul d-tale, după ce m'a bătut și mi-a prădat țara, nu vrea să se împace cu mine. Dar tot ar fi fost maĭ bine să-mĭ fi dăruit bucata aceia de loc ca despăgubire pentru pagubele mele cele marĭ,— că m'ar fi făcut astfel îndatoritul luĭ,— decît să-șĭ puie nădejdea în păgîn. Că n'am auzit vre-o dată ca un cîne amestecîndu-se între sfințĭ să facă vre-un lucru bun. Așa și cu păgîniĭ, că bucuria lor cea maĭ mare și meșteșugul lor e să încurce între dînșiĭ pe domniĭ creștinĭ...

Nu domnesc de mult, și e a patra oară de cînd văd războiŭ pentru Pocuția; țara asta nu face, de sigur, cheltuielile pentru dînsa și sîngele ce s'a vărsat din pricina eĭ. Dacă Măria Sa Craiul nu vrea să facă precum cer, să mă despăgubească în banĭ[1]: aș face atuncĭ pacea, de și nu se plătește. Solul Țaruluĭ tătăresc care e la mine îmĭ spune că Măria Sa Craiul îĭ dă pe an 15.000 de banĭ de aur și darurĭ de alțĭ 5.000. Dacă Măria Sa Craiul ar face cu mine o tocmeală și m'ar cîștiga pentru slujba sa, n'ar maĭ trebui să dea nimic Tatarilor; Măria Sa ar putea să nu li dea peșcheșul timp de un an și, dacă ar năvăli eĭ în țerile Măriei Sale, m'aș sili eŭ din răsputerĭ pentru ca, împreună cu oștile Măriei Sale Craiuluĭ, să-ĭ punem pe fugă: ar fi o cinste și o bucurie pentru Măria Sa Craiul. Măria Sa trebuie să ție seamă că aștept cu răbdare despăgubirea pentru ce am pierdut; aștept ca Măria Sa să-șĭ vie în mințĭ, de și, din pricina Măriei Sale, de peste un an n'am alt sprijin decît acela pe care mi l-a dat Craiul Ianăș prin episcopul din Ardeal.

Vezĭ icoana asta a Sfinteĭ Învierĭ pe care am jurat și jur că, dacă Măria Sa Craiul nu isprăvește cu mine, nu voiŭ înceta și mă voiŭ răsbuna până la moarte. Acela în care Măria Sa Craiul nădăjduiește[2] nu mă va împiedeca: știŭ eŭ

[1] De fapt, Rareș caută numaĭ să-șĭ adoarmă dușmanul.
[2] Sultanul Soliman.

cum și cu ce să-ĭ astup gura! Nu-mĭ voiŭ lăsa răsbunarea și dacă lumea toată ar fi să se dărîme asupra mea!

XXIII.

(1537.)

Peste patru anĭ încă, lucrul nu se lămurise. La o amenințare de războiŭ, Rareş răspunde cu aceste mişcătoare cuvinte.

Ediție: Hurmuzaki, II, la această dată.

Petru, cu mila luĭ Dumnezeŭ Voevod și Domn, și moștean al Țeriĭ Moldoveĭ, ș. a. Am înțeles că Măria Ta va porni cu armele dușmănește împotriva noastră și a acesteĭ țerĭ a Moldoveĭ. Țara aceasta e a prea-înnălțatuluĭ și nebiruituluĭ Împărat turcesc, domnul mieŭ cel prea-milostiv, și ni-a dat-o nouă s'o stăpînim: să trăiască Măria Sa Împărătească! Nu știm cum am jignit cu faptele noastre pe Măria Ta. Știm că pe Măria Ta te sfătuiesc magnațiĭ din Sfat să năvăleștĭ în țara aceasta a Împăratuluĭ, și altele. Ceĭ ce privesc la începuturĭ, sfîrșitul însă nu-l știŭ. Decĭ, și dacă Măria Ta eștĭ setos de sîngele creștinilor, fă după voia Măriei Tale cea crăiască. Și noĭ sîntem cu toate puterile noastre gata, și te vom aștepta pe Măria Ta. Dumnezeŭ știe cuĭ îĭ va

ajuta norocul, și, dacă vom fi biruiți de Măria Ta, vom fi biruiți de un prea-puternic Domn și Craiŭ, care cîrmuiește multe țerĭ. Iar, dacă milostivul Dumnezeŭ ni va fi nouă cu noroc, lucru despre care n'avem nicĭo îndoială și Măria Ta veĭ fi biruit, veĭ fi fost biruit de un biet Domn al Moldoveĭ. Şi maĭ nădăjduim că pentru apărarea țeriĭ Împăratuluĭ va veni oaste turcească. Ce veĭ vrea să facĭ Măria Ta, fie pe placul Măriei Tale! Măria Ta știĭ tainele inimiĭ Măriei Tale: ce e de făcut. Din tabără, în ajunul Sf. Iacob Apostolul [24 Iulie], de la Nașterea luĭ Hristos 1537.

Măriei Sale domnuluĭ domn Sigismund, ș. a.

XXIV.

(1537.)

Tot odată, el amenință pe rege astfel dacă s'ar încumeta să-ĭ calce hotarul moșieĭ celeĭ marĭ și vechĭ.

Ediție: Hurmuzaki, II, p. 148.

Ci noĭ din partea aceasta a țeriĭ Măriei Sale Craiuluĭ am fost și sîntem de apărare, ca un scut, și de spre Tatarĭ, și de spre Turcĭ. Ci Măria Sa socoate toate acestea drept un lucru de nimic. Într'o zi i-am putea face Măriei Sale și țeriĭ Mă-

riei Sale mai multă slujbă credincioasă de cît e vrednică bucățica aceia de pămînt. Mulți ani de zile știm că Măria Sa nu va lua nicio roadă din țara aceia. Deci, dacă Măria Sa nu ni va da după dorință acea țară, nu voim să mai cerem de la Măria Sa; fie pe placul Măriei Sale. Că, dacă va veni cu dușmănie în această țară a Moldovei, știm că se vor face mari pustiiri în țara noastră. Ci nădăjduim în Dumnezeu ocrotitorul că ne va ținea veghetori și, cu ce măsură a măsurat Craiul, i se va măsură îndărăt. Cît va fi stricat cu fier și foc, îndoit i se va strica țara Măriei Sale, cu fier și foc, de Turci și de Tatari. Cînd va întra Măria Sa în această țară a Moldovei, de altă parte va avea pe Tatari în Crăia Sa.

XXV.

(1540.)

Fugar în Ardeal, Petru se văzu de la o vreme împresurat în cetatea lui a Ciceului de către oamenii «Craiului Ianăș», care nu voià să sufere de la Turci din pricina acestui oaspete. Cu scrisori alcătuite în sîrbește de Doamnă-sa, odrasla de Despoți Elena-Ecaterina, Petru merse deci, prin Caransebeș, la Poartă, avînd cu el numai pe secretarul Grigore Rosenberger, de la Cotnari, și cîțiva casnici. De acolo, după cîteva luni, cînd

istețimea luĭ își deschisese în de ajuns noul drum către Domnie, scrie el, adevărat fiŭ al celuĭ nebiruit, către Bistrițenĭ.

Ediție: Hurmuzaki. XV, la această dată.

Petru, cu mila luĭ Dumnezeŭ Voevod și moștean al Moldoveĭ. Închinăciunea noastră cu toată prietenia noastră s'o științ întăiŭ. Jupîne Toma, ni-ar plăcea să aflăm de la d-ta de sănătatea d-tale. Să știĭ că noĭ sîntem la Țarigrad, bine sănătoșĭ, slavă Domnuluĭ, și ținuțĭ bine și în cinste de Măria Sa Împăratul și de Vizirĭ; nu ni lipsește nimic, slavă Domnuluĭ. Dacă lucrul zăbovește, trebuie să fim cu răbdare. Ci nădăjduim în Dumnezeŭ și apoĭ în Măria Sa Împăratul, că lucrul se va schimba în curînd, și altele. Să știĭ, dragă jupîne Toma, că am dat luĭ Toader acestuia scrisorĭ la dumnealuĭ judele și la Sfat, și maĭ ales la dumneata: să vă sîrguițĭ și să găsițĭ cale, cu dumnealuĭ judele și Sfatul, ca să aflațĭ deplin cum îĭ merge Doamneĭ noastre și copiilor, și, cînd vețĭ afla aceasta, să îndemnațĭ pe Toader a se întoarce cu răspuns la noĭ unde va auzi că sîntem. Dacă însă n'ar voi s'o facă, vă rugăm ca nicĭ într'un chip să nu fie slobod a merge în Moldova, nicĭ aiurea, că e peste voia noastră, de și pe nimenĭ nu-l ținem și nu-l vrem cu sila, ci și-a călcat jurămîntul și făgăduiala cea mare. Vă maĭ rog pentru cal, să vă sîrguițĭ cu el. Și ce vețĭ

putea face bine femeiĭ şi copiilor, cu hrană şi alte lucrurĭ, tot va fi plătit.... Nădăjduim în Dumnezeŭ că vom fi ce am fost, şi maĭ mult decît atîta, şi vom plăti tot pe tocmaĭ. A scrie maĭ mult nu ni-a dat vremea. În Ţarigrad, Miercurĭ spre Sîmpietru, anul 1540. D-sale jupînuluĭ Toma Boldorffer, la Bistriţa, bunuluĭ nostru prieten.

XXVI.

(1541.)

În toiul ierniĭ următoare i se împlinise visul: era Domn numit de «Împăratul» săŭ păgîn şi stătea gata să treacă Dunărea cu Turciĭ ce i se dăduseră împotriva Domnuluĭ ridicat de boierĭ, Alexandru-Vodă Cornea, după ce Domnul turcesc, Ştefan Lăcustă, fusese omorît de dînşiĭ. El se lăuda că Turciĭ îĭ vor da înnapoĭ acea Tighine, acele părţĭ ale Bugeaculuĭ, luate de dînşiĭ la scoaterea luĭ în 1538 şi pentru pierderea cărora sîngerase în cetatea din Suceava bietul Lăcustă «fiŭ al luĭ Ştefan-cel-Mare».

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru, din mila luĭ Dumnezeŭ Voevod şi drept moştean al Moldoveĭ. Închinăciune. Să ştiţĭ maĭ întăiŭ, dumneata jupîne şi bun prietene, că am dori să aflăm de sănătatea d-tale. Aşijderea să ştiţĭ că, din mila luĭ Dumnezeŭ, sîntem bine sănătoşĭ, şi celelalte. Îţĭ daŭ de ştire că atotputer-

nicul Dumnezeŭ cu mila luĭ dumnezeiască a făcut așa că nebiruitul Împărat, prea-milostivul nostru Domn, și prea-luminații Vizirĭ, îndurătorii noștri domnĭ, ni-aŭ dat iarășĭ Moldova, țara noastră, tocmaĭ așa cum am ținut-o, și asemenea și în Ardeal ce am ținut maĭ înnainte. Și a dat cu noĭ 3.000 din Curtea Sa, Spahiĭ și Ienicerĭ, și altă mulțime de oaste maĭ e la îndemînă, de ni va fi de nevoie. Și am plecat cu cinste mare de la Măria Sa Împăratul la 23 Ianuar, și nădăjduim a fi cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ în Suceava... Pe viitor îngrijiți-vă, mă rog, jupînilor, de calul mieŭ [1] cu sîrguință. De ne va lăsa Dumnezeŭ să trăim, vă vom răsplăti. Și ce vă va spune omul nostru, dați-ĭ crezare, și aveți-l în grijă. Am aflat că ne-aŭ făcut morțĭ, și Dumnezeŭ ni va maĭ da zile de viață. Dumnezeŭ să vă păzească. Silistra, la vadul Dunăriĭ, 28 Ianuar 1541.

Dumisale Toma Boldorffer, în Bistrița, bunuluĭ nostru prieten.

XXVII.

(1544.)

Dar părțile smulse de Turcĭ din trupul Moldoveĭ nu maĭ fură date îndărăt. Tributul fu crescut. Fiul luĭ Petru-Vodă, Ilie, merse la Con-

[1] Murgul, «Peyloo», pe care nu-l uită în scrisorile sale, avîndu-ĭ grija maĭ mult decît a Doamneĭ și coconilor domneștĭ.

stantinopol ca ostatec. Straja de Turcĭ păzia toate mişcările haĭnuluĭ din 1538.

Decĭ, cînd Rareş aflâ că o mare oaste creştină, avînd în frunte pe marchisul Ioachim de Brandenburg, vine să iea luĭ Soliman-Sultanul Buda şi Ungaria de curînd cucerită, el dădu tot ce avea la el, banĭ, boĭ de hrană şi făgădui a vinde pe «Împăratul nebiruit» şi a-l da în mînile creştinilor. Solul trimes de el, Iacob Fischer, vorbeşte astfel marchisuluĭ.

Ediţiĭ: Iorga, *Acte şi fragmente*, I, pp. 108-10; H. Traut, *Kurfürst Joachim von Brandenburg und der Türkenfeldzug vom Jahre 1542*, Gummersbach, 1892, p. 104, nota 1.

1. Voevodul arată Măriei Voastre Electorale închinarea Sa şi doreşte mult noroc şi biruinţă Măriei Tale şi la toată Creştinătatea.

2. Vă dă de ştire că are veşnic ştafete că Împăratul turcesc nu vine anul acesta însuşĭ, ci va trimete 10.000 de oamenĭ din cea maĭ bună oaste a luĭ spre a scăpa Buda şi Ţara Ungurească. Anul acesta, nu maĭ poate să trimeată altă oaste şi, dacă-ĭ va fi învinsă aceasta, poate întra orĭcine în voie bună la Turcĭ: puţină nădejde maĭ este pe urmă. Doĭ Paşĭ duc oastea: li-a spus numele Voevodul, dar aducătorul [Iacob Fischer din Viena] le-a uitat.

3. Sfatul Voevoduluĭ este să nu vă împrăştiaţĭ aice, ci cu sîrguinţă să căutaţĭ a prăpădi şi izgoni această oaste turcească, şi anume de acum

pănă la Paştĭ să se isprăvească. Turcul se găteşte foarte bine, lucrează iute, unde poate, cu protivnicii luĭ şi-şĭ potriveşte lucrurile pentru ieşirea într'acoace. În toate ţerile şi-a şi chemat ostaşiĭ şi li-a poruncit alor săĭ să vie înarmaţĭ. A scris şi Voevoduluĭ şi celuĭlalt Domn romîn[1] ca şi eĭ cu toată puterea şi gătirea să plece, şi eĭ înşiĭ să meargă cu oastea. Vrea să piardă, nu numaĭ Ţara Ungurească şi Austria, ci toată ţara Nemţească.

Şi, cînd va fi gata, vrea să înceapă războiul cu 800.000.

4. Cînd va veni Voevodul însuşĭ cu oastea sa, va face tabără deosebĭ, pentru ca să afle gîndul şi planurile Turcilor, şi va face cunoscut orĭce veste Măriei Tale Electorale şi creştinilor.

Şi, de va ajunge la luptă, aşa se va purta, că vor avea creştiniĭ de dînsul bucurie, şi va fi spre toată îndatorirea cuvenită, deşi are la Turcĭ ca ostatec un fiŭ pe care a trebuit să li-l trimeată, şi cu toate că l-aŭ părăsit creştiniĭ faţă de Turc şi de Craiul leşesc. Totuşĭ el vrea să rămîie împreună cu creştiniĭ, şi are nădejde să li poată sluji maĭ mult decît alţiĭ.

Cînd, acum patru anĭ, a fost gonit de Turc, a fugit pentru siguranţa sa la Ungurĭ în Ardeal, carĭ şi eĭ i-aŭ făgăduit ajutor, dar nu şi-aŭ ţinut

[1] Radu Paisie.

credința,—că el a adus la eĭ 200.000 de florințĭ și i-a cheltuit acolo: apoĭ l-aŭ dat pe mîna Turcilor.

5. Ce vrea Măria Sa să-ĭ poruncească orĭ să caute la el, s'o facă numaĭ cu puțină solie, fără a bate la ochĭ, ca să nu se bage de seamă.

. . . .

7. Se roagă, dacă se va vorbi de el față cu Ungurii, să nu-l laude, căcĭ nu se încrede în Ungurĭ și nu prea voiește ca pentru aceasta să fie pîrît Turculuĭ.

8. Proviant și vite, maĭ ales boĭ și vacĭ, dă bucuros din țara luĭ, dar, ca să nu se bage de seamă, să le scoată prin Rusia și Țara Leșească.

9. Sfătuiește să nu se împrăștie această oaste. Dacă e de nevoie, se poate potrivi iernatec în Ardeal.

XXVIII.

Radu de la Afumați.

(1544.)

Dintre contemporaniĭ muntenĭ aĭ luĭ Rareş, unul singur se ridică la o însemnătate războinică. Radu, de la Afumaţiĭ din Ilfov, fiŭ al luĭ Radu-cel-Mare, se desface prin biruințile luĭ din vălmăşagul de Domnĭ cari trag la dînşiĭ, sfăşiind-o, biata purpură bizantină contrafăcută a luĭ Neagoe. Mormîntul luĭ din Argeş, unde i se primi trupul ca al gineruluĭ ctitoruluĭ, e pecetluit cu chipul săŭ de luptător încununat, ţiind buzduganul în mînă, şi cu amintirea tuturor luptelor în care a biruit

orĭ a fost învins. Nu se pomeneşte însă şi cruda luĭ ucidere, împreună cu moştenitorul, în cuprinsul sfînt al uneĭ bisericĭ, la Rîmnicul de lîngă Olt.

În scrisoarea ce urmează, el arată cum un concurent şi presupus frate, Bădica — domneşte: Radu —, atras în cursă de Turcĭ, a perit cu ţeasta sfărîmată de dînşiĭ.

Ediţie: Bogdan [1], pp. 172-3, no. CLXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ şi cu ajutorul Domnuluĭ nostru, al Înnălţimiĭ Sale Craiuluĭ, noĭ, Domnul întregiĭ Ţeriĭ-Româneştĭ, scriem cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor doĭsprezece pîrgarĭ din Braşov, şi multă sănătate vă poftim d-voastră. Şi după aceasta vă dăm în ştire d-voastră: d-voastră ştiţĭ cum s'a întîmplat înnainte vreme cu această Ţară-Românească, că maĭ întăiŭ a venit Vladislav Voevod în ţară, iar asupra luĭ s'a ridicat Bădica Voevod ca să fie Domn în Ţara-Românească, şi a trimes pe boierĭ la Poarta împărătească, să-ĭ aducă steag şi pace. Şi-ĭ aduseră Turciĭ steag. Dar, cînd era să-şĭ primească steagul în mînă, Turciĭ i-aŭ luat steagul şi i-aŭ tăiat capul, şi împreună cu el aŭ tăiat şi zece boierĭ. Şi pe locul acela şi în aceiaşĭ vreme aŭ zis Turciĭ oştiriĭ: „mergeţĭ unde se află Domnul vostru Radu Voevod care e dincolo de plaiurĭ, fiind că el vă este Domn, şi Împăratul luĭ i-a dat Ţara-Românească, să fie Domn [într'însa].

Şi vedeţĭ voĭ acest steag? El este al luĭ Radul Voevod cel de peste plaiŭ". Astfel aŭ zis Turciĭ. Dar noĭ nu-ĭ credem pe eĭ, căcĭ Turciĭ sînt şireţĭ şi necredincioşĭ, şi nu-ĭ credem.

Decĭ mă rog de d-voastră, trimeteţi-mĭ oaste în ajutor, cît vă este cu putinţă, dar în taină, căcĭ vreaŭ s'o aşez la o parte şi să văd dacă Turciĭ vor într'adevăr şi cu gînd bun să ni aducă pace şi steag, saŭ dacă nu cumva vor să lucreze cu şiretenie şi cu gînd să piarză Ţara-Românească şi să se apropie de ţara Înnălţimiĭ Sale Craiuluĭ şi a d-voastră, ca s'o prade. Pentru aceasta noĭ trebuie să avem cu ce să ne apărăm şi cu ce să ne batem cu eĭ, ca să ne apărăm şi să nu ne dăm Turcilor. De aceasta vă rog pe d-voastră, şi Dumnezeŭ să vă înmulţească aniĭ d-voastră. Scris în Tîrgovişte, Ianuar 27.

Iar d-voastră bine să vă pregătiţĭ şi să vă păziţĭ, şi să aveţĭ oastea gata.

XXIX.

Iliaş Rareş.

(1546.)

Urmaşul luĭ Petru-Vodă, fiul săŭ Ilie, care era să-şĭ piardă numele cel bun turcindu-se, pentru care faptă, maĭ rea decît orĭcare în judecata contemporanilor, pomenirea luĭ se şterse cu mînie din

cărţî şi de pe piatra inscripţiilor, începe Domnia sa scriind Bistriţenilor aceste rîndurî mîndre.

Ediţie : Hurmuzaki, XV, la această dată.

Iliaș, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn și drept moștenitor al țeriĭ Moldoveĭ, și celelalte. Dumneavoastră prietenĭ și vecinĭ nouă iubițĭ cu adevărat. Sănătate cu toată priința. A venit la noĭ un zvon nu tocmaĭ plăcut, ceia ce nu se cuvine unor vecinĭ bunĭ, dacă lucrul e așa, și anume că după răposarea părintelui nostru, d-voastră, strîngînd oaste, voițĭ a năvăli în satele noastre rodnene și a le înstrăina de la noĭ. Ceia ce nu se poate. De v'a sfătuit cineva pe d-voastră la aceasta, răŭ v'a sfătuit: nu trebuie să-l ascultațĭ; e un amăgitor, și celelalte. Acuma părintele nostru a trecut dintre ceĭ viĭ, — al căruĭ suflet să fie în sînul luĭ Dumnezeŭ și pomenirea luĭ binecuvîntată! De oare ce însă Dumnezeŭ Sfîntul ne-a ales, și boieriĭ a toată țara noastră, cu voia Măriei Sale Împăratuluĭ, ca Domn, astfel ne vom sîrgui a ne purta, noĭ și aĭ noștri, și a apăra averea noastră și a o păstra, ca și părintele nostru; ba încă s'o și adăugim! În sfîrșit vom griji a ținea bună vecinătate cu toțĭ; dar, dacă va încerca vre unul lucrurĭ ca acelea ce nu se cad, trăiesc încă ostașiĭ țeriĭ noastre! Voim să ținem Ținutul părintelui nostru: bunilor bun li vom fi, dar totdeauna dușmanilor noștri ne vom împo-

trivi. Altfel, să fiţĭ d-voastră sănătoşĭ. Suceava, 6 Septemvre, anul Domnuluĭ 1546.

Dumisale domnuluĭ Matiaş Szász, jude al cetăţiĭ Bistriţeĭ, şi juraţilor, prietenĭ şi vecinĭ aĭ noştri cu adevărat iubiţĭ.

XXX.

Pătraşcu-Vodă cel Bun.

(1556.)

De la Pătraşcu, tatăl luĭ Mihaĭ Viteazul, blînd Domn care nu trăi în Scaunul ţeriĭ decît prea puţină vreme, dar avu mîngîierea că i se vor coborî rămăşiţele în pămînt creştin şi romănesc, avem acest raport către Sultan, care — chiar ţinîndu-se seamă de formele stiluluĭ oriental, impus în legăturile cu Ţarigradul, — vădeşte o adîncă umilinţă.

Ediţie: Hurmuzaki, II, la această dată.

Înnălţatuluĭ Emir Sultan Soliman-Han. Celuĭ de la Răsărit pănă la Apus supt soare singur Împărat al Împăraţilor şi Domn peste toţĭ Emiriĭ ceĭ marĭ, Înnălţatuluĭ Sultan Soliman-Han.

Mă închin smerit Măriei Tale Împărăteştĭ. Apoĭ M. T. I. veĭ fi înştiinţat, cu privire la slujba ce mi-aĭ poruncit M. T. I., să mergem cu tabăra în Ţara Ungurească pentru paza feciorului luĭ Ianăş

Craiŭ, că eŭ, robul M. T. I., mulțămit din toată inima să slujesc pe M. T. I., am trimes îndată oastea mea la timpul cuvenit în acel loc unde se afla Crăiasa cu fiul eĭ[1]. Apoĭ eŭ, robul M. T. I., am mers însușĭ, cu toată tabăra mea ce aveam, și am trecut prin Țara Ungurească și am ajuns lîngă munțiĭ cari despart hotarele Țeriĭ-Ungureștĭ și Moldoveĭ. Și, venind Crăiasa și fiul eĭ, de acolo apoĭ i-am dus cu cinste mare până în Ardeal și i-am pus în Scaun în cetatea Clujuluĭ, cu mila M. T. I., și i-am dat în mîna acelor domnĭ ungurĭ și a celor din țară. Și toțĭ s'aŭ umilit și aŭ jurat a fi robĭ aĭ M. T. I. și a sluji cu credință fiuluĭ Craiuluĭ Ianăș. Acuma eŭ, robul M. T. I., m'am întors și sînt în țara mea pe care mila M. T. I. mi-a dat-o. Cuvintele ce am vrut să le spun și să le arăt M. T. I., le-am spus luĭ Hasan-Ceauș, robul M. T. I., care a fost cu mine în slujba M. T. I. El va spune maĭ cu de-amănuntul M. T. I. Și ce alta se va întîmpla, M. T. I. va afla cu alt rob al săŭ, Ohur-Ceauș. De aceasta înștiințez pe M. T. I., ca robul pe Domnul săŭ. Dumnezeŭ să înmulțească zilele și aniĭ M. T. I. în veac mult. Scrisă la 4 Noiemvre 1556.

Robul și noroiul de supt copitele [caluluĭ] M. T. I.

Io Pătrașcu Voevod și Domn al Țeriĭ-Româneștĭ.

[1] Regina Isabela, văduva luĭ Ioan Zápolya și fiul eĭ Ioan-Sigismund, de mult adăpostițĭ în Polonia, de unde și venise regina.

XXXI.

(1555-7.)

Grija de Creştinătate, dorinţa de a veni ceasul cînd i-ar putea ajuta, setea de răsbunare pentru atîtea suferinţĭ şi înjosirĭ însufleţesc însă o scrisoare, tot de pe atuncĭ, către Braşovenĭ.

Ediţie: Bogdan [1], pp. 196-8. no. CXCII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Petraşcu, Voevod şi Domn. Scriem Domnia Mea cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ şi fraţĭ, luĭ Hanăş Begner judeţuluĭ şi celor doĭsprezece pîrgarĭ din Braşov, şi multă sănătate cu dragoste vă poftim d-voastră. Şi, după aceasta, vă daŭ de ştire d-voastră, pentru cărţile şi vorbele ce mi-aţĭ trimes d-voastră prin omul d-voastră Dobre, că toate pe rînd şi bine le-am înţeles Domnia Mea: întăiŭ, ca să dăm de ştire şi Sibiienilor despre lucrurile cinstiteĭ Porţĭ, cum v'am dat şi d-voastră. Să ştiţĭ d-voastră că li-am dat şi lor de ştire, ca şi d-voastră. Apoĭ m'aţĭ înştiinţat pe Domnia Mea că aţĭ trimes d-voastră şi la Innălţimea Sa Craiul, să vă dea răspuns; cînd v'a veni d-voastră răspunsul de la Innălţimea Sa Craiul, d-voastră să vă adunaţĭ şi să faceţĭ sfat; d-voastră sînteţĭ doar oamenĭ înţelepţĭ şi cuminţĭ! Şi să tocmiţĭ cum vă va fi bine, şi d-voastră şi nouă; căcĭ d-voastră

știțĭ bine cît de mare-ĭ puterea Împăratuluĭ și cine poate sta împotriva luĭ. Căcĭ, de vă va birui pe voĭ și țara d-voastră, nu va maĭ fi nicĭun Domn și nicĭun Craiŭ acolo, în țara de sine stătătoare a d-voastră, ci vor fi prin toate cetățile Turcĭ, și vom peri, noĭ, amîndouă aceste țerĭ creștine. Și să știțĭ d-voastră adevărat că eŭ credința și frăția ce am legat-o cu d-voastră nu vreaŭ s'o rup cu nicĭun chip, ci vreaŭ s'o țin și până la moartea Domnieĭ Mele. Și mă voiŭ sîrgui a vă sluji cu dreptate d-voastră, cît îmĭ va sta în putință Domnieĭ Mele. Și nu vețĭ avea d-voastră nicĭo greutate de spre partea Domnieĭ Mele, afară doar de ar veni asupra Domnieĭ Mele vre-o mare nevoie de silă de la Poartă, ca să vin — Doamne ferește — Domnia Mea cu oaste asupra capuluĭ d-voastră. Și, atuncĭ chiar, nu voiŭ sări nicĭ de cum, până nu voiŭ vedea Domnia Mea mare foc pe umeriĭ Domnieĭ Mele. Iar, dacă vom vedea mare greutate și foc de spre partea Turcilor, ce va fi să facem atuncĭ, să știțĭ că altfel n'am putut face. D-voastră știțĭ că noĭ sîntem în mîna Turcilor, — dar vă vom da și atuncĭ de știre d-voastră. Și, iarășĭ, vă daŭ de știre d-voastră, că aș fi dat drumul Domnia Mea luĭ Muhup-Ceauș să vie la d-voastră, dar Domnia Mea așteaptă răspunsul ce trebuie să vie de la Înnălțimea Sa Craiul; să-mĭ dațĭ de veste d-voastră, să știŭ și Domnia Mea. Și apoĭ să știțĭ d-voastră că va veni

acum în curînd un Ceauş mare de la Împăratul şi că, răspunsul ce-l va aduce, Domnia Mea despre toate vorbele cîte le voiŭ înțelege, vă voiŭ da și d-voastră de știre. Aceasta vă daŭ în știre d-voastră, și toate cîte va spune omul d-voastră, Dobre, de la noĭ către d-voastră, toate să i le credețĭ, că sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să înmulțească zilele și aniĭ d-voastră; amin. Scris în Maiŭ 23.

XXXII.

Alexandru-Vodă Lăpușneanu.

(1566.)

Un alt Alexandru Lăpuşneanu decît cel obişnuit răsare înnaintea noastră din scrisorile domneştĭ care vorbesc de dorul ce are Doamna Ruxanda de a mînca prune şi cireşe din Ardeal, de meşterĭ de bere şi de pîne, de doftorul de ochĭ care trebuie pentru a lecui pe bolnavul Voevod. Acestălalt chip, omenesc şi paşnic, samănă maĭ bine cu acela pe care ni-l dă şi cronica slavonă a timpuluĭ.

Uciderile apar în a doua Domnie, după usurdarea luĭ Despot şi a luĭ Tomşa, cînd eraŭ trădătorĭ de pedepsit și viitoare trădărĭ de împiedecat. Aceiaşĭ cronică slavonă (a luĭ Azarie) lămureşte măcelul boierilor astfel:

«A adunat pe vrăjmaşiĭ carĭ puseseră la cale înşelăciunile de maĭ nainte şi pe boieriĭ necredincioşĭ, şi pe toţĭ i-a dat morţiĭ nemilostive.

«De atuncĭ s'a potolit furtuna cu valurile marĭ,

şi peste Marea vieţiĭ plutiaĭ fără turburare; căcĭ duhul luĭ Dumnezeŭ sufla drept, ca boarea cucerniciei.»

Şi Ureche însuşĭ, de şi înrîurit de ideile Renaşteriĭ cu privire la «tiranĭ», se inspiră de sentimentele contemporanilor Lăpuşneanuluĭ, sătuĭ de neastîmpăr boieresc, cînd scrie aceste rîndurĭ către Bistriţenĭ:

«Alexandru-Vodă, dacă s'aŭ curăţit de toată grija den afară..., aŭ vrut să se curăţească şi de vrăşmaşiĭ săĭ din casă, pre cariĭ îşĭ prepusese el că pentru vicleşugurile lor fu scos din Domnia de 'ntîiŭ.»

Totuşĭ în această pătimaşă scrisoare pentru pedepsirea nemiloasă a celor amestecaţĭ în încercarea luĭ Sava, poreclit Mîzgă, care însă ca viitor Domn îşĭ zicea: Ştefan-Vodă, întîlnim pe vechea noastră cunoştinţă, vărsătorul de sînge.

Ediţie: Hurmuzaki, XI, Adaus, la această dată.

Alexandru, cu mila luĭ Dumnezeŭ Voevod şi drept moştean al ţeriĭ Moldoveĭ, şi celelalte.

Dumneavoastră prietenilor, vecinĭ iubiţĭ nouă. Sănătate şi izbînda tuturor celor fericite. De cîteva orĭ în vremea trecută s'aŭ ridicat nişte lotri din Ţinuturile şi încunjurimile voastre, cari aŭ luat calea către ţara noastră ca să ne tulbure pe noĭ şi Domnia noastră. A cărora căpetenie a fost unul căruia-ĭ zic Sava şi cu alţĭ lotri, de o seamă cu el. Pe cari cum i-am simţit, în clipa aceia am scris oaste şi mulţime mare ca să ne împotrivim acelor viclenĭ. În sfîrşit, după ce s'aŭ luptat cu ostaşiĭ

noştri aceĭ lotri, aŭ perit mişeleşte; mulţĭ dintre eĭ aŭ fost ucişĭ în munţĭ şi înnecaţĭ în ape, iar alţiĭ aŭ fost aduşĭ viĭ în tîrgul nostru în Iaşĭ; dintre cari pe mulţĭ am poruncit să-ĭ taie şi să-ĭ ucigă, iar pe alţiĭ, tăiaţĭ în patru bucăţĭ, să-ĭ bată în frigare, căcĭ eraŭ toţĭ oamenĭ aşa de primejdioşĭ; iar pe cîţĭva dintre eĭ îĭ ţinem încă viĭ. Iar doĭ din ceĭ prinşĭ s'aŭ găsit a fi din cetatea voastră a Bistriţeĭ, cari, în conştiinţa lor, la ceasul morţiĭ, aŭ mărturisit de faţă cu toţĭ sfetniciĭ şi boieriĭ ţeriĭ noastre că eĭ aŭ venit cu voia şi cu învoirea voastră, ca să ne tulbure pe noĭ şi Ţinutul nostru; al căror gînd răŭ Dumnezeŭ l-a depărtat şi în nimic l-a prefăcut.

Ne mirăm pentru ce cuvînt aţĭ îndrăznit a încerca d-voastră acest lucru, cînd ştiţĭ că avem pace şi jurămînt şi tocmeală veşnică cu Măria Sa Craiul, pentru ca şi Domnia Luĭ şi a Noastră să fie în pace de o potrivă, veşnic, cu prietenie de amîndouă părţile. Dar poate că vă e greŭ d-voastră că am închis calea prin munţĭ către cetatea d-voastră; ceia ce am făcut-o cu acel gînd, ca să ne putem feri de cursele unor lotri ca aceia (cari acuma, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, aŭ căzut în mînile noastre). Dar nicĭ într'un chip n'am putut face să nu ne supăraţĭ. Că trimeteţĭ asupra noastră şi a ţeriĭ noastre pe ceĭ maĭ scîrboşĭ dintre lotri; ceia ce nicĭ într'un chip nu trebuie să faceţĭ. Aduceţi-vă aminte că trăiesc în ţara şi Domnia noastră ostaşiĭ cari odată vă căzniaŭ cu

încunjurare, de mai că erațĭ aduşĭ a peri de foame şi de sete, închişĭ în cetatea voastră. Dacă ostaşiĭ aceia bătrînĭ aĭ țeriĭ noastre, cari făceaŭ lucrurĭ ca acestea, aŭ încetat din viață, dar trăiesc fiiĭ lor vitejĭ, cari pot face multe lucrurĭ marĭ. Noĭ totdeauna am fost şi sîntem iubitorĭ de pace; ci voĭ, din potrivă, ațĭ vrut să ne tulburațĭ pe noĭ şi Ținutul nostru cel bine liniştit şi paşnic.

Ci vă sfătuim a căuta în tot chipul să ținețĭ prietenia cea veche. Că fără îndoială pentru acest lucru vom ruga de ajutor şi vom întreba pe prea-puternicul şi nebiruitul Împărat al Turcilor, domnul şi binefăcătorul nostru prea-milostiv. Şi, orice lucru răŭ vețĭ unelti, în capul vostru o să cadă. Despre toate acestea să ni dațĭ d-voastră răspuns cît maĭ iute prin cărțĭ. Şi să fițĭ sănătoşĭ şi fericițĭ. În tîrgul Iaşĭ, zi 'ntăiŭ Iulie, anul Domnuluĭ 1566.

După porunca Voevoduluĭ însuşĭ:
Ştefan din Dej, pisarul Domnuluĭ.

Vă rugăm stăruitor pe d-voastră să vă sîrguițĭ întru aceia ca pe lotriĭ scăpațĭ, maĭ ales pe cel căruia-ĭ zic Sava şi pe Ungurean Sulgerul şi pe Mihaĭ Bence să-ĭ trimețĭ la noĭ pe ascuns; iar pe Ioan şi pe Lupu, frațiĭ Ungureanuluĭ, să-ĭ ucidețĭ acolo. Şi, dacă vețĭ face aceasta, vă vom fi mulțămitorĭ.

Dumnealor judeluĭ şi juraților şi celorlalțĭ sfetnicĭ aĭ cetățiĭ Bistrițeĭ, şi celelalte, domniĭ, prieteniĭ noştri iubițĭ, şi celelalte.

XXXIII.

Ioan-Vodă Despot.

(1561.)

De la aventurierul grec Vasilic Eraclide, urmaş, de o potrivă de închipuit, al luĭ Hercule deci, al Despoţilor sîrbeştĭ, al «marchisilor» de Naxos şi Paros, ba chiar al luĭ Ştefan-cel-Mare —, arăta şi o biserică înnălţată de tatăl săŭ! —, avem multe scrisorĭ. Unele sînt numaĭ exerciţiĭ de savantă retorică latină. Altele însă cuprind în ele viaţă, patimă şi unele elemente de ideal fireştĭ la un om al Renaşteriĭ, cu gîndul la vechĭ tradiţiĭ şi la putinţa uneĭ gloriĭ nouă.

Odată el porunceşte, în tonul unuĭ moştenitor care a răbdat prea mult, să i se prindă numitul Alexandru (Lăpuşneanu), usurpator al Moldoveĭ sale.

Ediţie: Hurmuzaki, II, p. 392.

Ioan Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al Moldoveĭ, sănătate ţie, Iacove Bole, staroste, credinciosul nostru. La primirea scrisoriĭ noastre de faţă, îndată, fără zăbavă, veĭ călări cu oastea ta la ţermul Dunăriĭ, şi cu obişnuita-ţĭ sîrguinţă veĭ încerca să prinzĭ pe acel ticălos de Alexandru şi pe tovarăşiĭ săĭ, şi mi-l veĭ trimete viŭ saŭ mort, şi nu-ţĭ va lipsi mila noastră. Şi mîngîie pe oameniĭ aceia din partea mea. Dacă Dumnezeŭ atotputernicul îmĭ va fi într'ajutor, voiŭ primi bine pe toţĭ tovarăşiĭ luĭ Alexandru; dacă vor

veni să mi se închine, pe toţi îi voiŭ ierta şi-i voiŭ primi în mila mea. Dar, de vor fi îndărătnicĭ, îndată vor fi pedepsiţĭ pentru greşelile lor. Aşa să ştiĭ. Dat în Iaşĭ, la 30 Noiemvre 1561.

XXXIV.

(1561.)

Ceva maĭ tărziŭ el chiamă pe boierĭ, urmaşĭ aĭ Romanilor, la înnoirea măririĭ străbune prin luarea, de care părea să garanteze, a Bugeacului, a Ţeriĭ-Româneştĭ — rîvnia şi la Ardeal —, ba chiar a foasteĭ Împărăţiĭ bizantine.

Ediţie: Hurmuzaki, II, pp. 415-6, no. CCCLXVI.

Io Despot, din mila luĭ Dumnezeŭ Domn al Moldoveĭ luĭ Ioan Stroicĭ [1] şi la alţĭ boierĭ de cinste, sănătate. Apoĭ să ştiţĭ cu toţiĭ de obşte că dorinţa mea nu e alta decît să slobozim această ţară de tiranie şi s'o aducem în stare bună, cum a fost odată, pe vremea prea-luminaţilor mieĭ înnaintaşĭ. V'am scăpat de tiranul cel mare şi de Voevodul de neam prost, care nu se sătura să verse sîngele vostru şi să-şĭ însuşească averile voastre, şi vă făcuse pe toţĭ robĭ aĭ luĭ, cu soţiile şi feciorií voştri. Eŭ sînt departe de gîndul de a stăpîni în acest chip. Întăiŭ eŭ sunt Domnul

[1] Vistiernicul şi favoritul luĭ Despot.

vostru cu drept de moștenire și nu sînt de neam prost, și vă iubesc ca pe fiiĭ și frațiĭ mieĭ, și fiiĭ voștri și averile voastre vreaŭ să nu fie supărațĭ de nimenĭ. Sînt creștin și nu voiŭ găsi plăcere niciodată să vărs sîngele creștinilor; nu vreaŭ să dațĭ bir nimăruia, nicĭ să vă învoițĭ a fi supărațĭ de nimenĭ. De la voĭ nu vreaŭ alta decît să fițĭ credincioșĭ cu totul și ascultătorĭ. Și aceasta va fi mîntuirea voastră. Pentru că gîndul mieŭ nu e altul decît să fac ca Dunărea să fie hotarul țeriĭ mele a Moldoveĭ, și să mă războiesc zi și noapte cu necredincioșiĭ și blestemațiĭ de Turcĭ. Întru care nădăjduiesc în Mărirea luĭ Dumnezeŭ, prin rugăciunile tuturor sfinților și îngerilor și arhanghelilor, cu voĭ, vitejilor și neam războinic, ce vă coborîțĭ din vitejiĭ Romanĭ, cari aŭ făcut să tremure lumea, și vouă nu v'a lipsit și nu vă va lipsi inima de a face orĭce faptă slăvită, ci numaĭ era lipsă că n'aveațĭ Domnul vostru născut, care să vă călăuzească la fapte de cinste. Acuma, fiilor și fraților prea-iubițĭ, Domnul Dumnezeul nostru și-a adus aminte de noĭ și m'a pus în Scaunul părinților mieĭ, de unde cu voĭ, cum zic, și cu ajutorul și ocrotirea ce voiŭ avea de la prea-nebiruitul Împărat Ferdinand, Domnul mieŭ prea-milostiv, nădăjduiesc în puțină vreme a dobîndi iarășĭ locurile Moldoveĭ mele, pe care le ține păgînul: adecă malul Dunăriĭ, și nu numaĭ acelea, dar și Țara-Romănească și apoĭ toată

Țara Grecească. Și nu e nicĭo îndoială că vom avea ajutor și ocrotire de la toțĭ Domniĭ creștinĭ, pe Mare și pe uscat, împotriva dușmanuluĭ de obște, și totdeauna cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ vom avea biruință împotriva lor cu veșnica vărsare a sîngeluĭ lor. Și cu aceasta ne vom face cunoscuțĭ lumiĭ întregĭ ca adevărațĭ Romanĭ și coborîțĭ din aceia, și numele nostru va fi nemuritor, și vom fi iarășĭ icoana părinților noștri cari s'aŭ lăsat apoĭ pradă lupuluĭ, cu atîta rușine înnaintea lumiĭ intregĭ.

Aceasta e ce am voit să vă spunem și ce doresc de la voĭ. Rudelor și slugilor luĭ Alexandru-Vodă la toțĭ li daŭ iertare îndată ce vor veni să mă slujească credincios. Așa să științĭ.

XXXV.

Bogdan Lăpușneanu.

(1570.)

Urmașul Lăpușneanuluĭ, mort aproape orb și poate otrăvit, fu copilul Bogdan, călăuzit de mamă-sa Ruxanda, fiica luĭ Petru Rareș, și de doĭ boierĭ. Până ce într'o zi scăpă, prin moartea mameĭ, de această epitropie și prinse a hoinări, după nevastă și cumnațĭ, în Polonia, unde un pețitor refusat îl răni ca răsbunare, dînd prilej Turcilor a pune un Domn din Constantinopol.

Ediție: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Bogdan, din mila luĭ Dumnezeŭ Voevod și adevărat moștean al țeriĭ Moldoveĭ, și celelalte. Dumneavoastră prietenĭ, vecinĭ nouă cu adevărat iubițĭ. Sănătate și izbîndă a tuturor celor fericite. Am primit scrisorile d-voastră pline de iubire, în care ni dațĭ de știre că a fost prins, prin sîrguința și răbdarea d-voastră, un lotru pribeag care se zicea pe nedrept Ștefan Voevod, a fost prins și trimes la Măria Sa Craiul. Ceia ce ni este foarte plăcut: că d-voastră, pentru plăcerea noastră, ațĭ făcut aceasta cu hotărîre. Și vă rugăm cu stăruință ca și de acum înnainte să rămînețĭ în iubirea noastră și prietenia începută. Iar, unde se va înfățișa prilejul, și noĭ sîntem gata a vă face pe plac d-voastră întru toate. Prin acestea voim ca d-voastră să fițĭ în cît maĭ bună sănătate. Din tîrgul Suceveĭ, 16 Maiŭ, anul 1570.

După însărcinarea luĭ Vodă însușĭ:

Ștefan din Dej.

Dumnealor judeluĭ și celorlalțĭ pîrgarĭ jurațĭ aĭ cetățiĭ Bistrițeĭ, domnĭ prietenĭ, vecinĭ nouă cu adevărat iubițĭ, și altele.

XXXVI.

Ioan-Vodă cel Cumplit.

(1572.)

Cumplitul Ioan-Vodă, fiul luĭ Ștefăniță, dar fost giuvaergiŭ în Constantinopol, după ce se însurase la Moscova și lăsase acolo, cu soția, un

fiŭ Petru, pe care era să-l iscălească, crezîndu-l încă viŭ, în cărţile sale domneştĭ, — nu apare în scrisorĭ aşa de crunt cum l-aŭ zugrăvit clericiĭ pe cari i-a despoiat, fugărit şi ars pentru a se înfrupta din baniĭ lor şi a plăti lefile ostaşilor cu simbrie, chemaţĭ pentru a-ĭ apăra Scaunul şi viaţa. Acela care în curînd era să se ridice astfel asupra Turcilor pentru că-ĭ cereaŭ cît nu credea să poată da, acela care era să străbată prădînd Bugeacul, cu cetele Cazacilor săĭ năimiţĭ, ca să piară apoĭ după capitulaţia de la Roşcanĭ, rupt de patru cămile, începe vorbind Bistriţenilor de mila «puternicului Împărat» păgîn.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vă daŭ aceasta de ştire ca bunilor noştri vecinĭ că puternicul Împărat ne-a aşezat în ţara noastră, şi acum sîntem aicĭ cu voia luĭ Dumnezeŭ. Înţelegem că aţĭ fost bunĭ vecinĭ cu Domniĭ d'innaintea noastră, şi noĭ dorim ca şi cu noĭ să fiţĭ cu bună vecinătate, fiindcă aceste două ţerĭ, Moldova şi Ţara Ungurească, sunt supt stăpînirea puternicuịuĭ Împărat, şi Ştefan Báthory, Domnul vostru, e ruda noastră şi Domnul nostru cel bun. De aceia vă vestim că în ţara noastră puteţĭ îndrăzni să veniţĭ slobod ca în timpul Domnilor de înnainte, să aduceţĭ vite şi voĭ în ţara noastră şi să luaţĭ vitele de care aveţĭ nevoie. Şi săraciĭ noştri, cînd merg în ţara voastră, să umble în pace printre d-voastră. După acestea ce va spune această slugă credincioasă a noastră,

Mateiŭ, cu cuvintele noastre, d-voastră să-ĭ credețĭ. Vă dorim sănătate de la Domnul Dumnezeŭ. Această scrisoare s'a dat în Iașĭ, în luna [Iulie], ziua a 12-a, anul 1572.

Această scrisoare să se dea în Bistrița, în mîna judeluĭ și întreguluĭ Sfat, bunilor noștri vecinĭ, cu toată cinstea.

XXVII.

Petru Cercel.

(1579.)

Într'un tărziŭ, douăzecĭ de anĭ de la moartea tătăluĭ săŭ, Pătrașcu-cel-Bun, fiul de Domn Petru venia în Paris, la Curtea strălucită și stricată a regeluĭ Franciei Henric al III-lea pentru a cere ajutorul de nevoie ca să ajungă în moștenirea sa. Om frumos, cu ochiĭ marĭ și pletele lungĭ, vorbind elegant limba italiană, la modă, scriind poesiĭ în această limbă, el căpătă ce doria, stăpîni doĭ anĭ în Țara-Romănească, fugi în Ardeal, fu închis la Hustul Maramurășuluĭ, scăpă de acolo pentru a-șĭ lua din capăt rătăcirile, ținind palat și gondolă în Veneția, — pănă ce dușmanul săŭ Mihnea izbuti să-l facă a fi înnecat în apele Bosforuluĭ.

Ediție: Iorga, *Acte și fragmente*, I, pp. 29-30.

Sînt sigur că o întîmplare ca aceasta, așa de vrednică de compătimire, cum e a mea, nu poate

decît să-ţĭ aducă tulburare in pieptul cel preamilostiv. Că eŭ m'am născut adevărat prinţ creştin şi drept moştenitor al Ţeriĭ-Româneştĭ. Care ţară stăpînind-o răposatul mieŭ părinte Petraşcu Voevod, Domn născut al aceleĭ ţerĭ, dar birnic al Turculuĭ, în acea vreme eŭ, din porunca puternicului Soliman, Împărat al Răsărituluĭ, am fost trimes de părintele mieŭ la Curtea aceluĭ Împărat, cînd n'aveam decît vre-o zece anĭ, ca să mă înfăţişeze ca birnic al săŭ, după datinile sale obişnuite. Şi, murind părintele mieŭ cînd mă aflam într'o vrîstă aşa de tînără, afară din ţară, la acea Curte din Ţarigrad, atuncea, prin mijloacele cele maĭ nedrepte şi drăceştĭ, alţiĭ s'aŭ făcut Domnĭ în chiar ţara mea; fiind trimeşĭ să cîrmuiască ţara aceia pănă la vrîsta mea deplină, eĭ vreaŭ să se moştenească în ceia ce cu dreptate e al mieŭ şi alţiĭ se bucură de dînsa drept.

Acuma, rămîind eŭ în mînile Turcilor, am fost trimes apoĭ de anume Vizirĭ prin Siria şi Ţara Arăpească, şi pot zice, zăŭ, prin maĭ multe cetăţĭ şi coşteie din Asia, tot în pază mare, năcăjit şi chinuit patrusprezece anĭ, şi, văzîndu-mă la urmă aşa de mult subjugat de norocul mieŭ cel răŭ, şi în aşa răutate a sorţiĭ mele, iubirea de ţară m'a silit să-mĭ caut voia, şi astfel, cu cea maĭ mare greutate, cu primejdia vieţiĭ, am plecat din părţile Răsărituluĭ, de la Damasc, cu gîndul însă de a veni să mă arunc la picioarele acesteĭ Coroane

prea-creștine, care a fost din vechiŭ mîngîietoare și prea-miloasă mamă a oamenilor nenorociți, și maĭ ales a prinților năcăjiți și bătuțĭ de valurĭ. Acuma, după ce, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, am ajuns în locul de care de așa de multă vreme doriam, te rog pe Măria Ta Prea-Creștină cu umilință să binevoieștĭ, cu obișnuita-țĭ milostenie și cu puterea Măriei Tale cea mult slăvită, să capețĭ de la Sultan, nu altceva, ci numaĭ îndatorirea deosebită a uneĭ singure și slobode îngăduințĭ ca, intrînd eŭ în țara mea, ca unul ce sînt așa de mult dorit de poporul mieŭ cel năcăjit, să pot fi sigur de spre partea acestuĭ puternic Împărat turcesc, precum sînt sigur că nu va răspinge o cerere așa de dreaptă a unuĭ așa de mare Domn cum e Măria Ta Prea-Creștină. Asigurîndu-l eŭ, pe acel Împărat, de acea ascultare pe care tatăl mieŭ și bunicul și alțĭ înnaintașĭ aĭ mieĭ aŭ ținut-o, neavînd niciо îndoială că, prin mijlocul Măriei Sale Prea-Creștine, voiŭ putea să ajung la împlinirea dorințelor mele așa de cuviincioase. Precum apoĭ, nu numaĭ eŭ, dar țara mea, boieriĭ, Vistieria vor fi totdeauna în slujba și la porunca Măriei Tale Prea-Creștine și a Coroaneĭ acesteia prea-creștine. Aceiașĭ va fi și îndatorirea urmașuluĭ mieŭ, care va rămînea de veșnică amintire.

Și, cu toată umilința, mă las în sama binevoitoareĭ și plineĭ de omenie îndurărĭ a Măriei Tale Prea-Creștine.

XXXVIII.

Petru Şchiopul.

(1592 [1].)

Fiŭ al fetei luĭ Petru Rareş, Chiajna, şi al unuĭ cumplit tată, Mircea Ciobanul, ucigaşul de Vlădicĭ şi boierĭ,— Petru-Vodă, zis Şchiopul, pentru umbletul luĭ de bolnav, a fost creştin drept, Domn împodobit cu toate bunătăţile, «matcă fără ac». Iubind cu o nemărgenită patimă pe fiul bătrîneţelor sale, botezat Ştefan după marele străbun, Petru a fugit la Împăratul cînd i s'a părut că stăpîniĭ ar vrea să turcească pe frumosul copil. Aicĭ, la creştinĭ, a găsit bănuială, nesfîrşite cererĭ de banĭ, asprime şi jignirĭ. S'a sfîrşit la Bozen în Tirol, şi cu cîtva timp înnainte, pănă nu se aşeză acolo, el scria astfel despre dorinţile şi planurile luĭ.

Ediţie: Hurmuzaki, XI, la această dată

Mi s'aŭ adus scrisorile Măriei Tale, pe care le-am cetit pe rînd şi le-am înţeles. Pentru care sfătuire şi îndemn al Măriei Tale îţĭ mulţămesc foarte mult. Acuma şi noĭ îţĭ dăm ştire în scrisorile noastre, ca toate să le afle şi să le înţeleagă Măria Ta, deplin şi pe larg. Dar să fie voia Măriei Tale cu noĭ ca nişte oamenĭ străinĭ, că noĭ nu avem afară de Dumnezeŭ pe altul nimenĭ

[1] 8 Septembre.

afară de Măria Ta care să se milostivească de noĭ și la care să putem stărui. Ni scriĭ Măria Ta că dumnealuĭ căpitanul de Arco ni-a spus tot: că am fost la Arco și lîngă lacul de Garda și chiar și la Trento, și am zis că ni plac toate locurile acelea. Adevărat este: ni plac, dar ni se pare că e maĭ bine la Trento. Ci ni scriĭ Măria Ta că nu e bun locul acela ca să rămînem în el, pentru că aĭ avut gîlcevĭ cu fratele gărdinariul [1], cu episcopul. Dar noĭ n'am știut aceasta. Ci rugăm pe Dumnezeŭ să fie pace între Măria Ta și fratele gărdinariul. Noĭ sîntem oamenĭ străinĭ; ce-avem noĭ cu fratele gărdinariul? Ci să fiĭ Măria Ta sănătos! Iarăși ni scriĭ Măria Ta că aicĭ în Innsbruck saŭ în cetatea aceia care se zice Bozen, e maĭ bine. Fie voia Măriei Tale!

Și iarăși ni scriĭ Măria Ta despre lege, ce lege avem noĭ, orĭ că pe alțĭ oamenĭ carĭ staŭ în țara aceasta, să nu-ĭ îndemnăm a primi legea noastră. Eŭ vreaŭ să spun lămurit Măriei Tale: ce avem noĭ cu oameniĭ? Că noĭ n'avem căĭ pentru a învăța și îndemna la legea noastră. Departe de noĭ! Dar totușĭ aceasta ne rugăm cu lacrămĭ și o cerem numaĭ decît: să ni învoiască Măria Ta a face un lăcaș de biserică pentru rugăciunile noastre, de scîndurĭ, în vre-un unghiŭ orĭ în vre-o grădină. Totușĭ să fie voia Măriei Tale! Despre Ștefan însă, fiul mieŭ, face pomenire Măria Ta

[1] Așa zicea Mihaĭ Viteazul pentru: cardinal.

să-l las să primească legea catolică. Despre aceia, în toate chipurile și locurile, fiul mieŭ Ștefan e slugă Măriei Tale, dar, dacă Domnul Dumnezeŭ ni va lungi viața și va avea mila și îndurarea Măriei Tale asupra capului săŭ, și dacă-i va veni vremea de însurat, și va voi să aibă soție din vre-un boier saŭ sfetnic al Măriei Tale, și singur, fără voia noastră, va întra în legea catolică. Pentru că nouă ni place legea catolică, dacă este lege dreaptă. Măria Ta știi bine ce e legea și învățătura grecească; noi din copilărie de asta ne amintim, și o ținem, și o mărturisim; dar în părțile noastre sînt multe legi și învățături, și toate sînt în pace. Și noi cerem de la Măria Ta să fim în pace în legea noastră, pentru că și în țara noastră este legea catolică, și aŭ biserici, care biserici aŭ fost clădite de părinții noștri, și sînt catolicii în pace. Că știe și singur Sfîntul Papa, pentru că a fost trimes de Sfîntul Papa în solie un episcop în țara noastră [1], ca să vadă cum se ține legea catolică, precum poți înțelege din scrisorile Sfîntului Papa.

Iarăși ni scrii Măria Ta că, dacă vreaŭ să cumpăr vre-un loc în țara Măriei Tale, despre aceia cum obișnuiesc domnii Măriei Tale a plăti pentru supuși, așa și noi de bună voia noastră. Ci să fie voia Măriei Tale. Noi fără voia Măriei Tale nu vom face nimic. Dar, dacă am voi să cum-

---

[1] Mancinelli saŭ Warszewiecki.

părăm un loc de la Măria Ta, orĭ de va fi răspins orĭ de va fi primit, fie voia Măriеĭ Tale cu noĭ, străiniĭ!

Iarăşĭ scrie Măria Ta că, dacă vom cumpăra vre-un loc, să nu clădim un lăcaş mare, şi să plătim oamenilor şi meşterilor, şi să nu ţinem oamenĭ răĭ. Noĭ oamenĭ răĭ nu ţinem, nicĭ boieriĭ noştri. Despre aceia îţĭ voiŭ spune Măriеĭ Tale, că, orĭ-unde vom sta în ţara Măriеĭ Tale, orĭ în cetate, orĭ la drum, în toate locurile, vor fi domnĭ, magnaţĭ de-aĭ Măriеĭ Tale, şi ar putea să arăte toate Măriеĭ Tale. Să nu credeţĭ că sîntem oamenĭ răĭ, că noĭ n'am căuta să dăm nimănuĭ răul pentru răŭ....

XXXIX.

Aron-Vodă.

(1594.)

Aron-Vodă, tovarăşul luĭ Mihaĭ Viteazul în cele d'intăiŭ lupte ale acestuia, dă în cîteva scrisorĭ ale luĭ veştĭ despre ciocnirile cu Turciĭ împotriva cărora fusese silit să se ridice şi el.

Ediţie: Hurmuzaki *Supl.* **II** [1].

Noĭ, Aron, din mila luĭ Dumnezeŭ, Domn ş. a. Prea-luminate domnule Hatman, prea-iubitul nostru domn şi prieten.

Am maĭ scris Măriei Tale ca să-ţĭ vestesc ce se apucaŭ să facă păgîniĭ. Dar Măria Ta n'aĭ înţeles bine din scrisoarea noastră de ce păgînĭ era vorba. Îţĭ facem decĭ ştiut acuma că Hanul tătăresc a trimes la noĭ să ne întrebe dacă e bun drumul pe care înnaintaşul nostru Petru-Vodă [1] s'a dus în Ţara Ungurească. Pe lîngă aceasta a maĭ cerut să-ĭ dăm călăuzĭ ca să-ĭ ducă cetele pe drumul ce este în cuprinsul ţeriĭ Măriei Sale Craiuluĭ. Fiind eŭ creştin, n'am voit să las ca d-ta să nu ştiĭ gîndurile acelor păgînĭ, carĭ, după cît ni s'a spus, sînt în număr de 150.000 de Tatarĭ. Dacă aceştĭ păgînĭ de Tatarĭ aŭ nevoie de călăuzĭ, să-ĭ afle aiurea, şi nu la noĭ, căcĭ noĭ voim să fim totdeauna de partea creştinilor, şi sîntem chiar gata să murim cu eĭ, cum am arătat-o cu tot adevărul în scrisoarea noastră către d-ta. Dată la 5 Mart 1594.

XL.

(1595.)

Prea-luminate domnule Hatman, milostivul nostru Domn şi prieten.

Ni s'a părut de nevoie a-ţi vesti d-tale că 4.000

[1] Petru Şchiopul, care fugise de frica Turcilor la Tulln lîngă Viena, de unde-şĭ luă apoĭ locuinţa la Innsbruck şi în sfîrşit la Bozen, locul de odihnă al rămăşiţelor luĭ.

de Turcĭ, precum și Tatariĭ dobrogenĭ, s'aŭ strîns lîngă Oblucița. Ceia ce aflînd noĭ, am chemat pe Dumnezeŭ într'ajutor și am trimes oastea noastră împotriva lor. În luptă acest dușman al sfinteĭ Crucĭ n'a avut de ce să se bucure: a pierdut toate steagurile și puștile, și numaĭ acela a scăpat care-și avea cal bun. Îțĭ maĭ daŭ de știre dumitale că oștile noastre s'aŭ întîmpinat lîngă Cetatea-Albă cu un Sultan tătăresc ce avea 7.000 de Tatarĭ. Slavă Proniei și cu voia luĭ Dumnezeŭ Atotputernicul, nicĭ acest dușman n'a avut de ce să se bucure: pierzîndu-șĭ și el toate steagurile și puștile, a fugit de pe cîmpul de luptă.

Așijderea și Împăratul tătăresc, întorcîndu-se din Țara Ungurească, a vrut să treacă prin Țara-Românească. Fratele nostru Voevodul Țeriĭ-Romăneștĭ, aflînd aceasta, și chemînd pe Domnul Dumnezeŭ în sprijin, cu oastea sa și cu ajutorul ce a avut de la domniĭ creștinĭ, i-a ieșit în cale; atuncĭ, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, și acest neprieten n'a avut de ce să se bucure; pierzînd toată pojijia tabereĭ, tunurile și steagurile, cu ce i-a maĭ rămas, a fugit; pe care l-a gonit pănă 'n Țara Turcească însușĭ Domnul muntean, și s'a întors din goană abia a treia zi. Amintindu-ne decĭ de d-ta ca de un prieten binevoitor, ni s'a părut de nevoie a-țĭ face știut, pentru ca d-ta să binevoieștĭ a te îngriji și a te gîndi ca acest neprieten al Sfinteĭ Crucĭ să n'aibă de ce să se

bucure până la sfîrșit. De aceia cerem stăruitor ca d-ta prin sfaturile d-tale pe lîngă Măria Sa Craiul să binevoieștĭ a face ca Măria Sa să ni dea un ajutor răpede, căcĭ țara noastră e cu adevărat zid a toată Creștinătatea împotriva acestuĭ neprieten, pe care maĭ că-l ținem în spate. Nu ne îndoim de bunăvoința d-tale, și sîntem sigurĭ că veĭ vrea să te arățĭ binevoitor față de noĭ. Îțĭ dorim d-tale bună sănătate și toată fericirea. Din Iașĭ, la 15 Fevruar, anul Domnuluĭ 1595.

Din porunca Măriei Sale Domnuluĭ însușĭ.

Prea-luminatuluĭ domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc, Mare-Cancelariŭ și Hatman al Coroaneĭ..., prea-milostivul nostru Domn și prieten.

XLI.

Ștefan-Vodă (Răzvan).

(1595.)

Înlocuitorul luĭ Aron-Vodă trădat de Unguriĭ din strajă principeluĭ unguresc din Ardeal Sigismund Báthory şi lăsat să piară, cu saŭ fără otravă, în marele castel pustiŭ al Vințuluĭ, fu Hatmanul Răzvan. Duşmaniĭ luĭ știaŭ să spuie că e fiŭ de Țigancă, dar el îșĭ zicea Ștefan-Vodă. Nu dădu în luptă niciodată cinstea pe ruşine: fu izgonit de Poloniĭ luĭ Zamoyski Can-

celariul în clipa chiar cînd ajuta la cea mai grea luptă pe «fratele» său de cruce Mihai, şi peri tras în ţapă după ce încercase cu arma a-şi căpăta iarăşi Scaunul.

Din Bucureşti, în drumul biruitor, cu Mihai şi Sigismund Báthory, către Giurgiul lui Sinan-Paşa, el scria astfel, cu o supţire batjocură, trădătorilor :

Ediţie: Hurmuzaki, XII, p. 214, nota 1 (traducere după originalul slavon).

Io Ştefan Voevod, din mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei.

Scrie Domnia Mea tuturor boierilor cari sînt cu străjile, cu Crîstea[1], la margine. Deci vă dau de ştire că am auzit Domnia Mea cum că sînteţi acolo, şi bine faceţi că ţineţi strajă de spre Turci. Iar, dacă ţineţi strajă de spre Domnia Mea, puteţi să şedeţi în pace, că Domnia Mea cu mila lui Dumnezeu mă îngrijesc singur de aceasta. Iar, dacă veţi fi acolo, şi veţi merge spre întîmpinarea domnului mieu, a cinstitului Craiu, veţi avea cinste şi laudă de la Domnia Mea în totdeauna. Şi la altceva să nu gîndiţi, cum că aş avea alt gînd. Aceasta v'o dau de ştire, şi să fiţi sănătoşi; amin.

Scris în Bucureşti, Octomvre în 12.

Dacă nu credeţi, trimeteţi un om al vostru să vadă că eu petrec în trebile ţerii.

[1] Apoi Vornic-Mare al Moldovei.

XLII.

Mihai Viteazul.

(1596.)

De la Mihai avem această scrisoare către trufaşul şi netrebnicul său vecin, Sigismund Báthory, în clipa primejdiei Tatarilor:

Ediție: Hurmuzaki, III[1] (traducere germană).

Măriei Tale pot să-ți scriu cu adevărat aceasta despre Tatari, cum mi s'a scris și mie, că Hanul Tatarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înnainte și acuma ar fi fiind la Tudorești: locul îl știu eu bine, și am fost pe acolo; e foarte aproape, așa că în trei zile poate să fie în țara aceasta. Precum a scris și Ieremia-Vodă oamenilor miei, — a căror scrisoare astăzi ți-o trimet Măriei Tale; din care vei înțelege toate Măria Ta. Ci Ieremia-Vodă a pus să se facă poduri peste apă în șase locuri între Orheiu și Soroca, ca să poată veni într'acoace Leșii și Cazacii, și Ieremia-Vodă vrea să-și facă tabăra lîngă Iași. Țara a fugit toată și s'a dus la munți. Gîndul Tatarilor e într'acoace. Pe Măria Ta te rog, ca pe domnul mieu prea-îndurător, să nu treci cu vederea aceasta, ci îndată să orînduiești oastea într'acoace. Dar să fie oameni de seamă, că nu e glumă, și poate că nicăiri aiurea nu mai aveți de purtat grijă. Și ce

oaste orînduieşti Măria Ta aicĭ, trimete-o îndată dumisale [Pangratie] Sennyey; de la el vor veni aicĭ fără zăbavă. Căcĭ, dacă ne-ar năvăli duşmaniĭ, şi nu li-am putea sta împotrivă, şi noĭ chiar ar trebui să ne tragem înnapoĭ pe drumul Buzăuluĭ, la dumnealuĭ Sennyey. Dar, pentru că ţara a fugit acuma, nu pot strînge nicĭo dajde; ci te rog pe Măria Ta să trimeţĭ banĭ într'acoace. Şi nu cer să-ĭ trimeţĭ în mîna mea, ci orînduieşte un om de frunte: dacă va fi de nevoie, voiŭ plăti din baniĭ aceia; de unde nu, vor rămînea la mine, şi ţi se vor aduce Măriei Tale înnapoĭ. Că eŭ nu maĭ am cum lua de la vite [1], — că Măria Ta ştii bine că am dat tot ce aveam ostaşilor. Te rog pe Măria Ta să-mĭ scriĭ şi veştĭ şi să daĭ omuluĭ mieŭ drumul înnapoĭ, îndată, cu răspuns. Dumnezeŭ să te ţie pe Măria Ta!

Dat în Tîrgovişte, 5 Septemvre 1596.

XLIII.

(1596.)

Tatariĭ nu veniră, dar boieriĭ muntenĭ înţeleşĭ cu doritorul de Domnie Simion, fratele luĭ Ieremia Movilă, Domnul Moldoveĭ, plătiră cu capul spaima unuĭ Domn viteaz. Despre aceasta Mihaĭ scrie, la 6 Septembre, aceluiaşĭ vecin, care nu se mişcase din loc şi nu trimesese nimic.

Ediţie: Hurmuzaki, III [1].

[1] Von Weh = von Vieh?

Năvala Tatarilor, cum ți-am maĭ scris Măriei Tale, e sigură. Care poate nu s'a făcut din voia lor; ci Ieremia-Vodă-ĭ ațîță la asta, cum veĭ înțelege Măria Ta maĭ deplin, din scrisorile cele sîrbeștĭ, viclenia luĭ Ieremia-Vodă: cum a cercetat unde sînt eŭ cu oastea mea și cum i-ar fi în gînd să mă înspăimînte, ca să fug înnaintea lor. Căcĭ el se străduiește în ce chip ar putea să puie pe fratele săŭ în Scaunul țeriĭ acesteia. Dar Dumnezeŭ n'o să-ĭ ajute la aceasta, hainuluĭ. Măria Ta științ că am prins pe uniĭ boierĭ cu viclenie, cari-șĭ aveaŭ înțelegere în scris cu Turciĭ și cu Vodă din Moldova. Cari și-aŭ primit după faptă răsplată. A căror scrisoare ți-o voiŭ trimete Măriei Tale în puține zile printr'un om de seamă al mieŭ, și alte lucrurĭ ți le voiŭ face știute.

XLIV.

(1598.)

Şi la 1598 se gătia o năvălire asupra Țeriĭ-Româneştĭ şi, la 6 Iulie, Mihaĭ scrie astfel vecinilor celor noĭ din Ardeal, comisarilor Împăratuluĭ german.

Baniĭ îĭ lipsiaŭ necontenit şi, în clipa uneĭ nouă încăierărĭ cu Turciĭ, el îĭ cerea astfel, cu durere şi nerăbdare.

Ediție : Hurmuzaki, XII.

Cît se ține de Moldovenĭ, sînt gata în tabără, dar despre Tatarĭ n'am înțeles nimic; și eŭ rămîn lîngă eĭ pentru ca, de aș afla ceva, să daŭ de știre toate celelalte Măriilor Voastre. Și Moldoveniĭ sînt gata, cu săpĭ și alte unelte, ca să înnoiască șanțul ce-l făcuseră pe vremea năvăliriĭ maĭ vechĭ a Tatarilor, dar fusese umplut pe urmă. Căcĭ se tem pe de o parte de Tatarĭ, pe de alta de Cazacĭ. Cari Cazacĭ vreaŭ să vie aicĭ la mine, și și-aŭ trimes oameniĭ la Ieremia-Vodă pentru trecere prin țara luĭ, pe care nu li-a îngăduit-o, supt cuvînt că se teme de Împăratul turcesc.

Zece miĭ de Tatarĭ aŭ venit la Dunăre cu Turciĭ, și se împart la vadurile apeĭ, iar Turcul îĭ așteaptă ca să năvălească asupra mea dincoace de Dunăre. Boierul mieŭ care păzește hotarele țeriĭ mi-a scris aceste scrisorĭ pe care le trimet Măriilor Voastre. Să se trezească decĭ Măriile Voastre și să se îngrijească maĭ bine de lucrurĭ: căcĭ aceasta o cere acuma vremea, — că Dumnezeŭ mi-ĭ martur că eŭ nu zăbovesc, ci sînt gata să-mĭ vărs sîngele pentru Creștinătate. Dar, dacă voiŭ merge împotriva dușmanilor orĭ eĭ împotriva mea, n'am cum să mă împotrivesc. Nu pot da banĭ ostașilor, cari fără banĭ nu merg.

Mă tem și de aceia ca nu cumva, văzînd pe dușman și neavînd banĭ, să nu se împrăștie (ostașiĭ). Și acum li-am dat de veste să meargă de la

un oraș la altul, dar nu ascultă, merg unde vreaŭ in largul țeriĭ, și răpesc toate. Eŭ aș putea aduce mare pagubă Viziruluĭ dacă aș avea cu cine. Îșĭ vor fi aducînd aminte Măriile Voastre[1] cînd îmĭ spuneațĭ față de dînșiĭ că vor fi toate spre maĭ bine; dar acuma vedem cum stăm. Măriile Voastre ni-aŭ jurat nouă și noĭ Măriilor Voastre să nu ne părăsim unul cu altul. Scriețĭ Măriile Voastre prea-luminatuluĭ prinț Maximilian să vie iute și să stea în Scaunul său și să caute în juru-ĭ. Pentru că toate neamurile staŭ gata, numaĭ noĭ stăm în tăcere. Orĭ, dacă stă ceva împotrivă, pentru Dumnezeŭ mă rog ca Măriile Voastre să-mĭ spuie, ca să pot trimete din vreme pe aĭ mieĭ la Măriile Voastre în Ardeal și să ies și eŭ, ca nu cumva dușmanul să mă strivească aicĭ. Măriile Voastre să mă ierte că scriŭ cu atîta îndrăzneală, căcĭ sînt silit a o face. Mă mir că n'avețĭ încă nicio tabără: decĭ îngrijiți-vă să se adune ostașiĭ în tabără. Acestor pedeștri trimeți-li de acolo din bielșug praf și puștĭ, precum și banĭ cu cari să pot plăti ostașilor.

Din Curțile noastre de la Ploieștĭ, în 6 Iulie, anul 1598.

Mihail Voevod.

Te rog scrie-mĭ care e pricina sosiriĭ tîrziĭ a prea-luminatuluĭ prinț Maximilian, căruia până

la moarte vreaŭ să-ĭ fiŭ spre ajutor. De aceia m'am și legat cu jurămînt față de el.

Această țidulă e scrisă de mîna luĭ Ieremia-Vodă: și din ea puteți afla.

XLV.

(1598.)

Despre luptele luĭ cu Turciĭ în toamna anuluĭ 1598 scrie Mihaĭ Archiduceluĭ Maximilian, fratele Împăratuluĭ Rudolf și ales pentru a stăpîni în Ardeal, unde nu se putu hotărî să vie niciodată.

Ediție: Hurmuzaki, XII.

Scrisoarea Măriei Tale de la 6 ale trecuteĭ lunĭ Septemvre am primit-o cu bine printr'un ostaș din Orade, și i-am înțeles cuprinsul. Și să fiĭ Măria Ta încredințat că nu mă găsesc cu alt gînd decît cu acela pe care l-am arătat Măriei Tale prin credinciosul mieŭ care s'a întors azĭ, la 16 Octomvre, cu veste bună. Pentru care mulțămesc foarte sîrguincios de buna voință a Măriei Tale, și nu mă îndoiesc nicĭ în privința Măriei Sale Împăratuluĭ, nicĭ în privința Măriei Tale. Am maĭ aflat că Măria Ta aĭ vrea bucuros să-mĭ viĭ în ajutor cu o sumă de banĭ și că e vorba numaĭ de prilejul cum s'ar putea aduce. Pentru care și mulțămesc Măriei Tale, și te rog iarășĭ să nu-mĭ ieaĭ înnapoĭ mila și buna voință îndreptată spre

mine, ci, încă maĭ vîrtos, să ne facĭ a gusta o sumă de banĭ maĭ însemnată, pe noĭ cari acuma sîntem lipsițĭ de mijloace și căzuțĭ în sărăcie. Căcĭ noĭ nu ne-am răzimat decît pe mila Măriei Sale Împărăteștĭ și a Măriei Tale, după făgăduința ce mi-ațĭ dat.

Cît privește starea lucrurilor de aicĭ, nu pot să las ascuns de Măria Ta că eŭ cu aĭ mieĭ am trecut Dunărea și am întîlnit lîngă Nicopol la 13.000 de Turcĭ, cu doĭ Pașĭ și doĭsprezece Sangeacĭ, și m'am luat la cercare cu dînșiĭ, și la urma urmeĭ cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ așa i-am bătut că puținĭ din eĭ aŭ rămas la locul de luptă. Dar Pașiĭ aŭ scăpat toțĭ cu fuga. Apoĭ am ars pănă în temeliĭ orașul Nicopol, în care aŭ fost la 6.000 de case, și am tăiat pe ceĭ de acolo, pe toțĭ.

De aicĭ am mers supt Vidin, unde iar am găsit doĭ begĭ cu o mie de Turcĭ, și iarășĭ ne-am pus așa fel în apărare, încît iarășĭ aŭ fost bătuțĭ de noĭ, steagurile li s'aŭ smuls și fruntașĭ turcĭ aŭ și fost prinșĭ. Îndată după aceia, în chiar ziua lupteĭ, am ars orașul Vidinuluĭ, în care eraŭ 12.000 de case; dintre aĭ noștri puținĭ aŭ perit. Pe lîngă aceasta am ars cetățĭ marĭ ale Turcilor, ca Plevna, Vracea, Florentinul și Rahova, pe toate, și pe locuitorĭ, pe Turcĭ, i-am tăiat. Și în țara din prejur, de la hotarul nostru pănă la Sofia, am ars peste 2.000 de sate și pe ceĭ d'innuntru,

ce s'aŭ găsit creștinĭ, adecă Bulgarĭ, marĭ și micĭ, după socoteala mea peste 16.000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, și celor maĭ săracĭ li-am dat în țerișoara mea, unde s'a putut, atîta loc cît să-șĭ poată găsi hrana, și am lăsat această țară astfel cu totul pustiită și prădată. Așa încît cu aĭ noștri ne maĭ putem odihni o clipă. Acuma sînt, cu norocul Măriei Tale, hotărît a trece aiurea peste Dunăre și a arde și prăda toată Dobrogea, pănă lîngă Cetatea-Albă saŭ pănă la Marea. Cît îmĭ va da Atotputernicul suflare în mine, nu voiŭ înceta a sluji Măriei Tale și Creștinătățiĭ întregĭ cu jertfa trupuluĭ și viețiĭ mele.

Decĭ te rog supus pe Măria Ta să nu-mĭ uițĭ slujba, ci din mila cea mare a Măriei Tale să ne ajuțĭ cu un ajutor de banĭ. Îl veĭ întrebuința Măria Ta, nu cu oamenĭ nerecunoscătorĭ, ci cu oamenĭ harnicĭ și credincioșĭ.

În ce privește încunjurarea Orăziĭ-Marĭ, te rog prea-supus pe Măria Ta să mergĭ fără grijĭ asupra Viziruluĭ, căcĭ Domnul Dumnezeul nostru va da Măriei Tale noroc bun, biruința și înfrîngerea dușmanuluĭ, pentru că e împovărat numaĭ cu oaste proastă. Atotputernicul să-țĭ dea Măriei Tale viața lungă.

Din Curțile noastre de la Caracăl, în 16 Octomvre, anul Domnuluĭ 1598.

Al Luminăției Tale șerb,

Mihail Vodă al Țeriĭ-Romăneștĭ.

XLVI.

(1599.)

Biruința cea mare de lîngă Sibiiŭ, în margenea satuluĭ Șelimber, unde încă se maĭ ridică movila cu oasele celor căzuțĭ, o vestește Mihaĭ cîteva zile după aceasta Împăratuluĭ în următoarele cuvinte:

Ediție: Hurmuzaki, III [1].

Și-a răzbunat în sfîrșit odată Măria Ta jignirile de atîtea orĭ aduse, nu știŭ de Ardelenĭ sau de Craiĭ lor, Măriei Tale și întregiĭ Case de Austria, prin mine, la 28 ale luniĭ trecute, cu fierul. Căcĭ gărdinariul [1] Báthory mi-a ieșit înnainte la pădurile Sibiiuluĭ în cîmp cu toate rîndurile țeriĭ maĭ ales cu oaste de strînsură și țărănească, neavînd oaste cu plată. Și, pentru că, după ce preaInminatul domn nunțiu al Papeĭ [2] a stăruit în de ajuns, și de prisos, pentru pace între cele două tabere gata acuma de luptă, el n'a vrut cu nicĭun chip să plece din țară, de și era prinț intrat fără drept, și să se dea în lăturĭ înnaintea dreptuluĭ Măriei Tale, ci se lăuda că va cerca norocul cu armele, ci eŭ, cu credința în Dumnezeŭ, cel maĭ mare răsbunător al călcăriĭ de jurămînt, și ră-

[1] Așa scria Mihaĭ cuvîntul: cardinal.

[2] Malaspina.

zimat pe dreptatea Măriei Tale, m'am luat la luptă cu el.

Și acela, despoiat de toată tabăra luĭ, a fost pus pe fugă de mine, cu toată oastea luĭ, nu fără mare durere a sufletuluĭ mieŭ pentru risipa sîngeluĭ vărsat de la cîteva miĭ de creștinĭ, căzuțĭ de amîndouă părțile. Astfel la 1-iŭ Noiemvre, în ziua Tuturor Sfinților, am luat în stăpînire ca biruitor Bălgradul, Scaunul Crailor Ardealuluĭ. Acestea am voit să le daŭ de știre Măriei Tale prin chiar ștafeta mea; celelalte le voiŭ face cunoscut Măriei Tale maĭ pe larg cu supunere în curînd, prin niște fruntașĭ aĭ Ardealuluĭ și Țeriĭ-Româneștĭ. Dumnezeŭ să te ție la mulțĭ anĭ pe Măria Ta biruitor în fericire.

În Bălgrad, 4 Noiemvre, anul Domnuluĭ 1599.

Al Măriei Tale șerb,
Mihail Voevod.

XLVII.

(1600.)

Avem însă și norocul unor scrisorĭ româneștĭ ale luĭ Mihaĭ către soliĭ pe cari-ĭ trimesese la Împăratul, în dorința luĭ de a căpăta cele două singure lucrurĭ ce-ĭ maĭ trebuiaŭ după vitejie: banĭ pentru ostașĭ și o situație limpede, asigurată, în Ardealul cucerit de dînsul.

Ediție: *Analele Academiei Romine* XXI, p. 476.

† Bane Mihalceo și tu, Vistier Stoico, dau-vă în știre pentru omul cinstituluĭ Împărat, ce-a trimes la noĭ, noĭ de toate bine pe rînd am înțeles, și, ce poruncă ni-a trimes, noĭ încă am socotit pe credincioșiĭ noștri ce sînt pe lîngă noĭ, și oamenĭ bătrînĭ ce sînt maĭ pricepuțĭ aicea, de știŭ de toate rîndurile, ce cum este prin altă țară, și cum a fost tocmeala maĭ de 'nnainte vreme. Ce noĭ cum a fost porunca Împăratuluĭ și cum a fost scris în cărțile Măriei Luĭ la noĭ: ce ni va fi pofta, noĭ să dăm în știre Împărăției Luĭ de toate, ce într'aceia noĭ, decĭ, ce ni-a fost pofta am scris tot într'această carte ce am trimes la dumneavoastră; și am scos și porunca Împăratuluĭ, și făgăduiala ce ni-a fost trimes la noĭ, de o am trimes și aceia la d-voastră. Ce vețĭ vedea porunca Împăratuluĭ și făgăduiala cum ni-a scris, și vețĭ vedea și pofta noastră ce-am poftit, de la cinstitul Împărat. Ce, de vețĭ fi făcut voĭ vre-o tocmeală cu Împăratul maĭ nainte păn' va veni această poruncă, aceia la voĭ; iar voĭ să căutațĭ pe această poftă ce-am poftit noĭ. Să [= dacă] va fi bine cu tocmeala ce-ațĭ făcut într'un chip, voĭ să lăsațĭ să fie cum ațĭ tocmit, iar, să [= dacă] vă va părea că este maĭ bună ceastă tocmeală ce-am trimes acum și poftă ce-am poftit, iar voĭ să mergețĭ să grăițĭ Împăratuluĭ, să facețĭ tocmeală pe această poftă și tocmeală ce-am trimes acum la voĭ. Că, să [= dacă] va zice el, Împă-

ratul cătră voĭ că ațĭ tocmit voĭ și ațĭ făcut tocmeală, iar voĭ avețĭ cuvînt a-ĭ dare răspuns de vețĭ zice; „Adevăr, făcut-am tocmeală, ce dumneata aĭ trimes credinciosul Măriei Tale de credință, și cu această poruncă și făgăduială a Împărăției Tale; iar dumnealuĭ a socotit pe porunca Măriei Tale și ni-a scris să grăim Măriei Tale ce e pofta Domnieĭ Luĭ“. Ce tocmițĭ pe această poruncă și poftă ce poftim noĭ, să [=dacă] nu vețĭ fi tocmit voĭ altă tocmeală maĭ bună; și nevoițĭ de pripițĭ cum maĭ curînd, că este vremea aproape acum, cum vedețĭ și d-voastră, și cum știțĭ și rîndul cum este încoace. Și, în vreme ce vețĭ tocmi pe această tocmeală, voĭ cum maĭ curînd de olac să-mĭ trimetețĭ om cu carte de olac, să-mĭ dațĭ în știre Domnieĭ Mele. Și am dat învățătură și luĭ Pantazi Logofătul: ce vă va spune și din gură, aceia vă daŭ în știre... Amin. Scris în Ghenarie 26 de zile, 1600.

Împăratul Măria Luĭ și Țara Ungurească să caute bine aceasta, că Mihail Voevod Domnia Luĭ n'a gîndit cu aceasta că are-a fi el în gura Turcilor și în loc de peire, în Țara-Rumînească, ce, toată frica lăsînd înnapoĭ, ispitit-a striște mare. N'a gîndit de paguba țeriĭ într'atîția anĭ și de chelchiugul luĭ, ce în toate striștile a ispitit în băsăul Turcilor. Ardealul încă, ce sînt 74 de anĭ de cînd a fost lepădat de supt Curuna

Ţeriĭ Ungureştĭ [1] şi a fost închinat Turcilor, iar Mihail Voevod, cu tocmeala luĭ şi cu peire a mulţĭ voinicĭ, a luat Ardealul şi l-a închinat cinstituluĭ Împărat, şi de acum înnainte se făgăduieşte dumnealuĭ, păn' va fi viŭ, cu mare credinţă va sluji Împăratuluĭ şi Ţeriĭ-Ungureştĭ şi toată Creştinătatea. Ce se roagă Împăratuluĭ şi Ţeriĭ Ungureştĭ să-ĭ socotească pentru această slujbă şi nevoinţă ce s'a nevoit, să-ĭ lase Ţara-Rumînească şi ţara Ardealuluĭ, să-ĭ fie de moşie luĭ şi cine se va ţinea din fecioriĭ luĭ, să li fie moşie.

2. Alta, poftesc de la Împăratul şi de la Ţara Ungurească, cum, ce hotar aŭ făcut părintele Măriei Luĭ, Maximilian Împăratul [2], cu al doilea Ianăş Craiŭ [3], între Ardeal şi între Ţara Ungurească, acel hotar să fie şi acum; din care hotar din ceastă vreme de răzmiriţĭ a tras la Împărăţia luĭ: una, Oradea cu Ţinutul Bihoruluĭ, şi Hustul cu Ţinutul Maramurăşuluĭ, şi Ţinutul Crasneĭ şi ale Sonoculuĭ, şi ale Săranduluĭ, şi Nagbaia [4] cu Baia-de-Sus, şi toate Ţinuturile lor, carele aŭ fost date de Maximilian-Împărat supt Ardeal, cum aŭ fost maĭ d'intăiŭ.

3. Alta, iar poftesc, cum aŭ avut Domniĭ ce-aŭ

[1] De la lupta de la Mohács (1526).

[2] Maximilian al II-lea.

[3] Ioan Sigismund.

[4] Baia-Mare.

fost înnaintea noastră voie de-aŭ dat și aŭ miluit cu sate și cu olate, aŭ de supt cetăți sate, aŭ cămînța rumtă *(sic)*[1], și acum să fie aceia, să pociŭ da și eŭ sate și olate cuĭ voiŭ vrea, cu acea putere cum aŭ avut alțĭ Domnĭ.

4. Alta, toate legile Ardealuluĭ cum aŭ fost în zilele altor Domnĭ de s'aŭ căutat în Ardeal judecata, ce vom judeca noĭ să fie judecat, și să nu maĭ aibă voie a căuta lege într'altă țară.

5. Alta, de rîndul oștilor, Măria Împăratuluĭ, și cu Sfatul Împăratuluĭ și cu ceĭ 7 herțegĭ[2] și cu ailalțĭ Domnĭ creștineștĭ, și împreună cu țara Măriei Luĭ, bine să iea aminte și să grijească, că Ardealul și Țara-Rumînească în ce loc sînt; tot norocul Creștinătățiĭ este aruncat pe aceste două țerĭ, — că, Dumnezeŭ să ferească, de-ar apuca Turcul aceste două țerĭ, ar fi peire a toată Creștinătatea; cum Dumnezeŭ să ferească de aceia! Drept aceia, să aibă grijă Măria Luĭ de leafa oștilor: alta, și de ajutor, cînd vor trebui la vreme de treabă. Iar Măria Luĭ să grijească să trimeață voiniciĭ ce vor trebui. Iar, alta, pentru baniĭ de leafă, să vie la noĭ în luna luĭ Marț în 12 zile, cît va socoti Măria Luĭ să ajungă oștilor, să nu cumva să aibă sminteală Creștinătatea și ceste două țerĭ.

---

[1] Poate «stîncĭ».
[2] Arhiducĭ.

Că, Dumnezeŭ ferească, aceia să nu fie, de-ar dobîndi Turciĭ ceste două țerĭ, Țara Ardealuluĭ și Țara-Rumînească, eŭ aș pofti de la Împăratul și de la tot Sfatul și de la ceĭ șepte herțegĭ și de la toată țara, cum să-mĭ dea în Țara Ungurească olate, cît să aib venit într'un an o sută de miĭ de talere; și pentru această poftă să aib carte cu pecetea Măriei Luĭ, cum după moartea mea sa rămîie roduluĭ mieŭ.

6. Alta, iar Dumnezeŭ să ferească, dac'aș cădea eŭ în robie, cum aceia Dumnezeŭ să nu dea, iar cinstitul Împărat și cu tot Sfatul și cu toată țara Măriei Luĭ, și cu toțĭ Domniĭ creștineștĭ, să aibă a umbla și a griji pentru nevoia mea, toțĭ să mă scumpere din robie. Și pentru aceasta încă poftesc să aib carte, de la Împărăția Luĭ și de la toțĭ Domniĭ creștineștĭ.

7. Alta, cum a dat Împăratul luĭ Batăr Jigmon[1] titeluș pe domnie, așa mă rog Măriei Luĭ să am și eŭ așa.

8. Alta, poftim pentru Ținuturile ce-aŭ fost maĭ d'innainte vreme de moșie și de Ținutul hotarelor cestor două țerĭ, de Țara Ardealuluĭ și de Țara-Rumînească, și le-aŭ fost luat Turciĭ, de sînt supt mîna lor, cînd va da Dumnezeŭ, cu ajutorul Sfinției Luĭ și cu norocul cinstituluĭ Împărat, să le dobîndim de la mîna păgînilor, ele să fie iar

[1] Sigismund Báthory.

a moșie, și să se ție de hotarele acestor două țerĭ, cum aŭ fost de veac. Iar, de acìa înnainte, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, ce vom dobîndi de la păgînĭ, Împăratul va face cum va fi voia Împărăției Luĭ; și poftim carte și pentru aceia de la Împărăția Luĭ.

Io Mihail Voevod.

XLVIII.

(1600.)

Luarea Moldoveĭ o vestește Mihaĭ astfel comisarilor din Ardeal aĭ Împăratuluĭ.

Ediție: Hurmuzaki, IV [1].

Gonind din Scaun pe Ieremia-Vodă și luînd țara în stăpînire, am crezut că trebuie să ieaŭ și rămășițele războiuluĭ, și l-am urmărit pe Ieremia acela cu armele pănă la hotarele Podolieĭ. Și, prinzîndu-l în cale din fuga luĭ, — am bătut oștile cu omor mare. El însușĭ și-a căutat mîntuirea în fugă, împreună cu Sigismund Báthory, trecînd apa Nistruluĭ. Acumă decĭ, îndeplinind aceste lucrurĭ cu noroc, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, și săvîrșind cu ostenelile mele ce trebuia pentru mîntuirea Creștinătățiĭ, avem țara aceasta toată supt puterea Măriеĭ Sale. Acuma numaĭ de atîta ne ținem ca, împărțind pretutindenĭ oștile noastre, să silim pe locuitorĭ la supunere.

Și nu vom mai zăbovi aici mai multă vreme, ci ne vom întoarce îndată în Ardeal pentru a pune la cale celelalte lucrurĭ, și ne și găsim pe drum. De aceia am voit să vă aduc la cunoștință acestea Domniilor Voastre ca să înțelegeți că nu lăsăm la o parte nimic din ce privește mîntuirea și înnaintarea foloaselor Creștinătățiĭ. Altfel dorim să fițĭ Domniile Voastre sănătoșĭ. Din lagărul nostru la hotarele Moldoveĭ, lîngă cetatea Hotinuluĭ, pe apa Nistruluĭ, 20 Maiŭ 1600.

XLIX.

(1601.)

Biruit, scos din cucerirea lui, izgonit din chiar ţara luĭ de moştenire, fără ostaşĭ, fără banĭ, fără rost pe lume, Mihaĭ, ajuns la Viena, ca la un liman de siguranţă, îşĭ arată astfel, pe larg, stăruitor, dreptatea către un Impărat în care avea nevinovăţia ce a vedea izvorul dreptăţilor.

Ediţie: Hurmuzaki, IV, şi Papiu, *Tesaur*, I, de unde luăm, îndreptînd-o, această traducere:

Din scrisoarea Măriei Tale Sfinte înțeleseiŭ că nu cunoștĭ în de ajuns starea nenorociriĭ și a răsturnăriĭ mele, pentru care binevoieștĭ a cere să te lămuresc pe larg, înștiințîndu-te despre toate amănuntele lucrurilor întîmplate, și de unde s'aŭ urzit toate acestea.

Eŭ însă, îndată ce a luat început uneltirea trădătorilor, numaĭ decît am scris și am trimes dese cărțĭ la Măria Ta, atît din Ardeal, cît și maĭ pe urmă din Țara-Românească, voind a te încunoștiința despre toate. Ci, fiindcă toate întrările și ieșirile eraŭ închise de către Ardelenĭ, s'a întîmplat de aŭ căzut în mînile lor toțĭ soliĭ meĭ trimeșĭ cu scrisorĭ către Măria Ta, și scrisorile le-aŭ ținut la sine, spre a putea săvîrși, după datina lor, trădarea ce aŭ cugetat împotriva Măriei Tale. Care gînd de trădare, cît e de înrădăcinat la eĭ, o știe toată lumea, căcĭ nu unul orĭ altul, ci o mulțime de prințĭ și domnĭ de-aĭ lor fură trădațĭ de către dînșiĭ. Și, ce e maĭ mult, de cîte orĭ, aŭ întrecut eĭ măsura și și-aŭ bătut joc de bunătatea Măriei Tale, urzind uneltirile cele maĭ nelegiuite, o știĭ prea bine Măria Ta, și veĭ vedea și din această scrisoare a mea. Care scrisoare, avînd în vedere greutatea lucruluĭ, mă rog plecat să binevoieștĭ a o ceti și cerceta cu cunoscuta-țĭ bunătate, blîndeță și îndurare. Nu voiŭ supăra auzul Măriei Tale cu înfrumusețărĭ și plăzmuirĭ, nicĭ cu vorbe lungĭ, ci, răzimat pe nevinovăția mea, voiŭ spune adevărul limpede.

Din ziua și ceasul în care, slobod și de bună voia mea, nu numaĭ m'am îndatorat prin cea maĭ strînsă legătură a credințeĭ către Măria Ta și către toată Creștinătatea, ci am îndemnat și pe Voevoziĭ Ardealuluĭ și Moldoveĭ de s'aŭ plecat și

eĭ cu totul Măriei Tale Sfinţite, dintre cari unul, şi anume Voevodul Aron, a fost stîns prin otravă în chipul cel maĭ crud şi viclean numaĭ pentru că voià să asculte de Măria Ta, şi nu de Sigismund Báthory, – de atuncĭ m'am nevoit fără încetare şi cu cea maĭ mare înfocare şi dreptate a face datoria credinţeĭ mele, a o păstra şi a o ţinea. Care credinţă am împins-o până acolo, încît, oriunde am simţit că duşmaniĭ uneltesc ceva împotriva Măriei Tale, eŭ, punînd toate la o parte, şi socotind ca urzit mie răul ce se pregătia Măriei Tale, am dorit a-l răsbuna, ca unul ce eram credincios jurămîntuluĭ mieŭ. Şi aceasta am făcut-o adese orĭ şi în Ţara-Românească, isprăvind cu o strălucită biruinţă în numele Măriei Tale, de şi alţiĭ şi-aŭ pus în seamă mărirea faptuluĭ. Măria Ta însă te veĭ putea încredinţa despre adevăr de la raiteriĭ Măriei Tale.

Şi apoĭ, afară de Turc, duşmanul cel firesc, cîţi alţiĭ şi cît de feluriţĭ şi neîmpăcaţĭ duşmanĭ mi-am făcut, numaĭ pentru credinţa mea către Măria Ta, veĭ înţelege foarte uşor.

Ţara-Românească nu e maĭ departe de Scaunul tiranuluĭ, ce se chiamă Constantinopol, decît cale de cincĭ zile. În această ţară puteam eŭ petrece foarte bine, în pace, sigur şi fàra de niciŏ frică, dacă nu mă simţiam chemat de credinţa mea către Măria Ta şi către toată Creştinătatea. Eŭ însă, nevrînd să adaug puterea Turcilor prin

ostașii mieĭ, de bună voie m'am arătat gata a lua parte în legătura creștină; prin care faptă pe tiran mi l-am făcut dușman de moarte și însetat după sîngele mieŭ. Cu acest dușman neîmpăcat am dat piept pururea, cîștigînd o mulțime de biruințe din cele maĭ strălucite, și prăzĭ de mare însemnătate, — ceia ce nu se poate să nu fie cunoscut Măriei Tale și Creștinătățiĭ întregĭ, de și aŭ fost uniĭ cari pe nedrept se lăudaŭ cu faptele mele, căutînd a-șĭ lua lor ce mi se cuvenia mie.

M'am luptat împotriva dușmanilor numeluĭ creștin cu o inimă atît de neînfrîntă, încît nicĭ nu-mĭ venia a mă maĭ teme de dînșiĭ, maĭ vîrtos că învingerea era totdeauna în parte a ostașuluĭ creștin. Însă dușmanul cel maĭ de temut și maĭ primejdios, mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de Creștin, care însă totdeauna a călcat învoielile și a tulburat pacea: Ardeleniĭ, cari, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanuluĭ firesc, mi s'aŭ împotrivit totdeauna, și, uitînd legăturile și jurămîntul de credință, prin uneltirile lor aŭ stricat planurile cele mîntuitoare făcute pentru binele Creștinătățiĭ, precum toată lumea știe.

Drept aceia, cînd Sigismund Báthory, părăsindu-l de bună voie, a lăsat Măriei Tale Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor maĭ mare de la Măria Ta prin venirea Prea-Luminatuluĭ

Arhiduce, Maximilian, dacă ar fi cîrmuit el în Ardeal, pentru că atuncĭ s'ar fi înfățișat de sine maĭ marĭ și maĭ multe înlesnirĭ în tot ce se atinge de binele obștesc al Creștinătățiĭ. Însă, cînd înțeleseiŭ că Sigismund a fost primit iarăşĭ în Ardeal, Prea-Luminatul Arhiduce înșelat la calea jumătate și comisariĭ Măriei Tale, Preastința Sa domnul episcop de Erlau și dumnealuĭ Istvánffy prinșĭ, bucuria mea se întoarse spre mîhnire și întristare. De și acest fapt de viclenie al Ardelenilor nu putea să nu mă tulbure foarte, avînd însă înnaintea ochilor jurămîntul mieŭ, nu m'am abătut nicĭ de cum din calea credințiĭ. Din potrivă, mustrînd pe Sigismund și pe Ardelenĭ pentru nestatornicia lor, li-am adus aminte jurămîntul ce aŭ făcut, și, văzînd că și cu aceasta nu folosesc nimic, și că îndrăzneala lor merse până la a primejdui viața comisarilor, am adăugit și amenințărĭ, sfătuindu-ĭ să rămîie credincioșĭ și să fie maĭ statornicĭ în credință și fără frică împotriva dușmanilor. După aceia, trecînd Dunărea cu oastea mea, am pustiit cu foc și sabie Ținuturile tiranuluĭ turcesc. Afară de aceasta, pe cînd Oradea-Mare era împresurată de Satîrgì Mohammed, îndemnînd din noŭ pe Ardelenĭ a da ajutor, am trimes însumĭ acolo o bună parte din oastea mea, cît mi-a fost prin putință. Însă după inima cu care, din ură asupra Măriei Tale și a Luminățieĭ Sale, s'aŭ arătat eĭ în privința ajutoruluĭ la Oradea-

Mare, așa să li răsplătească și Dumnezeŭ, care vede cele din lăuntru ale omuluĭ și nu lasă nimic nerăsbunat.

Și aceasta e cea d'intăiŭ trădare a Ardelenilor împotriva Măriei Tale, pentru că, dacă ar fi fost eĭ credincioșĭ, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-șĭ credința cu buna învoire a țeriĭ întregĭ, ar fi ieșit înnaintea trădătorilor cu toate puterile. Eĭ însă, atuncĭ ca și acum, nu se răsculară împotriva luĭ Sigismund, care năvălise în țara Măriei Tale călcîndu-șĭ jurămîntul.

A doua trădare s'a făcut cînd Sigismund a adus în Ardeal pe cardinalul Andreĭ Báthory și lăudîndu-l foarte țeriĭ întregĭ, i-a dat cîrmuirea peste toată țara, ca să poată înnoi singur legătura cu Turciĭ ce se rupsese; și aceasta s'a făcut împotriva Măriei Tale. Dacă Ardeleniĭ, pe cînd se făcea acestea, ar fi fost credincioșĭ, fără îndoială că ar fi apucat armele cu puterĭ unite; eĭ însă, din potrivă, în adunarea lor aŭ ales într'un glas pe Cardinal, și în paguba Coroaneĭ crăieștĭ s'au supus Craiuluĭ leșesc și Turcilor. Cu toate că acestea se făcură precum arăt, și cu toate viclenele uneltirĭ ale Ardelenilor, Leșilor și Turcilor, cari prin trimeșiĭ lor cercară a mă trage în parte-li, eŭ am stat neclintit în credința mea, și am înștiințat pe Măria Ta despre toate punctele propunerilor ce mi se făceaŭ prin aceĭ solĭ, dîndu-li și lor răspunsurĭ cuvenite, după cum

m'am priceput. Încredințîndu-mă apoĭ că nu maĭ e cu putință a întoarce pe Ardelenĭ din viclenia lor către Măria Ta și Prea-Luminatul Arhiduce, văzînd pe de o parte poprirea comisarilor și a altor trimeșĭ aĭ Măriei Tale, pe de altă parte starea de plîns și ieșirea din țară a Arhiducesei Maria-Cristina, precum și primejdia Creștinătățiĭ întregĭ, și luînd în seamă aceia că Ardeleniĭ, înîndemnațĭ de Domnul lor și de Sigismund, împreună cu doĭ fruntașĭ aĭ acesteĭ uneltirĭ cari acum sînt aicĭ, opriseră înnaintea împresurăriĭ Oradieĭ-Marĭ pe soliĭ mieĭ și pe aĭ Hanuluĭ Tatarilor, cari eraŭ însărcinațĭ cu o solie folositoare, — ca un credincios al Măriei Tale nu putuiŭ a nu mă înfuria foarte, maĭ vîrtos că înșiși Turciĭ, Tatariĭ și alțĭ dușmanĭ oarecari, văzînd un monarh atît de mare tratat în chip atît de înjositor de către nevoiașiĭ de Ardelenĭ, începuseră a cîrti și a batjocuri de atîta rușine.

Acestea m'aŭ îndemnat a răsbuna jignirea Măriei Tale, a lovi cu oastea mea din porunca și cu voia Măriei Tale pe dușmaniĭ ardelenĭ, și a-ĭ supune cu puterea și cu armele. Spre care scop Măria Ta aĭ dat învățătură luĭ Gheorghe Basta căpitanuluĭ tuturor părților ungureștĭ din jos, să mă ajute, ceia ce el n'a făcut; iar acum, chemat de mine într'ajutor, dînsul, fără nicio poruncă saŭ învățătură, și-a unit oastea cu necredincioșiĭ Ardelenĭ împotriva mea. Și, cu toate că n'avuiŭ

niciun sprijin din partea luĭ Basta, eŭ, nemaĭ putînd suferi jignirea făcută Măriei Tale, singur cu armele mele am supus pe Ardelenĭ și i-am făcut a jura din noŭ credință Măriei Tale. Iar țara Ardealuluĭ am cîrmuit-o în numele Măriei Tale, și nu într'al mieŭ, neabătîndu-mă cît e negru supt unghie de la învoiala făcută cu dumnealuĭ Pezzen.

Ci, precum vulpea anevoie-șĭ schimbă năravul, așa și Ardeleniĭ cu greŭ se pot desbăra de învechita lor datină. Drept aceia, Măria Ta veĭ înțelege și această din urmă gîlceavă, schimbăciunea ardelenească și nelegiuirea ce nu se va șterge niciodată. Fiindcă Ardeleniĭ vor maĭ bine pace decît bătaie cu Turciĭ, văzînd că împrejurările-mĭ îngăduiaŭ a încheia o învoială prielnică cu Turcul, învoială pentru care am fost și vorbit, însă cu îngăduința Măriei Tale, prefăcîndu-mă numaĭ și purtînd pe Turcĭ cu vorbe bune, eĭ, Ardeleniĭ, luîndu-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace și-ar fi sfătuit și ar fi hotărît în privința aceasta de față în adunările lor, dacă nu i-aș fi abătut eŭ aceasta pe supt mînă, amenințîndu-ĭ și speriindu-ĭ. Ce e maĭ mult, eĭ pe supt ascuns mă încredințară să fac numaĭ pace cu Turcul, și dînșiĭ vor împlini toate poruncile mele cu maĭ mare adevăr și grabă. Văzînd însă că nu capătă niciun răspuns dorit de la mine, se întoarseră îndată la vicleniĭ și uneltirĭ tainice, cugetînd planurĭ de trădare. Pentru că, pe cînd

se afla la mine în Ardeal solul turcesc, Ardelenii, merseră pe supt ascuns la dînsul, și-ĭ spuseră să nu nădăjduiască nicĭo pace pe cît voiŭ cîrmui eŭ Ardealul, ci să caute vre un chip de a așeza iarăși pe Sigismund, și atuncĭ pacea va fi sigură și nestrămutată. Din aceste uneltirĭ solul turcesc și ceĭlalțĭ sfetnicĭ aĭ tiranuluĭ pricepură că neguțarea mea de pace e numaĭ un joc. Însă despre această trădare eŭ am aflat numaĭ după ce a plecat chehaia turcesc.

Pe cînd planurile pomenite se neguțaŭ și se sfătuiaŭ în taină între Ardelenĭ, Moldovenĭ și Leșĭ, Sigismund sta nu departe de Ardeal, în cetatea Suceveĭ, de unde trimetea pe supt ascuns scrìsorile sale către credincioșiĭ săĭ, întărindu-ĭ în gînd lor de apostasie. Prinzîndu-se scrisorĭ de acestea de către oameniĭ mieĭ, eŭ, după ce le-am cetit, le-am trimes Măriei Tale, și nu știŭ de Ți-aŭ venit în mînă. Văzînd eŭ această trădare, și oastea Polonilor adunată lîngă Sigismund, împreună cu ajutorul Turcilor și Tatarilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, în fața acesteĭ primejdiĭ fuiŭ silit de nevoie a lua lucrul de timpuriŭ, hotărît a mă bate și a-mĭ cerca norocul maĭ bine în pămînt dușman decît în țara Măriei Tale. Drept aceia, ducîndu-mĭ oastea, întrăiŭ în Moldova, și, învingînd pe Ieremia Voevodul Moldoveĭ, împreună cu cetele Leșilor, Turcilor și Tatarilor cari voiaŭ a așeza iarăși pe Sigismund, am

luat acea țară în numele Măriei Tale și am silit-o a face jurămîntul de credință către Măria Ta.

Ardelenii, și după supunerea Moldovei, rămaseră tot în strămoșeasca lor viclenie, pentru că Moise Székely, pe care-l pusesem peste toată oastea mea, numindu-l Căpitan-Mare, și cu alți căpitani de frunte, Gașpar Sibrik și Gheorghe Makó, urzind altă trădare, se duseră peste Siretiŭ la Sigismund Báthory, în margenea Țerii Leșești, și acolo se sfătuiră și hotărîră pentru moartea mea, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi către Moise, și întărind legătură între sine prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine gătită, să năvălească din Țara Leșească în Ardeal, și pe mine să mă ucidă, saŭ în luptă pe față, saŭ în ascuns, chibzuind ei că eŭ, văzînd aceasta, fără îndoială voiŭ ieși cu oastea mea în cîmp deschis spre a întîmpina pe Leși, și atunci cei ce eraŭ în legătură se hotărîseră a pune mîna pe mine și a mă trăda lui Sigismund, iar neputîndu-se aceasta, căpitanul Gheorghe Makó se arătase gata a-mi răpezi un glonte.

Aflînd eŭ de la unii din vechii și credincioșii miei oameni despre această trădare și învoială tăinuită am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalți căpitani. Ei însă, știindu-se trădători fugiră cu tovarășii lor la Sigismund în Țara Leșească, răspîndind o mulțime de minciuni despre mine spre a întărîta pe Ardeleni și spre a putea

îndeplini cu atît maĭ ușor planul ce urziseră cu Sigismund împotriva mea. Tot de odată întăriră pe Ardelenĭ în gîndul lor, încredințîndu-ĭ că peste puțin Leșiĭ li vor veni în ajutor. Nicĭ nu se înșelară în așteptarea lor, pentru că li sosi ajutorul leșesc. Văzînd acestea, prin scrisorĭ una după alta am chemat grabnic pe Căpitanul-cel-Mare al Măriei Tale, pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credinciosuluĭ Măriei Tale, iar nu Ardelenilor, cari pururea aŭ fost nestatornicĭ și neascultătorĭ către Măria Ta.

Nu socoti, Măria Ta, că Ardeleniĭ din credință aŭ ascultat și s'aŭ unit cu Basta. Pricina e întîrzierea luĭ Sigismund Báthory, pe care-l așteptaŭ, precum și lucrarea și pregătirile mele împotriva lor. Văzînd eĭ acestea, și desnădăjduind de venirea luĭ Sigismund se dădură luĭ Basta supt vălul credințiĭ, și se răsculară împotrivă-mĭ. Urmarea acesteĭ purtărĭ fără socoteală a luĭ Basta fu că aĭ scăpat Măria Ta din mînă Moldova și Țara-Românească și Kanizsa, care se deteră dușmanuluĭ ca o răsplată! Turciĭ bat din palme, nebunĭ de bucurie, pentru că văd aceste țerĭ, împreună cu Kanisza, supuse lor. Acestea li plac Turcilor: în viitor se vor bucura și maĭ mult de Ardeal, ceia ce să ferească Dumnezeŭ! Însă, din Țara-Românească și din Moldova, Ardealul se poate lua ușor. Iar, unindu-se această țară cu Coroana Poloniei, Turcul, după planul ce a făcut, are de gînd a năvăli în

părțile ungureștĭ și în alte Ținuturĭ învecinate, spre marele răŭ al Măriei Tale și a toată Casa de Austria. Cît de ușor se poate face aceasta, cine nu vede, dacă numitele țerĭ s'ar alipi la Leșĭ carĭ niciodată n'aŭ fost binevoitorĭ Caseĭ de Austria, ci dușmanĭ aĭ Creștinătățiĭ întregĭ, — ceia ce și până acum s'a dovedit cu prisos! Chiar și în anul trecut, prin uneltirile lor cele tainice aŭ arătat maĭ multă bunăvoință Turcilor decît creștinilor. Mărturie e faptul că Leșiĭ aŭ ajutat pe Turcĭ, și Turciĭ pe Ardelenĭ; asemenea și Moldova și Țara-Romănească aŭ fost răpite tot prin meșteșugurile cele viclene ale Leșilor.

Însemnînd acestea maĭ întăiŭ, rog pe Măria Ta să asculțĭ cum s'a început încăierarea între oastea mea și Ardelenĭ, ca să științĭ că eŭ nu-s începătorul turburăriĭ.

Ardeleniĭ, după ce urzîră planul de a mă pierde, căutară chipul de a îndeplini acest plan. Drept aceia, după ce Moise Székely fugi cu tovarășiĭ săĭ la Sigismund Báthory în Țara Leșească, nobilimea ardelenească, așteptînd ajutorul Leșilor cu Sigismund, așeză îndată la o parte oastea ce avea (afară de varmeghia Inidoareĭ și afară de Bănat, care aŭ rămas pe lîngă mine). Însă Sigismund a întîrziat cu venirea, și de altă parte am chemat oastea mea de pretutindenea. Aceasta nu o făcusem din altă pricină, ci numaĭ ca

astfel cu puterĭ unite să purced împotriva luĭ Ibrahim, despre care aflasem că se coborîse atuncĭ lîngă Belgrad, ca să-l apuc de la spate dacă ar năvăli în Țara-Ungurească, pentru că de timpuriŭ luasem toate măsurile, spre a-mĭ aduna oastea din toate părțile, de pe unde era, din Moldova, Țara-Românească și Ardeal,, și spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pămînt dușman. Avînd acest cuget bun și mîntuitor pentru toată Creștinătatea, chemăiŭ și pe Ardelenĭ, carĭ eraŭ atuncĭ așezațĭ lîngă Turda: eĭ însă răspunseră că aflîndu-se lipsițĭ de toate cele pentru hrană, deocamdată nu pot veni, și se rugară să-ĭ las acolo, făgăduind că la cea d'intăiŭ chemare se vor uni cu mine.

În sfîrșit, cînd era să purced acuma din Sebeș, i-am chemat să vie la mine, prefăcîndu-mă că nu știŭ nimic despre legătura lor împotriva mea. Atuncĭ își vădiră înșelăciunea, răspunzînd că nu vor lua armele niciodată alăturea cu mine asupra Turcilor. În deșert am trimes soliĭ mieĭ cu scrisorĭ la Ardelenĭ, rugîndu-ĭ să nu strice prilejul ce aveam împotriva Turcilor: eĭ opriră soliĭ mieĭ și nu-mĭ deteră niciun răspuns.

Văzînd această schimbare și nestatornicie, trimeseiŭ la Măria Ta pe Ioan Raț, pe Nicolae Vaida și pe Martin Horváth, spre a te înștiința despre toate; însă, fiind toate căile prinse, și eĭ fură

luațĭ robĭ și aruncațĭ împreună cu alțiĭ în ocnele de sare.

În fața uneĭ îndrăznelĭ atît de marĭ, și avînd în vedere că nu voiŭ avea maĭ bun prilej de a bate pe Turcĭ decît acum, cînd, unindu-se oastea celor treĭ țerĭ cu Ardeleniĭ, numărul eĭ ar fi trecut peste o sută de miĭ, am alergat la mijlocul ce mi s'a părut maĭ bun, însărcinînd oamenĭ de legea catolică și luterană a-ĭ abate din pornirea lor ce· putea fi foarte primejdioasă Creștinătățiĭ întregĭ. Însă nicĭ aceștia nu folosiră nimic, neputîndu-ĭ întoarce din răutatea lor, ba încă puțin a lipsit de n'aŭ ucis pe trimeșĭ, maĭ vîrtos pe preotul cel catolic. Până într'atîta se împietriseră așteptînd pe Sigismund!

În acest răstimp ceruiŭ prin scrisorĭ ajutor de la Basta, și el mi l-a făgăduit; voind însă a întra în Ardeal, găsiiŭ calea pe care era să vină la mine, închisă de oastea Ardelenilor. Aceștia îșĭ schimbară gîndul și, sfătuindu-se cu Leșiĭ, cerură eĭ ajutor de la Basta, nu pentru că eraŭ credincioșĭ, ci pentru că întîrzierea luĭ Sigismund i-a fost făcut să piardă nădejdea în ajutorul leșesc, și vedeaŭ acuma că puterile lor sunt maĭ pre jos decît ale mele. Așa, pe cînd eŭ stam la Sebeș, oastea Ardelenilor, unindu-se la Turda cu a luĭ Basta, se porni îndată asupra mea. Eŭ (fiindcă nu mă temeam de Ardelenĭ, pe cît timp eraŭ eĭ singurĭ) lăsasem partea cea maĭ mare a oștiriĭ mele

la margenea Moldoveĭ și Țeriĭ-Româneștĭ, în fața Turcilor, neștiind nimic maĭ înnainte despre unirea luĭ Basta cu Ardeleniĭ, carĭ acum împreună se apropiaŭ de lagărul mieŭ, cu scop de a se bate cu mine. Văzînd pe raiterĭ unițĭ cu vicleniĭ Ardelenĭ, rămăseiŭ uimit, și, cu toate că treaba venise la bătaie, nu putuiŭ a nu întreba de unde se trage aceasta ca să se verse atîta sînge creștinesc? Însă alt răspuns nu-mĭ deteră decît ca eŭ să ies din Ardeal! Ci, fiindcă nu știam în al cuĭ nume vor să iea în stăpînire Ardealul, la porunca lor singură nu mă puteam trage înnapoĭ cu rușine, maĭ ales nevăzînd nicĭo poruncă de la Măria Ta în privința aceasta. Credința mea către Măria Ta era și atuncĭ atît de mare, încît cerusem să-mĭ arăte vre-o poruncă de la Măria Ta, orĭ, neavînd poruncă, să-mĭ arăte cel puțin scrisorile de însărcinare, saŭ și copie după învățăturile ce ar fi avînd de la Măria Ta, să o cetesc, fiind hotărît a mă supune îndată voințiĭ Măriei Tale.

Eĭ însă nu-mĭ răspunseră nimic, cu a cuĭ voință și în puterea căror învățăturĭ se răsculaseră împotriva mea, ci țineaŭ tot una să ies din Ardeal. Dar, fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din a cuĭ poruncă ieaŭ eĭ Ardealul, și fiindcă maĭ de multe orĭ m'am aflat în cele maĭ marĭ primejdiĭ din pricina nestatornicieĭ Ardelenilor, nu puteam ieși cu rușine, maĭ ales că, lipsindu-mĭ Ardeleniĭ,

nu mai puteam nădăjdui alt ajutor împotriva Turcilor. Apoi ei mai de multe ori aŭ cercat a mă trăda în mînile dușmanilor, dacă nu mă apăra Dumnezeŭ pentru curăția sufletului mieŭ; și, în sfîrșit, ei se învoiseră a mă omorî; despre care, fiind de nevoie, pot da Măriei Tale și dovezi, chiar cărți iscălite și pecetluite cu mînile lor înseși.

Necăpătînd niciun răspuns, mă gîndiiŭ mult ce ar fi de făcut, mai vîrtos că nu aveam cu mine vre-o parte mai aleasă din oastea mea; cu toate acestea fără luptă nu puteam părăsi țara, înstrăinînd-o de la Măria Ta, și lăsînd-o în mîna vre-unui Ardelean.

E știut însă că încă la începutul luptei eŭ ți-am fost credincios Măriei Tale, mărturisind aceasta și prin graiŭ și prin plîngerea trimeasă printr'un sol. Toate acestea nu-i mișcară; ci, așezîndu-și oastea spre bătaie, începură lupta. Dar eŭ, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, de și eram împins de nevoie, nu mă luptăiŭ după cum eram deprins, ca împotriva dușmanului firesc, aprinzînd pe ai miei cu cuvîntul și cu pilda mea și sprijinind însumi cea d'intăiŭ lovire a dușmanului, ci, văzînd înnainte-mi oaste creștină și durîndu-mă de vărsarea sîngelui nevinovat pentru nestatornicia unor necredincioși, mi se muiè inima, și nu sprijiniiŭ după datina mea cea d'intăiŭ năvală, ci mă trăseiŭ înnapoi, —

nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că aș fi pierdut încrederea, ci pentru că mă oțeriam a muia în sînge creștinesc o sabie ce băuse până acum atîta sînge de păgînî! Și așa ostașii mieî, deprinșî a mă vedea în luptă totdeauna în fruntea lor, de astă dată nevăzîndu-mă de față, se umplură de neîncredere, și deteră spatele, nu de frică, ci temîndu-se ca nu cumva să se fi întîmplat mie vre-o nenorocire.

Acesta e rostul ciocniriî între mine, de o parte, și Ardelenî cu Basta, de altă parte, ciocnire care a dat luî Ibrahim prilejul de a cuceri Kanizsa. Iar, după această fugă, cu ce cruzime sălbatecă s'aŭ purtat Ardeleniî, n'ar crede cineva, — pentru că e nemaî auzit, însă foarte adevărat. Nouă sute de Secuî, ce după fugă se trăseseră la munțî, și pe cari i-aŭ chemat la sine în numele credințiî către Măria Ta, călcînd eî învoiala făcută, i-aŭ ucis într'un munte cu cea maî neauzită sălbătăcie. A doua zi după alungarea oștiriî mele, mergînd spre Țara-Românească, aproape de Sibiiŭ dăduiŭ peste oastea mea muntenească, supt conducerea luî Petru Huszár, și, purcezînd înnainte la Făgăraș, întîmpinăiŭ pe Ioan Szelestey cu oastea mea moldovenească. Mișcațî de nenorocirea mea, toțî stătură ca să ne batem din noŭ cu Ardeleniî spre a răsbuna nedreptatea ce mi s'a făcut. Abia după maî multe sfătuirî i-am maî

îmblînzit, fiindcă începuseră a striga tare, și i-am făcut să lase gîndul de a maĭ lucra la vărsarea de sînge creștin prin creștinĭ, lămurindu-li că tocmaĭ aceasta e politica turcească, anume ca să ne junghiem noĭ între noĭ, și arătîndu-li că oastea leșească cu Sigismund Báthory a întrat pe la Trotuș, oraș al Moldoveĭ, în margenile Ardealuluĭ, iar, de altă parte, Moise Székely, venind de spre Bistrița, pradă în Secuĭ cu foc și sabie.

Așa eŭ, uitînd de jignirile și nenorocirile mele, și gîndindu-mă numaĭ la binele obștesc, am trimes pe Ioan Szelestey la Ardelenĭ, arătînd prin el maĭ ales luĭ Basta toată starea lucrurilor în Ardeal, și îndemnîndu-l să fie cu privighere asupra Leșilor, dintre carĭ, spre maĭ multă încredințare, i-am și trimes pe uniĭ ce căzuseră prinșĭ în mînile mele. Însă Ardeleniĭ ajunseseră la atîta viclenie și fărădelege, încît aruncară în fiare pe numitul sol, îl bătură, și, după cum auziiŭ în drum, îĭ zdrobiră mînile și picioarele; pentru care chinurĭ neomeneștĭ sînt vrednicĭ de pedeapsa potrivită,— maĭ ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omorît chinuindu-l. Mă rog de Măria Ta să nu lașĭ nerăsbunat acest omor, pentru că, numitul a fost unul dintre slujitoriĭ ceĭ credincioșĭ aĭ Măriei Tale, și afară de aceasta se afla în solie. Apoĭ legea obștească, nu numaĭ la Creștinĭ, ci și la Turcĭ și la păgînĭ oprește a tulbura, supăra și popri pe solĭ, cu atît maĭ mult a-ĭ ucide!

După aceasta, lămurindu-se eĭ și din alte părțĭ cum că aŭ mulțĭ protivnicĭ, trimeseră la mine în solie pe Sebastian Tököly, cu maĭ mulțĭ alțĭ fruntașĭ aĭ Ardealuluĭ. Pe cari, căutînd numaĭ la binele obștesc, i-am primit cu toată omenia, după cum doriră, primind toate propunerile ce-mĭ făcură. Și, cu toate că nu m'am abătut niciodată din legătura de credință, ce făcusem înnaintea Preasfinției Sale episcopuluĭ de Erlau, și înnaintea luĭ Istvánffy, ci am rămas pururea statornic în credință nefiind deprins a mă schimba ca Ardeleniĭ, a căror datină e de a jura strîmb de două orĭ pe zi, am primit a maĭ face un jurămînt și am trecut în Țara-Romănească, uitînd jignirile mele. De aicĭ am îndemnat pe Basta să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin viclenia și înșelătoria Leșilor țara să fie smulsă din mînile Măriei Tale, și, fiind de nevoie, să-mĭ dea ajutor împotriva Leșilor acelora și a Turcilor.

Ce puteam face eŭ maĭ mult pentru Creștinătate? Cu toate acestea, spre a mi-ĭ pregăti maĭ bine și spre a-ĭ asigura și maĭ tare de credința mea, am trimes în Ardeal chiar pe soția mea, pe fiul mieŭ și pe fiică-mea, — însă cu îndatorirea ca pe fiul mieŭ să-l lase a veni îndată la Măria Ta. După cum auziiŭ însă, sînt oprițĭ în închisoare, ținuțĭ mișelește și în lipsă de toate. De și n'am fost vrednic de acestea, sînt însă nevoit a le răbda cu inimă tare, spre binele Creș-

tinătății, pentru care sufăr orișice, lăsînd în mîna lui Dumnezeŭ răsbunarea dreptuluĭ mieŭ.

După ce, culegîndu-mĭ încă puterile, întrăiŭ în Țara-Românească, mă simțiiŭ împresurat din toate părțile de dușmanĭ: icĭ Leșiĭ, colo Turciĭ, pustiind cîmpiile, satele și orașele, răpind turmele și cirezile, prădînd pretutindenea și ducînd pe bietul popor ca vitele în prinsoare, încît, privind la pustiirile cele multe și la mulțimea celor dușĭ în prinsoare, fața Țeriĭ-Româneștĭ era cu mult maĭ de plîns decît în zilele luĭ Sinan, cînd oastea turcească cotropise totul.

Adesea am cerut stăruitor ajutorul Ardelenilor, însă totdeauna în deșert, pentru că, punînd toate la o parte, singurul lor cuget era acela de a mă pierde. În această primejdie, orĭcît de mare era, nu m'aș fi temut niciodată numaĭ de Leșĭ, dacă nu s'ar fi născut de ceialaltă parte războiul cu Turciĭ: pentru că împotriva Leșilor două zile am luptat cu izbîndă. Însă, acum, de o parte mă înteția Leahul, de altă parte mă strîmtora Turcul, din a treia parte, din Ardeal, unde credeam că am prietenĭ, și nu dușmanĭ, năvăli în Țara-Românească și Moise Székely, căpitanul ostașilor luĭ Sigismund Báthory.

Încunjurat de dușmanĭ atît de mulțĭ și de neîmpăcațĭ, și pierzînd toată nădejdea în făgăduințile ajutoruluĭ ardelenesc, mă văzuiŭ silit a mă trage de-a lungul munților Țeriĭ-Româneștĭ spre

Craiova, ca să scap de sălbătăcia Leșilor. De aici încă am cerut de maĭ multe orĭ ajutorul Ardelenilor, fără a-l putea însă căpăta. Li aduseiŭ aminte învoielile, cărțile de jurămînt și legămintele cu care se legaseră; însă pierduiŭ numaĭ vremea în deșert, pentru că eĭ se înțeleseseră pentru moartea mea.

În mijlocul atîtor primejdiĭ, n'am aflat alt leac împotriva acestor rele decît a fugi la Măria Ta, căreia i-am fost pururea credincios, spre a găsi o bunăvoință corespunzătoare faptelor mele la acela căruia i-am fost cu credință totdeauna. În acest drum dînd peste oastea turcească supt poruncile beilor de Vidin și Nicopol, cari trecuseră Dunărea spre a veni în ajutorul Leșilor, răpeziiŭ înnainte pe Banul Craioveĭ spre a-ĭ lovi. Lupta în numele Măriei Tale am purtat-o cu izbîndă, omorînd mulțĭ dintre dușmanĭ, între cari și pe numițiĭ beĭ și luîndu-li steagurile, dintre care cel maĭ însemnat e la mine.

Împresurat de atîtea rele, veniiŭ, cu prea puținĭ de-aĭ meĭ, drept la Măria Ta, prin țerile Măriei Tale și prin Ardeal, unde cîte nenorocirĭ, jignirĭ și răscoale am avut a suferi, veĭ fi înțeles Măria Ta. În multe locurĭ săriră pe oameniĭ meĭ și-ĭ uciseră fără milă. Din cetatea Deveĭ îndreptară tunurile asupra mea, și înnecară în Murăș pe maĭ mulțĭ dintr'aĭ meĭ; și aceste nevoĭ le avuiŭ nu numaĭ într'un loc, ci prin tot Ardealul. Nemul-

țămiți cu atîta, trimeseră cărți la Baia-de-Criș spre a răscula lumea împotriva mea. Asemenea întărîtară pe ostașiĭ din Lipova și din cetatea Inăuluĭ; fiind însă maĭ pre jos cu puterea, nu cutezară a lovi pe aĭ mieĭ.

În acest chip și între aceste nenorocirĭ ajunseiŭ la Măria Ta, gol și despoiat de toate. Vistieria mea toată, mărgăritare scumpe, de care am avut mulțime, aurul și argintăria, veșminte alese, mulți caĭ de mare preț, cu un cuvînt tot ce aveam pe lîngă mine, le-am pierdut pentru credința către Măria Ta; și astăzĭ, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare și osteneală mi le-am adunat, nu știŭ încotro să mă întorc. În prea-marea mea nevoie nicĭ această călătorie n'aș fi putut-o face dacă alțiĭ nu mi-ar fi întins mînă de ajutor.

Însă, decît aceste, orĭcît de multe și felurite rele ce am suferit eŭ, sînt maĭ marĭ cele ce suferĭ Măria Ta și Creștinătatea pentru înstrăinarea celor treĭ țerĭ; din care nu puțină primejdie se poate naște. De aceia, nu numaĭ eŭ, care nu mă simt de ajuns în privința aceasta, ci Creștinătatea întreagă ar fi să stăruiască a se pedepsi, după cum se cuvine, călcătoriĭ de jurămînt și înstrăinătoriĭ țerilor Măriei Tale.

Am voit să arăt toate acestea Măriei Tale în toată credința și adevărul, întocmaĭ așa precum s'a întîmplat, și, ca să pot face aceasta maĭ bine

veniiŭ eŭ însumĭ la Măria Ta, înfruntînd atîtea primejdiĭ.

Cunoscută fiind credința mea către Măria Ta și către toată Casa de Austria, din multele războaie, în care după deosebirea timpurilor m'am luptat, și de aproape și de departe, însă totdeauna cu inimă neînfrîntă, dovedind rîvna mea și dreptul mieŭ, am venit la Măria Ta cu atît maĭ bucuros, cu cît știŭ că voiŭ găsi îndurarea cuvenită.

Drept aceia, Măria Ta, privind cu ochĭ îndurătorĭ pe de o parte nenumăratele daune și nenorocirĭ ce am suferit, mă veĭ ocroti cu cunoscuta-țĭ bunăvoință și blîndeță, ca, după pilda mea și alțĭ prințĭ și fruntașĭ să rămînă statornicĭ în credință, iar dușmaniĭ mieĭ, carĭ preziceaŭ că nu voiŭ găsi ajutor la Măria Ta, să se rușineze și să nu cuteze a mă maĭ batjocuri. Despre această rară bunăvoință și bunătate a Măriei Tale eŭ nu m'am îndoit niciodată, ci, din potrivă, și acum după scoaterea mea din Domnie și după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduiesc în bunătatea Măriei Tale, de care și în viitor mă voiŭ sîrgui, cît voiŭ maĭ trăi, a mă învrednici prin necontenite slujbe credincioase, pănă la vărsarea sîngeluĭ mieŭ.

Cît despre mijloacele și chipul de a vindeca toate aceste rele, eŭ după mica mea pricepere le voiŭ arăta cînd minunata înțelepciune a Măriei Tale va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturĭ, și a alege spre acest scop pe ceĭ

maĭ bunĭ dintre sfetnicii săĭ. Chipul ce voiŭ propune nădăjduiesc că va fi cel maĭ mîntuitor și maĭ ușor, nu numaĭ pentru Măria Ta și Înnalta Sa Casă, ci pentru întreaga lume creștină, că vezĭ Măria Ta cum că Turciĭ și alțĭ dușmanĭ fac din zi în zi înnaintărĭ tot maĭ marĭ și plănuiesc peire chiar și acestor părțĭ și locurĭ.

Al Măriei Tale, Împărate și Craiŭ, cel maĭ umilit, pururea supus și credincios.

Mihail, Voevodul Țeriĭ-Romăneștĭ.

L.

Ieremia Movilă.

(1595.)

Omul Polonilor, Ieremia-Vodă Movilă, coborîtor prin femeĭ din neamul Lăpușnenilor, frate de Vlădică și însușĭ boier mare al țeriĭ, cinstit, blînd și evlavios, fu ca Domn numaĭ un purtător de veștĭ pentru străinĭ și un îndeplinitor al voiĭ străinilor. Așa se înfățișează și în scrisorile sale. Iată cum vestește luĭ Zamoyski, stăpînul, că Țara-Romănească a ajuns iarășĭ în mîna unor creștinĭ pe carĭ nicĭ el, nicĭ acel stăpîn nu-ĭ iubia.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* II¹.

Prea-luminate și milostive doamne. Ținem gata slujbele noastre bunăvoințeĭ d-tale, milostivul nostru Domn.

Trimetem îndărăt la d-ta pe acest Cămăraş care a mers cu Radicĭ Sîrbul la Mihaĭ-Vodă. Care spune că Voevodul ardelean a gonit pe Turcĭ din Tîrgovişte, a prins pe Mehemed-Paşa (Paşa Țerii-Româneştĭ) şi a gonit pe Sinan-Paşa din Bucureştĭ. Ni-a dat şi scrisorile luĭ Răzvan către uniĭ prietenĭ aĭ luĭ, scrise în aceste cuvinte, şi le trimetem d-tale[1]. Te rugăm pe d-ta, domnul nostru milostiv, să binevoieştĭ a nu înceta să ni daĭ ajutorul d-tale şi să ne vesteştĭ despre toate. Dar te rugăm pe d-ta încă o dată. Iarăşĭ îțĭ ținem gata slujbele noastre bunăvoinței d-tale.

Din Iaşĭ, 28 Octomvre 1595.

Îțĭ dorim d-tale, milostivul nostru Domn, toată fericirea.

Ieremia Movilă, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al țeriĭ Moldoveĭ.

Prea-luminatuluĭ domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc..., milostivul nostru Domn.

LI.

(1601.)

Peste şese anĭ, cînd Mihaĭ care-l gonise maĭ fără luptă şi pe care-l apăraseră numaĭ pietrele tarĭ ale cetățiĭ Hotinuluĭ, căzu prin trădarea uneltită şi de dînsul şi, după o nouă biruință, fu

[1] Vezi-le maĭ sus.

ucis împotriva oricăruĭ drept, Ieremia nu arătă bucurie, nicĭ jale, ci, cu sufletu-ĭ fără răsunet, trimete astfel la ceĭ maĭ marĭ aĭ luĭ vestea nelegiuiriĭ.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II [1].

Cît despre Mihaĭ, mi se maĭ spusese din izvor sigur că ar fi fost ucis. Totuşĭ aşteptam întărirea acesteĭ ştirĭ. Acuma dumnealuĭ Ştefan Csáky, generalul a toată ţara Ardealuluĭ, îmĭ dă veste sigură că Mihaĭ a fost ucis la 19 August lîngă Turda, — ceia ce aduc la cunoştinţa Măriei Tale. Mihaĭ a avut o ceartă cu Gheorghe Basta pentru tunurile pe care Basta nu voià să i le deie. Mihaĭ, rostindu-se cam pornit, nu numaĭ împotriva luĭ Basta, dar şi împotriva Măriei Sale Împăratuluĭ, Basta a pus să-l împuşte, apoĭ să-ĭ taie capul şi să-ĭ arunce trupul pe un cal crăpat, ca să-ĭ facă şi maĭ mare necinste...

...Iaşĭ, 1-iŭ Septemvre 1601

LII

Radu-Vodă Şerban.

(1602.)

Adevăratul urmaş al luĭ Mihaĭ Viteazul fu Radu Şerban. Pornit din Ardeal, el păstră totdeauna legăturile cu Ardealul. Apără la orîce prilej interesele împărăteştĭ, cerînd numaĭ a nu fi uitat

cu totul. Cînd căzu asupra luĭ Hanul însușĭ, care aducea pe Simion-Vodă Movilă, el cere astfel ajutorul Imperialilor.

Edĭție: Hurmuzaki. IV [1].

Măria Ta Împărate și Craiŭ, Doamne, Doamne nouă prea-îndurător.

După supunerea prea-umilită a credincioaseĭ noastre slujbe după placul Măriei Tale, Domn și prinț al nostru prea-îndurător.

Pentru îndurarea și bună-voința cu care Măria Ta eștĭ îndreptat către noĭ și această țară năcăjită, mulțămim totdeauna cu umilință, după cît putem, Măriei Tale, rugînd pe Dumnezeŭ să te păstreze pe Măria Ta Împărătească în bună sănătate cît de mulțĭ anĭ.

După ce, prea-îndurate Doamne, cu mila luĭ Dumnezeŭ și ajutorul bănesc al Măriei Tale Împărăteștĭ am dobîndit această nenorocită de țară și pe dușmanul cel maĭ învierșunat, și al Măriei Tale Împărăteștĭ și al nostru, pe Simion Voevod, cu aĭ luĭ, Leșĭ, Turcĭ și Tatarĭ, l-am gonit din țara aceia, iar acuma stăm cu aĭ noștri la hotarul Moldoveĭ, zi și noapte gîndindu-ne la aceia, în ce chip maĭ bine și maĭ folositor am putea sluji Măriei Tale Împărăteștĭ și Creștinătățiĭ întregĭ. Decĭ rugăm cu umilință pe Măria Ta Împărătească să aibă pentru noĭ aceiașĭ îndurare și bunăvoință, și nu maĭ puțin, pe care a avut-o

odată față de Mihai Voevod, înnaintașul nostru, și în darea de ajutor bănesc, și în alte lucrurĭ de nevoie. Și să ni trimețĭ îndurător vre-o sumă de banĭ chiar acuma, pentru ca oștenii noștri cari sînt încă în țară, să nu fie siliți a pleca, de prea multă neplată, cu paguba cea mare a acesteĭ țerĭ nenorocite. Pe care îndurare și bunăvoință a Măriei Tale, dacă am căpăta-o, nu vom lipsi a o răsplăti totdeauna, cu umilința cuvenită, prin credința noastră deplină. Așteptăm în această privință dela Măria Ta Împărătească un răspuns prea-binevoitor și prea-plăcut, dorind ca Măria Ta Împărătească să trăiască anĭ cît maĭ mulțĭ ferițiți. În cetatea noastră a Tîrgoviștiĭ, 4 Septemvre, anul 1602.

Al Măriei Tale Împărăteștĭ și Crăieștĭ credincioasă și veșnică slugă. *Radu Voevod.*

[Către Împăratul Rudolf.]

LIII.

(1603.)

Tatariĭ fură oprițĭ la șanțurile de la Teișanĭ în gura Teleajenuluĭ. Peste cîteva lunĭ, Radu mulțămia de ajutor bătînd lîngă Brașov și ucigînd pe Craiul răsculaților ungurĭ, pe Moise Szekely. Îndată însă el se frămînta și cu Turciĭ, cu Tatariĭ, și iarăși răsună cererea luĭ de ajutor, prin soliĭ trimeșĭ la Împărat.

Ediție: Hurmuzaki, IV .

Acuma nu vă pot scrie veste maĭ bună decît numaĭ că, de cînd ne-am întors din Ardeal, de la înfrîngerea și peirea luĭ Moise Székely, nu maĭ avem odihnă despre Tatarĭ. Ceia ce-mĭ vine numaĭ de la veciniĭ meĭ ceĭ bunĭ, de la Moldovenĭ. Căcĭ Vodă-ĭ ațîță asupra voastră, și tot vin cîte 2.000, 3.000, 6.000, și 7.000 de-odată în țara noastră. Iar noĭ cu puțina noastră oaste ne-am sîrguit de i-am răspins totdeauna, cu rușine și pagubă mare. Iar acum în urmă aŭ năvălit în țară în număr de 10.000 și aŭ venit până la Curțile din Străjeștĭ și „Syligh“ (Stăneștĭ?). Până ce am aflat aceasta, s'aŭ învîrtejit îndărăt. După cari am trimes îndată pe căpitanul nostru Mîrza, care i-a prins lîngă Giurgiu, și i-a lovit, și cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ i-a bătut, și mulțĭ dintre Tatarĭ aŭ perit. Și dintre aĭ noștri aŭ rămas la 100 de ostașĭ de frunte. Țara e acuma așa de pustiită, încît nicĭ în vremea luĭ Sinan-Pașa n'a fost așa. Și ostașiĭ sînt plictisițĭ că nu-ĭ putem plăti. De aceia rugămintea mea sîrguincioasă, pentru numele luĭ Dumnezeŭ, către d-voastră este aceia că, dacă Măria Sa vrea să ne ajute saŭ ne va ajuta cu ceva, dumneavoastră să vă întoarcețĭ îndată cu aceia acasă. Căcĭ, dacă dumneavoastră maĭ rămînețĭ, vom fi silițĭ iarășĭ a ieși din țară înaintea dușmanuluĭ. Căcĭ nu maĭ putem, nicĭ știm a ținea și hrăni oastea cu vorbe, nicĭ să maĭ vedem nevoia cea mare și tulburarea săracilor

noștri supuși. Și arătați că Simion-Vodă iarăși se gătește tare și are de gînd să vie asupra noastră: pe de o parte stă la vorbă cu Măria Ta pentru pace, iar de cealaltă parte aduce Turci și Tatari asupra noastră. De aceia să arătați dumnevoastră aceasta Măriei Sale și să stăruiți preaplecat la Măria Sa ca să scrie Măria Sa Craiului leșesc și acelui Voevod pentru aceasta, ca să lese în pace țara și oamenii Măriei Tale și să se oprească de la dușmănii ca acestea. Așa e făcută viața noastră cea ticăloasă și tulburată.

Tîrgoviște, 24 Octomvrie, anul 1603.

LIV.

(1619.)

După ce mai luă odată Ardealul pentru Împărat, sfărîmînd, tot lîngă Brașov, și cetele altui prinț ungur, Gabriel Báthory, Radu se văzu lipsit de ajutor și-și părăsi țara, cătîndu-și adăpostul la Viena. Aici își aduseră aminte numai rare ori și neîndestulător de dînsul. Într'un rînd, cînd Curtea împărătească voia să-i dea interesele pe mîna acelui Gabriel, vechiul dușman, el face aceste observații cuminți.

Ediție: Hurmuzaki, IV [1].

Măria Ta Împărate și Craiŭ, Doamne, Doamne prea-îndurător.

Dintru întâiŭ. Unde Turcul în scrisoarea sa făgăduieşte că va face toate după placul şi voia Măriei Tale Împărăteştĭ şi Crăieştĭ, înţelegînd anume că Domnia Ţeriĭ-Româneştĭ nu-mĭ va fi tăgăduită, numaĭ cît să merg însumĭ la Poarta turcească, aceasta e în socotinţa şi prea-îndurătoarea voie a Măriei Tale. Căcĭ mă mărturisesc a fi fost totdeauna şerb credincios şi de multă vreme legat cu Măria Ta Împărătească şi Vestita şi Prea-Înnălţata Casă de Austria, a domnilor, domnilor meĭ prea-îndurătorĭ, la poruncile cărora până acuma protivnic n'am fost niciodată. De aceia, şi în această afacere, ferească Dumnezeŭ să fiŭ străin de a mă supune, dacă aşa i se pare Măriei Tale că se cuvine şi e neapărat de nevoie pentru folosul Măriei Tale şi a toată Creştinătatea.

Al doilea, că Împăratul turcesc încearcă a spune că eŭ am fost şerbul luĭ şi maĭ vechiŭ Domn al Ţeriĭ-Româneştĭ şi a mă însuşi luĭ, din aceia scoţîndu-mĭ vină maĭ mare că din pricina mea i s'aŭ adus pagube marĭ Ţinuturilor luĭ, — nu e de mirare că el a scris acestea, şi e maĭ de mirare lucru că n'a adaus maĭ mult. Căcĭ nu-ĭ era ascuns luĭ că eŭ am fost şerb legat cu Măria Ta, precum şi cu toată Creştinătatea; că acelea toate pe care le credeam că sînt de mare nevoie pentru a creşte şi a adăugi cinstea, ascultarea şi folosul Măriei Tale şi a toată Creştinătatea, a

trebuit să le fac și să le îndeplinesc cu orîce preț, purtînd cu Turcul crunte războaie. Apoĭ că nu cu brațul luĭ, ci cu puternicul braț al răposatuluĭ Împărat Rudolf, înnaintașul Măriei Tale, am fost făcut Domn, adus și așezat cu fericire în Domnia Țeriĭ-Româneștĭ, primind de la el, și nu de la Turc, steagul ca semn de credință veșnică și de adevărată supunere a mea: lămurit îndestul prin această învățătură în ce chip trebuie să veghez și să duc lucrurile care ar părea că privesc cinstea și folosul Măriei Sale și a toată Creștinătatea. Dar, după ce, de amîndouă părțile făcîndu-se legătură, s'aŭ oprit de la arme, și cît a ținut legătura, nu se dovedește, nicĭ se va dovedi că i-am adus vre-o pagubă.

Cît privește cele arătate în decretul Măriei Tale Împărăteștĭ și Crăieștĭ, aĭ maĭ binevoit Măria Ta Împărătească și Crăiască să-mĭ scriĭ că, din fireasca îndurare ă Măriei Tale, veĭ vorbi cu soliĭ luĭ Báthory Gábor, în adunarea obștească de la Pojon, despre lucrul mieŭ.

Judecata mea este în această privință că aceste țerĭ: Ardealul, Țara-Românească și chiar Moldova nu trebuie lăsate din mîna și puterea Măriei Tale și a toată Creștinătatea. Căcĭ, de vor ajunge în mîna Turcilor cu totul, să creadă că va fi cu cea maĭ mare daună a Măriei Tale și cu paguba a toată Creștinătatea, orĭ de se vor ținea cu arma orĭ cu pacea. Numaĭ dacă Măria Ta va

binevoi a da întru toate credință deplină luĭ Báthory, ale căruĭ năravurĭ și a căruĭ statornicie cred și eŭ că Măria Ta o știĭ foarte bine, atuncĭ mie, ca unuĭ șerb credincios și mărturisit, mi se cade a mă supune poruncilor Măriei Tale, și, răzimat pe numele și norocul Măriei Tale, desprețuind toate primejdiile de viață, precum până acum am purtat lucrul cu izbîndă, sînt gata a-l purta și a-l îndeplini totdeauna.

Al Măriei Tale Împărăteștĭ și Crăieștĭ credincios șerb:

Radu-Vodă.

LV.

Constantin-Vodă Movilă.

(1613)

Ajutător al luĭ Radu în ultimele lupte a fost un Movilă, tînărul Constantin, care vedea în Domnul muntean pe dușmanul luĭ Simion și al fiilor luĭ, cari-ĭ eraŭ și luĭ dușmanĭ. Gonit din Moldova, pentru aceste lupte chiar, de Turcĭ, el scrie cele ce urmează din Hotinul unde se adăpostise înnainte de o nouă năvălire, căreia era să-ĭ urmeze robia și moartea.

Ediție: Hurmuzaki, IV [1].

Prea-luminate Doamne, prieten și vecin prețuit (Francisc Forgách).

Constantin-Vodă.... Sănătate și oferirea necontenită a slujbei noastre foarte sîrguincioase. Îțî mulțămim cu toată prietenia, și făgăduim că la o întîmplare ne vom strădui a-țî răsplăti, pentru că prin scrisoarea d-tale cu cinste ne-aî cercetat și ni-aî făcut cunoscute unele lucrurî foarte plăcute. Și, pentru că legătura noastră de obște cere să-țî amintim neapărat dumitale starea lucrurilor noastre de aicî, voim a-țî da de veste măcar atît: că întăiŭ dușmaniî noștri de obște, cari se gîndesc nu puțin a face neliniște și împotrivire, precum știî și cunoștî aceasta foarte bine, prin meșteșugirile lor stricătoare ne-aŭ scăzut și aŭ lucrat la Poartă pentru Domnia noastră. Și apoî păgîniî aŭ încercat ale lor asupra noastră fără contenire, cu cea maî mare încordare. Dar, din mila luî Dumnezeŭ, n'aŭ putut să ni strice tocmaî mult. Ci acum, împotriva credințiî Împăratuluî turcesc date nouă, împotriva făgăduielilor și a încrederiî noastre, Viziriî pe unul de neam prost, pe care totușî vreaŭ să-l scoată din neam domnesc [1], cu ajutorul și sprijinul viclenilor noștri, ni l-aŭ trimes în țară, cu o mulțime de Turcî și de Tatarî. Înnaintea cărora noî, cu învoirea și socoteala sfetnicilor noștri, ne-am

[1] Ștefan ce se zicea fiul luî Ștefan Tomșa.

dat înnapoĭ, împreună cu credincioşiĭ noştri boierĭ şi oastea ce aveam pe lîngă noĭ, aşteptînd prilej maĭ bun. Şi ne-am dus la cetatea noastră a Hotinuluĭ şi am aşteptat aicĭ ceas de ceas oastea Măriei Sale Craiuluĭ leşesc orînduită în ajutorul nostru, precum şi oastea năimită de noĭ, şi nădăjduim că prin acest mijloc, cu ajutorul Celuĭ Atotputernic, să ni putem răsbună din belşug asupra duşmanilor noştri. Pentru care din partea d-tale nu puţin ajutor se cuvine şi trebuie neapărat să fiĭ cu sîrguinţă, pentru ca să nu rămîie pe placul acestora carĭ întru aceasta sînt începătorĭ şi pricinuitorĭ. Ne lăsăm în seama pazeĭ luĭ Dumnezeŭ.

Dat în cetatea noastră a Hotinuluĭ, 17 Ianuar, anul 1613.

Al Prea-luminateĭ Domnieĭ Tale prieten şi vecin gata de orice slujbă:

Constantin-Vodă.

Ştefan Boer, secretar.

LVI.

Alexandru Iliaş.

(1620.)

Urmaş al luĭ Alexandru-cel-Bun, peste mulţĭ bastarzĭ şi decăzuţĭ, Alexandru Iliaş vorbeşte în aceste cuvinte de peirea luĭ Gaşpar-Vodă Gra-

tiani, care se ridicase pentru cucerirea creştină a Polonilor împotriva Turcilor.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II 2.

Prea-puternice și milostive domnule Voevod de Chiev.

Făgăduim cu stăruință slujba noastră prietenească și credincioasă bunăvoinței d-tale.

Îțĭ vestim d-tale că, din mila luĭ Dumnezeŭ și cu norocul M. S. Împărăteștĭ, am întrat în stăpînirea ocineĭ noastre, țara Moldoveĭ, și a Scaunuluĭ Iașĭ. Acea ocină a noastră era stăpînită până acum de unul care înnainte de noĭ se așezase în Scaun și făgăduia să fie mare prieten al Coroaneĭ Leșeștĭ și al d-voastră al tuturora. A viclenit întăiŭ pe Domnul Dumnezeŭ, apoĭ pe Domnul săŭ, și apoĭ a pricinuit marĭ pagube Coroaneĭ Leșeștĭ și acesteĭ sărace țerĭ a noastre. Ce putem face? Domnul Dumnezeŭ e platnic bun: i-a plătit după faptele luĭ. Noĭ știm că înnaintașiĭ noștri eraŭ legațĭ cu d-ta prin legăturĭ de prietenie; decĭ făgăduiesc și eŭ, ca un creștin, și mă înscriŭ să fiŭ prieten credincios al d-tale și al Coroaneĭ Leșeștĭ: nu voiŭ urmà pilda celuĭ ce a adus Coroaneĭ Leșeștĭ atîta rușine și pagubă.

Iașĭ, 12 Octomvre 1620.

Al d-tale credincios prieten și gata de slujbă.

Alexandru Voevod,

fiul luĭ Iliaș, Domn al țeriĭ Moldoveĭ.

LVII.

Miron-Vodă Barnovschi.

(1627.)

Movilă de sînge, numit Barnovschi, după moşia părintească Bîrnova, în privilegiul polon de nobilitare, Miron-Vodă nu era un fricos, nicĭ un om nesigur faţă de Creştinătate, de vreme ce putea să scrie:

N'am atîtea puterĭ ca să mă împotrivesc sileĭ păgîneştĭ şi n'am nădejde decît în Dumnezeŭ ca să-mĭ apere capul...

Dar tocmaĭ de aceia el fu silit a-şĭ pierde maĭ tot timpul cu silinţĭ în vederea păstrăriĭ păciĭ turco-polone.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II ¹.

Prea-Luminate şi milostive Craiŭ, prea-îndurătorul mieŭ Domn şi stăpîn.

Prin scrisoarea MărieĭTale Crăieştĭ, prea-milostivul mieŭ Domn, precum şi prin arătarea slugiĭ mele am înţeles în de ajuns mulţămirea cu care Măria Ta Crăiască, prea-îndurătorul mieŭ Domn, aĭ primit silinţile ce le-am făcut pentru a păstra o pace trainică între M. S. Împăratul turcesc şi

M. T. Crăiască, domniĭ mieĭ milostivĭ. Mi-am pus în gînd a-mĭ întrebuința toate puterile ca această slujbă ce am început să-mĭ poată cîștiga milostiva ocrotire a M. T. Crăieștĭ și a M. S. Împăratuluĭ turcesc, domniĭ mieĭ prea-milostivĭ, și nădăjduiesc în Dumnezeŭ că lucrurile ce voiŭ fi îndeplinit vor ținea anĭ lungĭ și ferictițĭ, pentru slava celuĭ Prea-Înnalt și pentru răspîndirea binefacerilor uneĭ păcĭ trainice și nesmintite.

...Iașĭ, 15 Octomvre, anul Domnuluĭ 1627.

Al Prea-Luminateĭ Măriei Tale Crăieștĭ, prea-îndurătorul Domn, prea-umilită și supusă slugă.

Miron Barnovschi.

Scos din Scaun, el îșĭ arată astfel nădejdile de a-șĭ maĭ căpăta moștenirea.

Ediție : *ibid.*

Afară de aceasta am primit zilele acestea un răspuns prielnic de la Poartă, la care trimesesem între alte dovezĭ care sună, și astfel, fără să calc tocmelile, voiŭ fi așezat iarășĭ în Scaun,— pentru că am grijă mare să nu fac greutățĭ Statelor Coroaneĭ —, și aș putea apoĭ, prin gătirea mea de jertfă și statornica mea credință, să recunosc milostiva ocrotire ce mi-ar fi dat-o Măria Sa Craiul...

LVIII.

Vasile-Vodă (Lupu.)

(1642.)

Vasile Lupu ascunde în el multă putere şi multă viclenie, multă răutate crudă chiar. Aceasta se vede şi după reclamaţiile următoare: e de mirat conştiinţa luĭ Vasile-Vodă că ar putea răscula pe Romîniĭ din Ardeal.

Ediție: Hurmuzaki, IV[1].

Prea-strălucita Poartă a prea-puterniculuĭ Împărat a putut vedea credința mea adevărată încă de pe vremea luĭ Gratiani, Domnnl Moldoveĭ, cînd, făcîndu-se legătură cu Leșiĭ împotriva prea-puterniciĭ Împărățiĭ turceștĭ, n'am voit să mă unesc cu el și cu ceĭalțĭ boierĭ, și de aceia am fost ars cu fierul roșu pe piept. De către Moise cel fugar în Țara Leșească am fost întăiŭ închis și abia am scăpat cu viață. Și, pentru că am trimes în mînile împărăteștĭ pe Barnovschi, dușman jurat al Împărățieĭ turceștĭ, chemîndu-l din Țara Leșească, și apoĭ pentru moartea luĭ căutat ca să fiŭ dat morțiĭ, abia am scăpat. Și, în sfîrșit cu voia luĭ Dumnezeŭ și cu mila prea-ocrotitoruluĭ Împărat Sultan Murad, am fost numit Domn al Moldoveĭ. În care dregătorie cît am fost de cu credință, și din aceia se vede că fără vre-o pagubă, dar cu cea maĭ mare pagubă a Leși-

lor, am împăcat pe Sultanul Murad și pe Vizirul săŭ Murteza cu Leșiĭ. Acum am făcut cheltuielĭ și ostenelĭ marĭ ca Muscaliĭ și Cazaciĭ să dea înnapoĭ Azacul[1] fără războiŭ, și am căpătat pe Muscalĭ prietenĭ aĭ Împăratuluĭ, iar Leșilor dușmanĭ. De și prea-puternicul Împărat n'a vrut să dea fratelui saŭ ginereluĭ mieŭ Domnia munteană, voiŭ fi călăuz în Țara Leșească oștiriĭ împărăteștĭ, voiŭ ațîța pe Cazacĭ să dea ajutor Muscalilor împotriva Leșilor, și astfel Leșiĭ vor avea războiŭ de o parte de către Muscalĭ și Cazacĭ, din două părțĭ, și de spre Tatarĭ, Moldovenĭ și Turcĭ, de dincoace. Cu privire la Ardeal, e ușoară treaba; cunosc foarte bine căile pe care poate fi lovit din Moldova și Țara Românească: de colo Pașa de Timișoara, de icĭ Turciĭ, Tatariĭ, Moldoveniĭ și Munteniĭ. Se adauge aceia că în Ardeal maĭ mult de o treime sînt Romînĭ, cărora făgăduindu-li slobozie, îndată-ĭ vom ațîța asupra Ungurilor. Și astfel vor avea acasă și în străinĭ războiŭ, de n'or ști unde să se întoarcă. Iar Mateĭ[2] e cu totul în slujba Ungurilor și Leșilor, în eĭ avîndu-șĭ încrederea și ducîndu-șĭ acolo comorile. Ci eŭ, cu tot neamul mieŭ, la Turcĭ, de la cari am Domnia, la eĭ și pentru eĭ voiŭ muri. Acestea să le ție în seamă Prea-Puternicul Împărat și Viziriĭ luĭ, ca astfel să lățească hotarele Împărăției. Eŭ sînt gata cu credința și slujba.

[1] Azorul.
[2] Mateĭ Basarab.

LIX.

(1654.)

Acelaşĭ Domn scrie astfel din Constantinopol după căderea sa, căutînd să înşele asupra rostuluĭ şederiĭ sale la închisoarea de Stat a celor Şepte Turnurĭ. Se îndreaptă către fratele ce i se găsia în prinsoare la principele Ardealuluĭ, către Gheorghe Hatmanul şi-ĭ cere să se puie în legătură cu noul Domn muntean, Constantin-Vodă, înlocuitorul duşmanuluĭ săŭ, Mateĭ Basarab.

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente*, IV, pp. 30-1 (românește).

† Io Vasilie Voevod scriem la fratele nostru, la Gheorghie ce aŭ fost Hatman, multă sănătate. Alta, de veĭ vrea să 'ntrebĭ de noĭ, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ ne aflăm cu sănătate și în pace. Venit-am și noĭ cărăm *(sic)*[1] în Țarigrad, în 11 zile ale luĭ Iunie, și cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ și cu ruga Precisteĭ Măria Sa Vizirul foarte ne-aŭ primit cu bine, și a doua zi ne-aŭ împreunat cu cinstitul Împărat, și ni-aŭ zis cinstitul Împărat să ședem aicĭ la Șepte Turnurĭ, unde se chiamă, și ședem acum. Iară cu mila luĭ Dumnezeŭ de la toțĭ prietenii avem socotință. *(Un rînd de criptogramă.)* Decĭ să nu-țĭ facĭ voie rea, c'am grăit cu capichehaielele Măriеĭ Sale Craiuluĭ și cu dumnealuĭ

[1] De curînd?

Elcì-Hasan-Pașa și cu dumnealuĭ Dzulficar-Aga, carele este dragomanul Măriei Sale Craiuluĭ [1], ca să scrie cărțĭ la Măria Sa Craiŭ pentru dumneata. Și am scris și eŭ la Măria Sa Craiŭ, ca să te slobozească, că nu eștĭ niciun vinovat; decĭ pare că Măria Sa Craiul te va slobozi. Decĭ vină în Țara Muntenească, la dumnealuĭ la Constantin-Vodă, că dumnealuĭ ni este ca un fiŭ. Decĭ de-acolo veĭ veni cu oamenĭ de-a dumisale aicĭ în Țarigrad. Decĭ Dumnezeŭ este bun. Ți-aș scrie și de altele ce s'aŭ lucrat, ce știŭ că le veĭ ști; ce n'am ce-țĭ scrie. Numaĭ Măria Sa Hanul aŭ trimis pe un Agă cu noĭ aicĭ la Împărăție, și aŭ scris foarte bine pentru noĭ. Decĭ avem nădejde de pre mila luĭ Dumnezeŭ să nu ne lase de tot, ce să-șĭ aducă aminte de noĭ.

Atîta scriŭ, și Dumnezeŭ să te scoață, iară să ne vedem unul cu altul; căcĭ pentru păcatele noastre ne-aŭ certat Dumnezeŭ. Decĭ numaĭ să-ĭ mulțămim și să ne rugăm Sfințieĭ Sale, că nu ne va lăsa. Și fiĭ sănătos. Scris în Țarigrad, Iunie 20 zile.

Io Vasilie Voevoda.

La iubit fratele nostru Gheorghie ce aŭ fost Hatman să se dea cu cinste întru mînile dumisale.

---

[1] Principeluĭ Ardealuluĭ, Gheorghe Rákóczy al II-lea.

LX.

Mateiŭ-Vodă (Basarab).

(1635?.)

Bunul Mateiŭ-Vodă Basarab scria astfel către ambasadorul francez de la Constantinopol, care-ĭ trimesese un răspînditor al catolicismuluĭ. La sfîrşit el plînge durerea țeriĭ despoiate şi stoarse.

Ediție : Iorga, *Acte și fragmente*, I.

Prea-luminate Domn, mult prețuit de noĭ,

Peste măsură mă îndatorește curtenitoarea purtare a dumitale, că binevoiește a ne cerceta cu scrisoarea d-tale curtenitoare, plină de mărturisirea de iubire a blînduluĭ d-tale suflet. Ni e plăcută această bună mărturisire față de noĭ, asigurîndŭ-te că va fi totdeauna și la orĭce prilej răsplătită de noĭ cu alte bune scrisorĭ. Și cea maĭ mare cinste ni veĭ face d-ta dacă nu veĭ fi zgîrcit în a ni împărtăși poruncile d-tale, cum astăzĭ aĭ binevoit să ni daĭ în grijă, în chip neobișnuit, pe d. Anton Devia, care a fost văzut de noĭ cu obișnuitul ochiŭ plin de iubire; cu atît maĭ mult cu cît atîrnă de d-ta ca prieten de aproape. Și așa voiŭ face cu orĭcine va veni din casa Măriеĭ Tale Prea-Luminate, avînd noĭ bună aplecare pentru alesele însușirĭ ce sînt în d-ta. Să ni facĭ îndatorirea de a vorbi une orĭ cu

dumnealuĭ Caimacamul[1] despre această biată ţară şi despre noĭ înşine, povestind grelele birurĭ şi nesuferitele cheltuielĭ ce avem, din care s'a născut sărăcirea şi nimicirea acestuĭ popor, şi nicĭ nu aŭ compătimire de noĭ cine am nădăjdui să vie în ajutorul năcazurilor noastre. Nĭ va fi peste măsură de plăcută această îndatorire, nădăjduind folos, faţă de bunătatea d-tale. Căruia-ţĭ rugăm de la Dumnezeŭ toată fericirea cea maĭ mare.

Bucureştĭ, 8 Septemvre 1635 (?).

Al d-tale prea-iubitor prieten şi gata de îndatorire.

Io Mateiŭ Basarab,
Domn al Ţeriĭ-Româneştĭ.

LXI.

Constantin Basarab (Cîrnul).

(1656.)

De la acest Constantin, care prin intrigă ajunse Domn, amărînd bătrîneţele luĭ Mateiŭ şi ştia aşa de puţin să cîrmuiască încît peste cîteva lunĭ avea împotrivă-ĭ pe aceĭ seimenĭ sîrbĭ şi dărăbanĭ romînĭ carĭ smulseseră pentru dînsul Domnia, de la acest distrugător, cu ajutorul «Craiuluĭ» stăpîn, din Ardeal, al aceleĭ singure oştirĭ ce o avea ţara, de la această umilă unealtă a celuĭ al doilea

[1] Locţiitorul Viziruluĭ.

Rákóczy, la care trebui sĭ fugă, pentru a nemeri apoĭ la Cazacĭ și a fi, o clipă, un neașteptat Domn al Moldoveĭ, avem aceste rîndurĭ, tocmaĭ către stăpînul de peste munțĭ.

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente*, IV, pp. 46-9 (romănește).

Răspunsurile instrucțieĭ care este dată prin Micheș Chelemen[1], de la seninatul Craiuluĭ Ardealuluĭ, părintele nostru, către noĭ, fiul Măriei Sale.

1. Cu mare bucurie sănătatea Măriei Sale înțeles-am, și cu plecăciune fiiască am priimit părinteasca carte împreună cu bunele dojane, rugîndu-ne și de-aicĭ înnainte să nu înceteze ale Măriei Sale învățăturĭ, după cum învață și părinteasca prietenie către drepțiĭ fiĭ.

2. Poftele noastre, zice Măria Sa că nu-s tocmite, ce osebite, nu desăvîrșit poftite. Noĭ, ca adevărațiĭ fiĭ și nimica fățarnicĭ, toate le-am arătat Măriei Sale, iar, de va fi și ceva scădere, nu din alta, fără numaĭ însușĭ din neputință. Despre carele rugăm și poftim să fie iertăciune părintească, — că fiiĭ nu odată, ce de-apururea greșesc părinților; ce, fiind al luĭ fiŭ, nu se îndură a-l urgisi. Dacă noĭ n'am priceput păn'atîta, ce deschidă Măria Sa cărărĭ de învățătură! Noĭ încă arătăm desăvîrșită și stătătoare pófta noastră, crezînd că după îndrăzneala noastră ceasta fiască nu se va

[1] Coloman Mikes.

deslipi, nicĭ va reci inima Măriei Sale de către noĭ: iar, de am ști că se va face ceva receală, noĭ am tăcea și am fi bucuroșĭ, nu numaĭ de cinstea lumească, ci și de viața noastră să fim lipsițĭ.

3. Cu adevărat credem a ști Măria Sa Craiul nostru și decît noĭ maĭ bine, — că ale oamenilor marĭ de-apururea și maĭ totdeauna se află maĭ cu adevărat. Maĭ departe, părerea și sfătuirea Măriei Sale tot să nu fie încetată, și, dintru țircumstanțiile (ce se zic: încunjurările vremilor) de acum, ce socotește Măria Sa a se izvorî, cu noĭ încă să nu-ĭ fie păs a împreuna; că noĭ vom fi fi ascultătorĭ, însă după putința noastră. Cum și credem că afară dintr'aceia nicĭ ar pofti Măria Sa. Știm noĭ aceasta că Măria Sa nu se lipsește a plăti slugilor Măriei Sale cu cheltuiala noastră, — că și până acum aŭ avut Măria Sa aceste oștĭ: ce, din datul luĭ Dumnezeŭ, care are Măria Sa la mînă, li-a plătit și le va și putea plăti scutirea și apărarea Măriei Sale. Căcĭ că și acum se făgăduiește a ținea asupra noastră, cu dătătura inimiĭ noastre cea de laudă facem mare mulțămită Măriei Sale, părinte creștin. Numaĭ ce urmăm: ce poftește părintească prietenie, socotință și milă, către noĭ să arate; iar, dintru Maica Sfîntuluĭ Dumnezeŭ de ni se va întîmpla ceva, pentru ale noastre greșale, n'om avea pre cine bănui; numaĭ ce ne vom rugà Sfinției Sale ne-

prilejurĭ ca acele să nu lase spre noĭ, ce maĭ maĭ vîrtos cu a Sfinteĭ Sale milă să fim umbriţĭ.

4. A-şĭ păzi Măria Sa lucrurile Măriei Sale şi a socoti şi spre noĭ, cu putinţă este, — că Dumnezeŭ aŭ dat atîta vrednicie Măriei Sale, şi pentru aceia sîntem şi noĭ fiiĭ Măriei Sale. Noĭ pofta noastră vom arăta chiar[1], avînd nădejde în mila Măriei Sale, ca să nu maĭ supărăm pentru aceleaşĭ lucrurĭ de atîtea orĭ pe Măria Sa, şi noĭ, fiind aşezaţĭ din mila Măriei Sale la un tocmit lucru, să putem rugà pre Dumnezeŭ şi să putem sluji şi Màriei Sale ce va fi pofta, din putinţa noastră. Iar Dumnezeŭ, care cunoaşte inimile la toţĭ, şi a noastră, încă fie-ni mărturie aieve că noĭ la a noastră inimă n'am avut, nicĭ avem rană ca aceia, cum să ni fi fost peste voie ţinerea oştilor Măriei Sale. Ci maĭ vîrtos am cunoscut noĭ că, nu din silă, ci din milă le-aŭ ţinut Măria Sa lîngă noĭ, pentru binele nostru şi al ţeriĭ. Şi acuma, căcĭ venim la pofte ca acestea[2], cu zăŭ zicem că neputerea ne îndeamnă. Căz cunoaştem şi noĭ că nouă atuncĭ ni-ar fi maĭ cu temeiŭ şi cu îndrăzneală tot lucrul, cînd am avea slugĭ multe; ce întrece cheltuiala pe venit: unde-s slugĭ maĭ multe decît simbriĭ, poate socoti Măria Sa cum va putea fi. Alt bine nu se va izvorî, ce

---

[1] Limpede.

[2] De a i se maĭ uşura ţinerea oştilor ungureştĭ.

numaĭ ură de cătră slugĭ. Care lucru trebuie dar să-l depărtăm, într'acestașĭ chip.

Pe dumnealuĭ Boroș, cu steagul luĭ Chiș Andraș și cu dragoniĭ și cu dărăbanțiĭ Mierăĭ, ne rugăm Măriei Sale ca să-ĭ scoață, iar Nemțiĭ, pedestrimea, cu jupînul Gaudi, să rămîie aicĭ, — că vom putea luptà. Iar Nemțiĭ, încă ne rugăm Măriei Sale, cu bună tocmeală să ni-ĭ lase, și, de va da Dumnezeŭ să fie pe voia prietenilor Măriei Sale, zis-aŭ Măria Sa că [n]i-ar da o companie de Nemțĭ. Despre aceia ne și rugăm Măriei Sale să nevoiască, însemnîndu-se aceia: Măria Sa aŭ are a ținea aceia aŭ aceștia, și ni-ar da nouă o companie, 600; iar, de nu s'ar putea acest lucru face, ci să-ĭ fie a pesti, și să-ĭ fie cu trebuință Măriei Sale aceștia a-ĭ scoate, atuncĭ, după făgăduința Măriei Sale, tot să ni lase până în 300 de Nemțĭ lîngă noĭ, în seama noastră. Și, cum și maĭ zisem, de nu s'ar putea să se însemne Nemțiĭ, să se afle până la acea vreme a pofteĭ, — de care lucru, de va fi de spre alțiĭ spre Măria Sa, Dumnezeŭ să-l facă norocit pe Măria Sa, ca să nu trebuie ieșirea lor —, iar, de n'ar putea fi într'alt chip, atuncĭ, la scoaterea lor, să fie măcar Ungurĭ pedestrașĭ întrătorĭ în loc; și ar putea fi aceia până am însemna Nemțĭ în locul lor. Iar rugăciunea cea maĭ cu de adinsul este aceasta: Nemțiĭ să rămîie lîngă noĭ.

Unde pomenește Măria Sa că fără ispravă și

fără purtare de grija nu va putea lăsa Măria Sa oștile Măriei Sale, ca carea cumva să nu li se întîmple ceva nenoroc, foarte și de la adîncul inimii noastre poftim și rugăm pe Măria Sa, nenorocul slugilor Măriei Sale nu-l socotească, nice-l ție mai mare pagubă decît al nostru și al boierilor noștri. Că noi sîntem fii, iar boierii, după noi, toți Măriei Sale sînt drepte și jurate slugi. Cînd s'ar întîmpla acel nenoroc, noi încă am fi părtași, — de care nu gîndim să fie, că țara s'aŭ alinat bine. Nici să-și teamă Măria Sa oștile, adecă Nemții, că va avea Măria Sa întru dînșii pagubă; că Unguri avem steaguri 7, cu jupînul Feacheatea[1] Mihai: fac voinici 700; Sîrbi avem steaguri 6: fac voinici 400; levinți avem steaguri 9: fac voinici 800; de Leși steag 1: fac voinici 130; dragoni steag 1: fac voinici 110; beșlii tatari steag 1: fac voinici 90; aprozi steag 1: fac voinici 100, — fără Curtea noastră. Fac peste tot 2.430 de voinici: aceștia toți cu sulițe și cu foc sînt. Și, iarăși, pușcași, iată c'am putut a strînge din olatele noastre: voim să facem și de aceia până în 100, — cărora nu li se va da leafa, numai se vor ierta de alte lucruri.

Așa dară Măria Sa fără de niciun teamăt poate face. Trimiță măcar Măria Sa omul Măriei Sale să li facă căutare pentru mai [mare] credința. Că noi binele Măriei Sale și răul saŭ paguba, o

[1] Fekete, Negru.

ținem a fi și al nostru. Așijderea gîndim că va fi și Măria Sa tot într'acestași înțeles. Toate învățăturile Măriei Sale primim, primind. Știm că și primăvara aduce multe cu ivirea ei; ce afară de putință nu putem păși. Pentru aceia Măria Sa aceste ale noastre lipse, așa înțelegîndu-le, milostivească-se pre vrednicele a noastre pofte a da răspuns veselitor, ca să putem după putință până la săvîrșit viața noastră sluji și Măriei Sale. Acum, de această dată, însemnare de oști mai multe făcîndu-se, aceste pofte a noastre nu poftim. Iar ajutorul Măriei Sale tot poftim, și avem nădejde la aceia.

6. Dumisale Diicului[1] s'aŭ rumt aii de boierie.

6. Noi încă ținem pre Măria Sa adevărat și milostiv părinte, și nimic nu ne îndoim în părinteasca prietenie. Așijderea rugăm întru a noastră prietenie fiască să se odihnească Măria Sa, — poftind și aceasta, de vom fi greșit într'aceste scrisori, să fie iertăciune. Am adevărat că vin Nemții acum în Moldova; rugăm pe Măria Sa un om să ne trimită, ca să trimitem pentru acel lucru. Cari, de se vor însemna, aŭ la noi aici să rămîie, saŭ la Măria Sa. Așteptăm pre acestea pre toate răspuns bun. Scris în Tîrgoviște, luna —, anul 7164 (1656). *Io Constantin Voevod.*

[1] Concurentul la tron al lui Constantin, atunci fugar in Ardeal. Rákóczy va fi vorbit pentru dinsul. Domnul pare a spune că rostul de boier al DiiculuI s'a isprăvit.

LXII.

Gheorghe Ștefan.

(1657.)

Grijĭ ca ale luĭ Constantin le avea și vecinul săŭ din Moldova, biruitorul luĭ Vasile Lupu, bunul boier de țară Gheorghe Logofătul, fiul luĭ Dumitrașcu Ștefan, căruia alțiĭ îĭ suflaseră o ambiție. Nicĭ el n'avea cu ce plăti datoriile față de maĭ puternicul prieten de peste munțĭ și, la asprele cererĭ ale acestuia, el răspunde în aceste cuvinte de dureroasă umilință.

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente,* IV, pp 51-4.

† Luminate și cinstite Craiŭ și nouă de bine făcător, milostivul Dumnezeŭ să te cruțe pre Măria Ta cu bună pace și sănătate, împreună cu tot binele, întru mulțĭ anĭ.

Cinstita cartea Măriei Tale dintru mîna cestuĭ poșt al Măriei Tale cu cinste o am primit, și-am cetit cu drag; și-am dat laudă milostivuluĭ Dumnezeŭ, înțelegînd de bună sănătatea Măriei Tale. De cîte ni scriĭ Măria Ta, pre amăruntul înțeles-am. Pentru rîndul Tatarilor, adevărat este cum zicĭ Măria Ta. Iară pentr'acela lucru, precum am și maĭ scris Măriei Tale că eĭ ni sînt păgînĭ sintce [= pentru că] eĭ, unde ieaŭ astăzĭ un ban, mîne cer zece banĭ —, așa și acolea eĭ ar vrea a îngloti obiceiŭ. Iară avem nădejde pre Dum-

nezeŭ, după răspunsul ce li-aĭ răspuns Măria Ta, să întoarcă obrazul într'alt chip, să maĭ lase dintr'a lor. Or vedea şi eĭ că sînt şi alţiĭ oamenĭ; că eĭ, unde li sluji norocul în Ţara Leşască, după cum aŭ fost voia luĭ Dumnezeŭ, eĭ socotesc că or supune toată lumea, şi gîndesc că alţiĭ în lume nu-s oamenĭ, ce-s numaĭ eĭ oamenĭ. Iară Măria Ta foarte aĭ răspuns bine, să cunoască că nu-ĭ lumea numaĭ cu dînşiĭ. Iară pentru Ciogolea, pentr' aceia şi noĭ am socotit că el se are în prieteşug cu dînşiĭ; ce oarece din lucrul lor, tot va adeveri Ciogolea.

Pentru rîndul lucruluĭ de spre Ţarigrad, de pomenirea mazilieĭ, semnezĭ Măria Ta cum să fie sănătate, şi să fim într'un bun gînd, şi cuvîntuluĭ nostru să-ĭ fim marturĭ, şi jurămîntuluĭ să-ĭ fim plinitorĭ. Pentru datorie,—să plinim şi să nu purtăm pe Măria Tă cu cuvinte, căcĭ este Mărieĭ Tale cu scandală. De care lucru mă mir ce oiŭ maĭ zice către Măria Ta, neavînd credinţă eŭ către Măria Ta. Iară, să nu hiŭ creştin, ce să hiŭ Jidov, şi de legea mea să hiŭ scăpat şi, la ziua cea de săvîrşit, unde ni este a răspunde toţĭ, cineşĭ după lucrul săŭ, şi n'a hi făţărie, acolo să him cu Iuda cel vînzător Domnuluĭ săŭ, carele ştim că locul luĭ va fi cu ceĭ mulţĭ răĭ, şi să nu ne aflăm la locul cel cu bune răspunsurĭ, şi să nu auzim blagoslovenia luĭ Dumnezeŭ, care toţĭ creştiniĭ spre-aceia nădăjduiesc să o auză

și să o și vază, de nu mi-ĭ atîta inimă rea cît nu pociŭ nice odihni, nice a mînca cu folos. Și, de aș avea prilej, și n'aș plăti de istov a Măriei Tale datorie, cît maĭ de sîrg, ca să nu hiŭ auzit atîta ponos de la Măria Ta, carele nice la o sănătate nu mă aduce!

Că, de aș avea zece banĭ în casa mea, trimete-i-aș și aceia tot spre istov de datoria aceia; carea doar Măria Ta socoteștĭ că eŭ din cĭinia mea și din fără-de-omenia mea pestesc și întărziez Măriei Tale, de nu plătesc. Eŭ, necum spre ce aș mai arăta către Măria Ta cu alt jurămînt ceva, ce, cum arătăm maĭ sus, tot așa zicem; ce nevoia noastră vedem că nu se crede înnaintea Măriei Tale. Ce doar n'am fi nice noĭ cu obraz de marmure saŭ de hier, — că pre un hier saŭ pre un marmure cu atîta gloată de atinsăturĭ s'are hi sfredelit, dară inima noastră în ce chip n'are hi vătămată de atîta ponos? Ce numaĭ pentru mare nevoie și lipsă ce ni este, și la Măria Ta n'avem credință, — pentr'aceia sîntem obiduițĭ; iară obrazul mieŭ s'a făcut maĭ gros decît pămîntul de atîta supărare. Ce, preste scurtă vreme, tot om nevoi și om face cum om putea, și om plăti și Măriei Tale. Pare-ni că dintru cuvînt ce-am avut la Măria Ta și într'alte părțĭ unde ni-am dat cuvîntul, nu ne-am scăpat. Iară numaĭ de este ponosul Măriei Tale, și ne afli Măria Ta scăpațĭ din cuvînt, numaĭ pentru aceștĭ banĭ, socotește-ni

Măria Ta nevoia și greul, căce n'avem, — că n'am fi nice noĭ bucuroșĭ a hi în toate zilele înfruntațĭ și preobrăzițĭ, că ni s'aŭ făcut greŭ la inimă; ce n'avem ce face, pentru multă nevoie. Iară volnic ești Măria Ta a zice cum a hi voia Măriei Tale, că ni ești Măria Ta maĭ ales. Ce pentru nevoie caută-ni a auzi toate.

Pentru rîndul dușmanuluĭ[1], scrisu-ni-aŭ și boieriĭ noștri; iară pentr'acela lucru să știĭ Măria Ta că, până nu se va surupa, nu va putea fi odihnă nouă. Ce iată cum îmblă lucrul luĭ: acum ni se pare oborîrea luĭ, maĭ apoĭ iară se scoală. Ce și lăsat-am de n'am vrut să maĭ facem cheltuială după cel rînd d'intăiŭ. Acmù iarășĭ vedem că Turciĭ aŭ început a îndemna spre acel lucru, precum știĭ Măria Ta. Decĭ și noĭ am dat învățătură boierilor noștri[2], de vreme ce vețĭ vedea că vine lucrul să se facă acea treabă de istov, să nu hie amăgiturĭ, ce, numaĭ dacă or vedea treaba istovită, atuncea, pentru baniĭ ce s'aŭ juruit, să facă cum or putea, să iea cu camătă, să se plătească de asupra țeriĭ, — că banĭ să trimitem, nu avem. Pentru ceĭ voinicĭ[3] de cariĭ a cercetat Radu Laslĭŭ, unul aŭ fost mărs cu boieriĭ acolo la Măria Ta, iară unul a fost aicea; ce cu

[1] Vasile Lupu.
[2] Capuchehaiele, represintanțĭ la Poartă.
[3] Ostașĭ.

dreptul am fost scris Măriei Tale pentru să nu se îndoiască și alții.

Pentru rîndul calului, zici Măria Ta că nu poftești Măria Ta acel giugan, ce poftești unul alb, carele aŭ spus Măriei Tale Voina că aŭ fost stînd al doile cal, și 'ncă să fie zis că 'ntr'un rînd aŭ mărs în grajd și l-aŭ văzut, iară al doilea rînd l-aŭ fost ascuns. Ce, să nu hiŭ creștin, ce să hiŭ proclet, de am dat în lăturĭ vr'unul din caĭ, iară așa cum zice: Căpitan-Pașe [1] nu am: am un cal, Cadîr-Aga [2], alb, carele încă la Suceavă mi l-aŭ dăruit, — carele Măria Ta ar știĭ [3]. Și eŭ zăŭ numaĭ doĭ caĭ am avut acum, de încălecam eŭ pre dînșiĭ: acel alb, Cadîr-Aga, și cel sur-alb, moldovenesc, de la Comisul, ce l-am trimis Măriei Tale. Ce acmù numaĭ cu acesta am rămas de treaba mea: am caĭ cîțiva în grajd, ce numaĭ nu mi-s de treaba mea.

Gheorghie Ștefan-Vodă.

LXIII.

Mihnea al III-lea.

(1659.)

De la ciudatul fiŭ al luĭ Radu-Vodă Mihnea, care se întitula Mihaĭ-Vodă, după numele ve-

[1] Numele aceluĭ cal.

[2] Interesantă această numire a cailor domneștĭ după înnaltele dregătoriĭ saŭ numele personalităților turceștĭ de la cari-ĭ avea Gheorghe Ștefan.

[3] Îl știĭ.

chiuluĭ eroŭ şi se răsculă împotriva acestora şi luptă cu dînşiĭ, dar fără biruinţă, avem această scrisoare către acel de-al doilea Rákóczy, la care în curînd trebuia să-şi caute un adăpost, găsind neizbînda şi moartea.

Ediţie: Iorga, *Studiĭ şi documente*, IV, pp. 57-9.

† Luminatuluĭ Domn Racoţi Gheorghe, din mila luĭ Dumnezeŭ Craiul Ardealuluĭ, domn părţilor Ţeriĭ Ungureştĭ, Secuilor şpan, iprocĭ [= şi altele], nouă vecin iubit, de bine voitor.

† Cinstite scrisorile Măriei Tale cu sluga noastră vătah de aprozĭ venitu-ni-aŭ; cu dragoste am primit. De toate pe rînd înţeles-am. Bucuratu-ne-am, dînd laudă milostivuluĭ Dumnezeŭ pentru sănătatea Măriei Tale, şi mulţămim Măriei Tale de lască[1] ce-arăţĭ Măria Ta cătră noĭ. De care lucru şi noĭ după datoria vecinătăţiĭ într'acela chip să ne ştiĭ Măria Ta întru tot voitorĭ de binele Măriei Tale. Numaĭ pentru rîndul luĭ Constantin-Vodă, dacă voeştĭ Măria Ta să-l aşezĭ în partea Moldoveĭ, nimic nu-l zăbovi Măria Ta, ci cum maĭ în grabă să meargă, cu ajutorul Măriei Tale şi cu ale Dumnealuĭ oştĭ ce va avea, nimic să nu maĭ zăbovească; că acum este vremea. Că iată noĭ, derept voia Măriei Tale şi derept folosul Creştinătăţiĭ, gata ne aflăm cu nevoinţă şi cu ajutor a-l căuta. Care de spre partea noastră

[1] După limba polonă: graţie.

am grijit și am și trimis până în 10.000 de oștĭ, tot oamenĭ aleșĭ, și semenime[1] călărĭ, cu puștĭ lungĭ și țăcălușe[2], și peste 2-3 zile vor ajunge la hotară. Numaĭ și din partea Măriei Tale să nu fie altă zăbavă, ci să meargă cum maĭ curînd. Că, cum vor întra de spre partea Măriei Tale, așa vor întra și aĭ noștri de se vor împreuna toțĭ, și vor merge de-l vor așeza în Scaun. Și după aceia noĭ cu toată vîrtutea noastră căuta-l-vom întru toate după datoria creștinătățiĭ, și ca pe un frate îl vom ști lîngă vecinătatea noastră[3]. Numaĭ iar vom zice și vom îndemna pe Măria Ta, altă zăbavă să nu fie, — că apoĭ alor noștri în sminteală li-ar veni să șadă, să aștepte la hotară. Să trăieștĭ cu mila luĭ Dumnezeŭ. Scris Septemvrie 29, 7168 (1659).

Io Mihail Voevod.

Luminatuluĭ Domn Racoți Gheorghe, din mila luĭ Dumnezeŭ Craiuluĭ Ardealuluĭ, domnuluĭ părților Țeriĭ Ungureștĭ, Săcuilor șpan iprocĭ, să i se dea.

---

1 Seimenĭ, ostașĭ cu plată.

2 Săcălușe, puștĭ micĭ.

3 Era bucuros că scapă de el ca rîvnitor la Scaunul domnesc muntean, pe care-l avuse.

LXIV.

Grigore-Vodă Ghica.

(1662.)

Şiretul fiŭ al luĭ Gheorghe-Vodă Ghica, — bătrînul care moşteni în Moldova pe Gheorghe Ştefan şi neamul luĭ Vasile Lupu, — Grigoraşcu Ghica, ucigătorul plin apoĭ de căinţă orĭ de frică al Postelniculuĭ Constantin Cantacuzino, a schimbat toate politicele. Nu odată s'a îndreptat şi către creştiniĭ acela care, în dorinţa de a se face iarăşĭ Domn, şi-a numit catolic, în Viena, un copil pe care l-a botezat Leopold. Vecinuluĭ celuĭ noŭ din Ardeal, paşniculuĭ şi slabuluĭ Mihail Apaffy, de care avea nevoie, ca să nu-l copleşească pribegiĭ, îĭ scrie astfel.

Ediţie: *Studiĭ şi documente*, **IV, p. 59.**

Io Gligorie Ghica Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al Ţeriĭ-Româneştĭ [1].

† Cinstituluĭ şi luminat frateluĭ nostru Apafi, cu mila luĭ Dumnezeŭ Craiŭ Ardealuluĭ, Domn părţilor Ţeriĭ Ungureştĭ şi Săcuilor şpan, sănătate şi tot binele de la tot-puternicul Dumnezeŭ Mărieĭ Tale poftim. Cinstită cartea Măriei Tale şi cu cinstit solul Măriei Tale venitu-ni-aŭ; dintru care înţelegînd de bună sănătatea Măriei Tale, bucuratu-ne-am şi am dat laudă luĭ Dumnezeŭ.

[1] Traducem titlul slavon.

De alalte toate cîte ni-aŭ spus cinstit solul Măriei Tale din gură, pe larg am înțeles, și noĭ iar, din cîte ni-aŭ fost a vesti dumitale, de toate am grăit cu solul Măriei Tale, din gură, pe larg; și va spune Măriei Tale. Poftind de la mila luĭ Dumnezeŭ în toată vremea să auzim de sănătatea Măriei Tale. Aceasta aveam a scrie de astă dată. Și fiĭ Măria Ta sănătos. Amin. Scrisă Mart 4 zile, 7170 [1662].

Al Măriei Tale de tot binele voitor și frate,

Io Grigorie Ghica Voevod.

Cinstituluĭ și luminat frateluĭ nostru Apafi Craiul Ardealuluĭ, Domn părților Țeriĭ Ungureștĭ și Săcuilor șpan, cu sănătate și cu cinste să se dea.

LXV.

Constantin-Vodă Brîncoveanu.

(1707.)

Multe și frumoase, în vremea celeĭ maĭ marĭ desăvîrșirĭ a limbiĭ literare româneștĭ, sînt scrisorile luĭ Constantin-Vodă Brîncoveanu. De însemnătate politică însă, prea puține. Trăind în vremurĭ grele, omul era ferit, și maĭ degrabă lăsa altora grija acestuĭ scris primejdios. Întîmplător, una din scrisorile luĭ către veciniĭ Brașovenĭ,

pe cari-ĭ îmbogăția cu comenzĭ, are și cuvinte de părere de răŭ pentru suferințile uneĭ țerĭ împovărate.

Ediție: Iorga, *Brașovul și Rominiĭ*, pp. 371-3.

† Io Constantin Voevod cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn al Țeriĭ-Româneștĭ.

† Cinstiților și aĭ noștri bunĭ prietenĭ și vecinĭ de aproape, în toată vremea de bine voitorĭ, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstiteĭ cetățĭ Brașovul, sănătate și tot binele poftim d-voastră de la Dumnezeŭ. Cinstită cartea d-voastră, ce ațĭ trimis, ni-aŭ venit, și, de a d-voastră întreagă sănătate înțelegînd, bucuratu-ne-am și am dat laudă luĭ Dumnezeŭ. Alalte ce ațĭ scris d-voastră, am înțeles, cum că ațĭ înțeles d-voastră că aicĭ, în țara noastră, aŭ ieșit o dajde pe dobitoace, ca să dea tot omul, și ne poftițĭ d-voastră, pentru oameniĭ de țara d-voastră ce aŭ dobitoace aicĭ, în țară, ca să nu să supere. De aceasta credeți-ne d-voastră că cu tot adevărul zicem că noĭ sîntem ceia cari maĭ mult am vrea și am potti să nu se supere, necum aceia aĭ țeriĭ d-voastră, ce s'ar fi aflînd aicĭ, ce nicĭ pămînteniĭ noștri. Dar ce să facem? Pentru multele păsurĭ și marĭ cererĭ și grele poruncĭ ce avem de la ceĭ ce ne stăpînesc, care unul Dumnezeŭ știe în ce greŭ ne aflăm și cu cîtă dătorie s'aŭ încărcat ceastă biată țară:—pentru aceia s'aŭ făcut socoteală cu

tot Sfatul boierimiĭ țeriĭ noastre, de s'aŭ scos această dajde de dobitoace, găsindu-se cu socoteala că aceasta este și bună dreptate la toțĭ, nu se face nimănuĭ nicĭo strîmbătate, fără cît, cine cît dobitoc va avea, să și-l plătească, precum s'aŭ rînduit. Și așa s'aŭ socotit: tot omul, orĭ pămîntean, orĭ străin, cîțĭ se vor afla ca să aibă dobitoace în pămîntul acesta, să ajute cu toțiĭ la aceasta, ca să se poată ridica păsurile și poruncile stăpînilor ce ni sînt asupră: începînd întăiŭ de la noĭ înșine, vitele noastre ce avem, domneștĭ, le plătim, și toțĭ boieriĭ ceĭ marĭ, și mănăstirile toate, și arhiereiĭ, și toțĭ, de la mare până la mic, cum am zis dumneavoastră maĭ sus, nimănuĭ măcar o vită nu se scuteste. Însă, măcar că însușĭ noĭ ni plătim dobitoacele noastre ce avem, și alalțĭ boierĭ toțĭ, iar încășĭ pentru dobitoacele ce sînt ale dumnealor judeților, fălnogilor[1], am poruncit să li dea pace, de vreme ce așa s'aŭ socotit: ce vor fi dobitoace boiereștĭ, cum ale gubernatuluĭ[2] și ale altor boierĭ, nemeșĭ marĭ, să nu se supere. Și așa împreună vor fi nesupărate și ale dumneavoastră, judeților și ale fălnogilor, iar alalțĭ maĭ prostime, cîțĭ se vor afla în pămîntul nostru cu dobitoace, vor să dea toțĭ: nu se poate într'alt chip. Căcĭ nu doar că sînt trecuțĭ dencoace acum de curînd, ce de

[1] Fruntașilor.
[2] Guvernatoruluĭ Ardealuluĭ.

cîtăva vreme se află veniți și așezați aicĭ în țară, și se hrănesc și eĭ bine, ca și ceștĭ pămînteni. Și vețĭ ști d-voastră și aceasta că ceĭ ce ne stăpînesc, ne și mustrează, și ni zice că aicĭ, în țara noastră, s'aŭ strîns atîta sumă, și din Țara Ungurească, și din alte părțĭ, și, pentru acest nume mare ce s'aŭ făcut că e țara aceasta plină de om, cu atîta maĭ mult și stăpîniĭ cer cît nu este prin putință, și obiceiurile ce aveam maĭ denainte, de se știa ce da țara pe an, le-aŭ stricat pe toate și le-aŭ înnălțat, — cît numaĭ Dumnezeŭ cel milostiv să dea putere săracilor pămîntuluĭ acestuia! Pentru aceia s'aŭ socotit la un păs ca acesta să ajute cu toțiĭ. Și, după aceasta, dînd Dumnezeŭ să maĭ răsuflăm, nu vor maĭ avea de aceste supărărĭ, nicĭ aceștia de țara d-voastră, nicĭ pămînteniĭ noștri. Și, cu aceasta sfîrșind, mila luĭ Dumnezeŭ să fie cu d-voastră.

Scris în Tîrgoviște, Ghenarie 13, leatul 7215 [1707].

De bine voitor d-voastră

Io Costandin Voevod.

Cinstiților a noștri bunĭ prietenĭ și vecinĭ deaproape, în toată vremea de bine voitorĭ, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstiteĭ cetățĭ Brașov, cu multă sănătate să se dea.

LXVI.

Dimitrie Cantemir.

(1711.)

Din scurta Domnie a învățatuluĭ Dimitrie Cantemir care, fugind de două primejdiĭ, nu scăpă de niciuna și rămase pribeagul științific cu pensie al Țaruluĭ, după neizbînda acestuia la Prut, alegem această circulară a răscoaleĭ sale.

Edițiile se arată în „Analele Academieĭ Romîne", XXXIII, pp. 100-2 de unde reproducem și această traducere.

Dimitrie Cantemir, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn pe viață al țeriĭ Moldoveĭ.

Preasfințituluĭ Mitropolit al Suceveĭ, episcopilor, boierilor, căpitanilor, și celor al doilea și al treilea, de tot felul, și la toată oastea și la toțĭ curteniĭ de țară, și plăieșilor, și tuturor locuitorilor țeriĭ Moldoveĭ, vă facem știut cu această carte a noastră că, din vremea străbunilor și bunilor părinților noștri, dușmanul Sfinteĭ Crucĭ a pustit pe aĭ noștri multă vreme cu grozava-ĭ putere, arătîndu-șĭ în deosebĭ cruzimea. Cînd însă ascunsese supt piele de oaie pe lupul cel răpareț, prea setos de sînge creștin nevinovat, la începutul ajungeriĭ țeriĭ noastre supt stăpînirea sa și a prooroculuĭ săŭ Mohammed, Bogdan-Vodă, fiul luĭ Ștefan-Vodă, Domn deplin, a făcut, cu jurămînt, pace, cu învoială ca Moldova să nu fie

supusă la alt bir decît, pe an. 4.000 de galbenĭ, 40 de caĭ, 24 șoimĭ, — după primirea cărora să nu facă nicĭo silă țeriĭ Moldoveĭ.

Dar păgînul cel necredincios și călcător de jurămînt nu și-a ținut cuvîntul, ci a făcut atîtea năvălirĭ zilnice asupra Moldoveĭ, a dărîmat cetățĭ și întăriturĭ, pe altele le-a luat în stăpînire, ca Tighinea, Chilia, Cetatea-Albă, Galațiĭ, Reniĭ, Soroca, Ismailul, cu alte locurĭ lîngă Dunăre, și tot Ținutul Bugeaculuĭ, și el însușĭ, supt cuvinte închipuite, a îngăduit adesea Tatarilor să prade toată țara Moldoveĭ, a luat în aspră robie pe locuitoriĭ eĭ, pe fruntașiĭ noștri boierĭ, sfetnicĭ și curtenĭ, a tîrît pentru poftele sale pe atîtea din fetele și soțiile lor cinstite; ba încă a cercat să le aducă la legea sa păgînă și tiranică, pe dînsele, pe Domnĭ și alțĭ maĭ marĭ, împreună cu casele lor, prin felurite chinurĭ și amenințarea cu moartea. Aceasta aŭ încercat-o și asupra noastră, cînd cerca să ne nimicească prin dărĭ tainice și de față și adăugia zilnic fel de fel de dăjdĭ, pe care le știțĭ.

Dar mila dumnezeiască nu uită nicĭodată de poporul săŭ, și decĭ cu duhul eĭ a umplut și a ațîțat pe de Hristos iubitorul Petru Alexievicĭ, Țarul a toată Rusia, care, luîndu-șĭ nebiruitele arme, cu amintirea Sfinteĭ Crucĭ, adecă, s'a împotrivit puteriĭ celeĭ tirane, spre desrobirea neamurilor creștine din șerbia păgînilor. Cu care

trebuie decĭ ca noĭ să ne unim în grabă, ca tovarășĭ de arme, din toată inima și sufletul, cu toată averea noastră, mergînd spre Dunăre și stînd împotriva asaltuluĭ tiranieĭ și năvălirilor Turcilor.

Căcĭ, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, la 4 Iunie oastea Măriei Sale · Țaruluĭ a stat la Bender, la 15 însă ale aceleiașĭ lunĭ ea s'a mișcat spre Dunăre, către podul pe care cu sîngele nostru l-am clădit. De aceia Măria Sa Țarul ni-a dat de știre, nouă și altora, pentru ca orĭcine poartă numele de creștin să se suie călare și să se unească și el cu oștirea Măriei Sale; iar, care nu va voi, averile i se vor confisca. Și cine va asculta de această carte, acela va căpăta mila Măriei Sale Țaruluĭ asupra averiĭ luĭ întregĭ. Că s'aŭ numărat lefĭ din Vistieria Măriei Sale pentru 10.000 de ostașĭ, și s'aŭ dat în mînile mele. Decĭ cine va veni în tabără, va primi la început 5 galbenĭ, iar pe lună i se vor da 3 leĭ împărăteștĭ. Și cetățile ce ni s'aŭ luat de tiranĭ se vor da toate înnapoĭ, cum spune Măria Sa Țarul în universalul[1] săŭ. Și, dacă, de acum înnainte, cineva ar voi să fie de partea Otomanilor, de față orĭ în taină, acela va fi afurisit, blăstămat, izgonit ca Iuda din obștea sfinților, și anatematisit pe vecĭ; și averile luĭ, ca ale unuĭ dușman al Măriei

[1] Proclamația.

Sale Ţaruluĭ, se vor confisca, şi le va pierde, şi pedeapsa-ĭ va fi tăierea capuluĭ.

De aceia, fraţilor prea-iubiţĭ, aceasta v'o spunem, să nu fie nimenĭ care să se îndoiască. Căcĭ cine se va arăta protivnic acesteĭ cărţĭ, va chema asupra capuluĭ săŭ mulţime de nenorocirĭ straşnice. Şi astfel, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, să vă unițĭ cu oastea Măriei Sale Ţaruluĭ şi să urmaţĭ cît maĭ în grabă paşiĭ noştri. Iar, întru cît cineva din voĭ nu se va înfăţişa în tabără până la 15 Iulie, va fi pedepsit cu asemenea pedepse. Dîndu-vă de ştire aceasta, mă rog de bună sănătate.

Dimitrie Cantemir.
Domnul ţeriĭ Moldoveĭ

(Urmează numele boierilor.)

LXVII.

Nicolae Mavrocordat.

(1711.)

Din ale celuĭ maĭ priceput şi maĭ nobil dintre Domniĭ grecĭ, Nicolae Mavrocordat, dăm această scrisoare care ni arată în el milă de săracĭ, grijă de dreptate, silinţĭ spre o bună cîrmuire şi chiar înţelegere pentru rosturile ţerilor noastre.

Ediţie: Émile Legrand, *Épistolaire grec ou recueil de lettres à Chrysanthe Notaras,* nr. 58: traducerea luĭ Al. Mavrocordat, în *Arhiva societăţiĭ ştiinţifice şi literare,* VII, pp 599, nota 25.

Noĭ însă, după ce prin binecuvîntarea cea de sus am străbătut într'atîta călătoria noastră de am trecut Dunărea, am pus piciorul în Moldova cea zguduită de grele suspine, stropind cu lacrimĭ pămîntul eĭ. Căcĭ aceia pe care o lăsasem cu un an în urmă înflorind, acum o găsiam în schimb sluţită şi întristată, urmînd multă pustiire locuitorilor eĭ celor mulţĭ. Casele le-am văzut pe unele lipsite de locuitorĭ, pe altele nimicite prin foc şi prefăcute în cenuşă; sfintele lăcaşurĭ cele maĭ multe din temelie răsturnate şi ajunse pradă turbăriĭ tătăreştĭ. Cum crezĭ că am fost atinşĭ, prea-sfinte părinte, printr'o aşa de prea-amară privire? Până în fundul inimiĭ am fost sfăşiaţĭ şi de odată scăldaţĭ în lacrimĭ; de mîhnire am fost rupţĭ, pe de o parte compătimind pe aceia ce, scăpînd din multele nenorocirĭ, se tîraŭ afară din casele lor joase, sarbezĭ la faţă şi maĭ morţĭ, ca şi cînd ar fi ieşit din morminte, jalnice rămăşiţe ale viforuluĭ ce de-abia încetase, ducînd ca o povară o viaţă ticăloasă. Căcĭ uniĭ din eĭ, în aşa hal de păreaŭ lipsiţĭ de măruntaie, fuseseră furaţĭ de către femeile şi de copiiĭ lor; alţiĭ schilozĭ, fără mînĭ şi picioare, — cu toţiĭ în cea maĭ cumplită sărăcie, şi, nu numaĭ lipsiţĭ de veşminte, ci chiar fără hrana zilnică. Ne căĭnam pe noĭ înşine proorocindu-ni inima chiar de la început cîte greutăţĭ aveam de întîmpinat.

Nicolae Mavrocordat.

LXVIII.

Ștefan Cantacuzino.

(1715.)

De la Domnul care se ridicâ prin căderea vărului săŭ Brîncoveanul, se păstră în Scaun prin peirea luĭ și urmâ aceleașĭ legăturĭ cu creștiniĭ din Ardeal pentru care-ĭ mîncase capul, dăm acest răvaș de «trădare» către generalul din Ardeal. Și aicĭ răsună aceiașĭ tînguire ca în tot cuprinsul suferințeĭ noastre de veacurĭ.

Ediție: Hurmuzaki, V.

Prea-luminate doamne, domn respectat de mine în deosebĭ.

Am primit bine, cu respectul cuvenit, scrisoarea d-tale, mie prea plăcută, din 30 ale luniĭ trecute, împreună cu obișnuitele știrĭ închise în ea, iar după aceia numaĭ știrile ce mi s'aŭ trimes. Mulțămindu-țĭ în chipul cel maĭ călduros pentru ele, tot odată nu voiŭ scăpa din vedere niciodată corespondența cerută, supt aceiașĭ înfățișare. De oare ce însă nu mi se întîmplă să am altceva de dat în știrea Luminățieĭ Tale decît urmarea cu fierbere mare a pregătirilor de războiŭ (cum înnainte de asta abia de vor fi fost) la Turcĭ și cererile nemaĭ pomenite de cară și caĭ din această biată țară, și anume atîtea, cîte nu s'aŭ maĭ în-

tîmplat pănă acum, — numaĭ Dumnezeŭ să se milostivească de dînsa și să dea bun sfîrșit la aceste nenorocirĭ, mă recomand obișnuiteĭ sale ocrotirĭ și iubirĭ, și rămîn totdeauna al Luminățieĭ Tale cel maĭ gata de slujbă.

Ștefan Cantacuzino.

București, 8 Fevruar 1715.

Celuĭ ce aduce scrisoarea i-am dat în seamă anume lucrurĭ de spus din gură Luminățieĭ Tale, căruia va binevoi a-ĭ da ascultare și credință.

LXIX.

Ioan Mavrocordat.

(1717.)

Domn al Turcilor, nerecunoscut de Nemțĭ, cari voiaŭ să vadă în el numaĭ un administrator, Ioan Mavrocordat, fratele luĭ Nicolae-Vodă, se făcu vrednic de laudă prin ostenelile luĭ spre a nu se încălca şi micşura ţara de creştiniĭ de la hotare. Pentru aceia scrie el şi acest răvaş către generalul din Ardeal.

Ediţie : Hurmuzaki, VII.

Cu multe săptămînĭ înnainte mă gîndisem a scrie Luminățieĭ Tale și a-ĭ oferi întăiŭ prea-

umilita închinare a sufletuluĭ mieŭ, dar din multe pricinĭ am zăbovit; ci prin scrisorile mele te felicit pe Luminăția Ta pentru buna sănătate, maĭ ales. N'am de gînd acuma, prea-luminate prinț, să țes lauda însușirilor Luminăţieĭ Tale, ajungîndu-mĭ dacă voiŭ putea să admir măcar în tăcere mărirea eĭ. Atîta, şi maĭ cu seamă, mi-a rămas, a rugà cu umilință pe Luminăția Ta şi îndurarea Eĭ ca să binevoiască a mă primi în numărul ocrotiților Eĭ. Eŭ am ținut după puterĭ țara aceasta cruțată și sigură de toțĭ aceia cari cătaŭ să o sfășie cu cruzime, și și de-acuma înainte o voiŭ face cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ. Dar nicĭ într'un chip nu cred să pot îndeplini aceasta decît prin îndurarea d-tale, Prea-Luminate Prinț, care aĭ opri întrarea în ea și a Nemților și a Sîrbilor ostașĭ; ceia ce te rog foarte stăruitor a face. Căcĭ de ce să între într'o țară ce nu e întărită nicĭ cu cetățĭ, nicĭ cu orașe? E toată numaĭ un cîmp deschis și pustiŭ; nu e plină nicĭ de un fel de oaste dușmană Împăratuluĭ. Decĭ, dacă nicĭunul din Nemțĭ saŭ din Sîrbĭ nu va năvăli împotriva eĭ, de la nimenea altul nu va suferi pagubă. În sfîrșit ce am cerut pănă acum cu rugăciune, cer iarășĭ din adîncul inimiĭ. Și veĭ fi, prea-luminate Prinț, dacă veĭ ajuta în felul arătat maĭ sus, mîntuitorul uneĭ țerĭ căzute.

Bucureștĭ, 3 Septembre 1717.

Ioan Mavrocordat.

LXX.

Constantin Mavrocordat.

(1740.)

Constantin Mavrocordat, Domn plin de învățătură, dacă nu și de talent, și proprietarul uneĭ marĭ bibliotecĭ, purta de aproape grija celor ce se petreceaŭ la hotarele luĭ, pentru a înștiința apoĭ pe Turcĭ, stăpîniĭ săĭ. De aceia întrebările, cam naive, pe care le pune în această scrisoare către un corespondent al săŭ.

Ediție: *Studiĭ și documente*, VI, pp. 571-2.

Ba încă, voind să-țĭ daŭ prilej d-tale a crește recunoștința mea, te rog să începĭ cu mine de acuma înnainte un schimb des de scrisorĭ și să-mĭ împărtășeștĭ vre-o noutate deosebită, căcĭ știrile de obște îmĭ sînt date de gazetele din Olanda, Colonia, Lipsca, Viena și Londra. De și în împrejurările de acuma nu se poate scoate încă nicĭo urmare sigură, totușĭ oameniĭ deprinșĭ cu interesele politice, și maĭ ales ceĭ învățațĭ, pot încă de multe orĭ, prin lucrările lor, să treacă peste întunecimea viitoruluĭ. Îmĭ veĭ face decĭ plăcere să-mĭ împărtășeștĭ ce răspîndesc în împrejurările de față aceĭ carĭ aŭ cunoștința Curților,

și să adaugĭ părerea d-tale; de pildă cu privire la apropiata alegere a Împăratuluĭ Romanilor: concurențiĭ, partidele, scopurile și cercetarea pretențiilor maĭ de seamă ale fiecăruia; maĭ ales cu privire la urmarea de acuma a Prea-Luminateĭ arhiducese Maria-Teresa în moștenirea Caseĭ de Austria și în regatele Țeriĭ Ungureștĭ și Boemieĭ. Ce crezĭ de liniștea Europeĭ? Va fi ea supusă vre uneĭ tulburărĭ? Trebile de la Miazănoapte sînt ele cu totul împăcate? Ce crezĭ de acest războiŭ între Spania și Anglia și de mișcarea escadrelor francese? Asupra acestor materiĭ și altora asemenea aștept decĭ înțeleapta d-tale părere. Și te asigur de recunoștința mea.

Bucureștĭ, 25 Noiemvre 1740.

LXXI.

Ioan Teodor Callimachi.

(1757.)

Sufletul patriarhal al luĭ Ioan Teodor Callimachi, feciorul, crescut la Lemberg și deprins la diplomație între Greciĭ de la Constantinopol, al unuĭ Orheian și al unuĭ Cîmpulungence, se vede maĭ bine din această scrisoare, luată dintre acele prin care împărtășia frateluĭ săŭ Dumitrașcu de la Stănceștiĭ Botoșanilor grijĭ de gospodărie.

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente*, XXI, p. 244.

Cinstite și iubite frate, multă și fericită sănătate poftesc dumitale de la mila luĭ Dumnezeŭ. Să te păzească milostivul Dumnezeŭ, cu toată frățeasca casa dumitale. Noĭ toțĭ încă ne aflăm sănătoșĭ.

Zahareaua aŭ venit bine cu Oprișan, însă prea tîrziŭ, adecă după ce-am întrat în post, și la cîșlegĭ; brînza și untul pentru trebuința caseĭ am cumpărat cu banĭ; inul l-aĭ uitat, așijdere și sarea; slănina, pastrama, orzul pisat, așijdere; ci aceste de primăvară silește să le trimițĭ, ca amintire nu-ĭ pot întra în voia Ralițeĭ [1].

Din două scrisorĭ ale dumitale ce mi-aĭ trimes: una pe uscat, cu un negutător, și alta cu Oprișanu, am înțeles de rîndul dumilorvoastre, apoĭ pe urmă, la Ghenar, am auzit schimbarea d-tale din Bănie, și m'am cam oțărît, dar, socotind că Măria Sa Vodă cu alt chip te va mîngîia, nu te mîhni; voios să fiĭ, rugînd pe Dumnezeŭ pentru bună-starea Măriеĭ Sale; că, despre mine, iubite frate, nicĭ ca cum uitat nu veĭ fi. Și, de nu s'ar putea de această dată altă boierie, voiŭ sili cu rugăminte să ți se dea un Ținut cu isprăvnicie, ce-a socoti Măria Sa, să-țĭ fie de folos caseĭ.

Alta, iubite frate, scriindu-mĭ d-ta cum aĭ însămat o seamă de oĭ, iată ç'am însămat și eŭ de aice un om de treabă, gelep, om drept și cu chizaș, care știe rîndul acesteĭ negustoriĭ prea

bine; se chiamă Iovan Silistrilì[1], cu care ne-am însoțit cu zapis, ca, venind acolo la d-ta, cu oile ce-a găsi gata la d-ta și oile ce-a cumpăra, să facă șese miĭ de oĭ bune, alese, hargè de Stambol. Căruia i-am dat acum o mie de leĭ; a pus și el o mie de leĭ aĭ săĭ, sărmeiaua[2] și osteneala ce-a face, să fie părtașĭ la dobîndă întocma cu noĭ: așa ni-ĭ tocmeala cu dînsul. I-am dat pe mînă și scrisoare la Măria Sa Vodă de la boeriĭ de aice, ca să i se facă ajutor la toate trebuințele luĭ, și, trebuindu-ĭ vre-o mie de leĭ, să i se dea de la Domnie, și, venindu-ĭ răvașul aice, oiŭ da baniĭ aice, la boieriĭ capichehaialele Măriei Sale. Osebit de aceștĭ, trebuindu-ĭ și alțĭ banĭ, aflațĭ acole, cu mijlocirea d-tale, și, trimițîndu-mi-se și acìa polița, eŭ aicĭ oiŭ da banĭ ca să se plinească șase miĭ de oĭ. Și, venind cu sănătate la Sfetiĭ Dimitrie, să se vînză, de-a vrea Dumnezeŭ, cu bun preț, și ce-a fi partea d-tale ți-a veni la mînă cu bună și curată socoteală. Decĭ, venind la d-ta, vețĭ vorbi, și te'ĭ nevoi, frate, la treaba aceasta. Că el îșĭ va alege care oĭ va socoti a fi de trebuință de aice. Și să vă ferițĭ de vre-o sminteală, că la aceasta cu cheltuială va fi. Că el vine acolea cu ciobaniĭ săĭ și cu chehaialele[3], și, de-a milui Dumnezeŭ să sporim cu dobîndă bună estimp, la

[1] De Silistra.
[2] Capitalul.
[3] Vechiliĭ.

anul, cu sănătate, le-om face îndoite. D-ta pentru toate veĭ vorbi cu dînsul, și cu mijlocirea d-tale să se facă cumpărătura ieftină, și, la vreme, să purceagă cu turmele către Dunăre.

Deci, frate, să fițĭ cu ochiĭ deschișĭ, mă rog, că eŭ pe zisa d-tale m'am apucat de această treabă. Cînd a vrea să-mĭ scrie, să-șĭ dea cartea în plicul gospod [1], la mîna dumnealuĭ Vel Postelnic, și mi-a veni fără greș. D-ta nu trebuie să-mĭ scriĭ, iar el, precum va sluji trebuința, să-mĭ scrie. Însă sunet nu voiŭ să se facă cu numele mieŭ, ci să se numească el cumpărător și negutător turmelor. Pentru Ioniță Armașul mi s'aŭ juruit o boierie așijdere, și pentru cumnatul, Șătrarul Andronache [2], Vornicia Cîmpulunguluĭ cu bună seamă. Am luat și a d-sale carte, a suroriĭ, și Dumnezeŭ să li trimiță sănătate. Pe Oprișan îl voiŭ trimete, acum la Mart, iarășĭ cu corabia să vie. Și am gătit pentru d-voastră une și alte de trebuința caseĭ; niște pecetluiturĭ a rămășițeĭ ce mi-aĭ trimes, le-am trimes și eŭ la Bucureștĭ, ca să se arate Măriei Sale luĭ Constantin-Vodă [3], și aștept răspunsul. Niște zapise a venituluĭ Băniei ți le-oiŭ trimite cu Oprișan. Ralița și toțĭ fiiĭ noștri vi se închină cu sănătate, și dumisale

[1] Domnuluĭ.

[2] Ţinea o soră a luĭ Ioan.

[3] Mavrocordat.

cumnateĭ, și surorilor[1]; și mila luĭ Dumnezeŭ pururea cu d-voastră!

Fratele dumitale:

Ion Vel Terziman.

Mart 9, 1757.

Frate, am trebuință de o mie și cincĭ sute de ocă de lînă spălată, opărită, și de primăvară să se puie fără greș la corabie, să-mĭ vie la vreme.

LXXII.

Grigore Alexandru-Vodă Ghica.
(1777.)

Grigore Alexandru-Vodă Ghica, a căruĭ peire năprasnică, în 1777, a lăsat o tragică amintire, părea că prevede acest sfîrșit. Aceasta se cunoaște și din următoarea scrisoare către Rumiențov, așa de plină de grijă.

Ediție: *Memoriile societății de istorie și arheologie* din Odesa, traducere de Berechet, în *Neamul romănesc literar* pe 1911.

Ca unul ce am simțit totdeauna urmările bunăvoințeĭ Măriei Tale față de mine, și temîndu-mă ca afacerile între cele două Curțĭ să nu se mîntuie prin vre-o ruptură în împrejurările de față, văzînd primejdia la care trebuie să fiŭ supus prin aceasta, eŭ în deosebĭ, și toată țara împreună

[1] Maria și Paraschiva.

cu mine, îmi ieaŭ îndrăzneala să alerg la preaomenoasa providență a Măriei Tale și să o rog foarte respectuos să binevoiască a întrebuința în această împrejurare înnaltu-i ajutor pentru siguranța mea și a țerii mele, prin binefăcătoarea sa recomandație către Curtea Rusiei.

Iași, 22 August (2 Septemvre) 1777.

Prințul Grigore Ghica.

LXXIII.

Ioan Sandu Sturdza.

(1821.)

De la cel d'intăiŭ Domn de țară în Moldova după 1821, de la smeritul și evlaviosul bătrîn Ioan Sandu Sturza dăm o scrisoare către Costachi Conachi poetul, poruncindu-i ce e de făcut după numirea lui de Domn la Constantinopol. Urmează apoi alta către egumenul de Neamț Domentian, din vremea cînd trăia ca mazil peste hotare. Dorul de țară răsbate prin rîndurile-i prosaice.

Ediție: Ghibănescu, în ***Arhiva Societății științifice și literare din Iași*****, XX, No. 1, pp. 466-68.**

Părintește.

Slavă lui Dumnezeŭ ce, necuprins de mintea de om, judecă și rînduiește chibzuind toate cele

ce cu înțelepciune se hotărăște, miluindu-mă și pe mine cu Domnia Moldoveĭ, unde am halè Visternic pe nepotul mieŭ Petrachi Sturza. Carele dar este și maĭ mult dator decît toțĭ alțiĭ a îmbrățoșa trebile țeriĭ și a Domnieĭ cu toată vîrtutea și iubirea de cinste, fiind de laudă că aŭ privit ochiul cel milostiv asupra Sturzeștilor. Și dar, haĭ, ca, cînd vor veni socotelile Vistieriei, adecă izvod de toțĭ baniĭ ce aŭ intrat în mîna Caimacamuluĭ[1], orĭ din care sumele și unde s'aŭ dat, atîta din rusumaturĭ, din răsurĭ, din rubiele, de tot omul fără bir, de toate celelalte trepte și de la scutelnicĭ, breslașĭ și slugĭ, cum și din sare, dată asupra treptelor, cum și a celeĭlalte sărĭ, cum și baniĭ de la Cănănăŭ Iancul, de pe toată pînea, cu toate că Caimacamul vrea să oprească a treia parte supt cuvinte netemeinice, — cari banĭ să-ĭ faci toțĭ zapt[2], avînd a intra în cheltuielile pămînteștĭ, silind cu împlinirea banilor biruluĭ, fără însă să facă silnice chipurĭ, ci, scriindu-se cărțile cătră ispravnicĭ, să li daĭ a înțelege chipurile blîndeților și nevoia în care ne aflăm cu a se desface ridicarea oștilor cu venirea mea acolo; sîrguindu-te în toate cu folosul Vistieriei, nu însă cu cererĭ osebite din partea Domnieĭ.

Cele pentru oștile de acolo se vor chibzui precum se va putea.

---

[1] Ștefan Vogoridi.

[2] Să-ĭ oprești.

În Mitropolie nu se va putea ca să se dea [1] pentru că este calabalîcul luĭ Ștefănachi [2], și dar veĭ face gătire, rînduind pe fiul mieŭ Neculaĭ, spre a-mĭ găti casele în cele ce șade Vlădica de Roman, unde sînt și casele dumisale aproape. Cu care se împlinește trebuința păr' ce se vor ridica oștile împărăteștĭ, cînd, grijindu-se Curtea, mă voiŭ muta acolo.

Să puĭ numaĭ decît să-mĭ facă șlicul de samur, după rînduiala domnească, numaĭ, de larg, după șlicul cel vechiŭ, care știĭ: să mi-l trimețĭ cu Gheorghe la Seliște; ce[l] am acasă în mîna copiilor.

Să porneștĭ pe Neculaĭ, fiul mieŭ, cu menzilul [3] la Săuceștĭ, ca să-mĭ puie și să-mĭ tocmească carăta de drum, și să o pornească cu om înadins de aĭ caseĭ, într'a căruĭ seamă carăta, ca să o aducă la Focșanĭ, unde să stea la sameșul Neculaĭ Tuduri, pănă va veni și celălalt calabalîc, trimes pentru venirea mea.

Să se trimeată treĭ care mocăneștĭ pentru venirea mea, pornindu-le starostia Putneĭ.

De la Putna, fiul mieŭ Gheorghe, ca un logofăt al doilea, să-șĭ iea doĭ-treĭ diacĭ de Divan și să vie cu carăta și celelalte calabalîcurĭ la satul Călărașiĭ [4] din Țara Muntenească, unde să stea

[1] Reşedinţa luĭ.
[2] Vogoridi.
[3] oşta.
[4] Oraşul de azĭ.

pără ce voiŭ veni și eŭ. Diecii vor sta la Focșanĭ, iar Gheorghe va veni la Călărașĭ.

Am auzit că chir Andreĭ Pavlu[1] aŭ luat, în banii ce avea aĭ luĭ de la Mihaĭ Voevod Suțul, tacîmul de edecurĭ[2] tot: căruia îndată să-ĭ scriĭ, și, de va fi cu adevărat că le are, atît tacîmurile de caĭ, cît și alte lucrurĭ căzute Domnieĭ, de iznoavă să-ĭ scriĭ, să le trimeată, tot tacîmul, și cu mulțămită i-oiŭ plăti, — înștiințîndu-mă cu cît se va putea maĭ în grabă de este saŭ ba. Dar îndată cu un lipcan[3] să-mĭ scriĭ, că, nefiind acolo, să se facă de aicea, neapărat.

Să-mĭ opinteștĭ 200.000 de leĭ la Călărașĭ, cu împrumutare, cu orĭce chip se va putea.

Poștile să se iea din purtarea de grijă a luĭ Pomir[4], pe care să-l apucĭ, rînduind pe fiul mieŭ Neculaĭ să-ĭ ia seama de ceia ce s'a luat pe afară fără știrea boierilor, poate și a Caimacamuluĭ: de caii ce eraŭ pe la poștă și cari s'aŭ maĭ dat pe urmă, din cari aŭ și făcut Pomir, din poșta din Focșanĭ, șase telegarĭ, hamurĭ, alte tacîmurĭ ale poștiĭ, și de și-aŭ luat surugiiĭ hacurile care are să maĭ iea.

Cum și pentru socoteala vînzăriĭ moșiilor mănăstireștĭ să se facă catagrafie, precum s'aŭ vîndut

---

[1] Mare bancher ieșean.

[2] Caiĭ domneștĭ.

[3] Curier tatar.

[4] Pus de eteriștiĭ grecĭ.

fieștecare moșie și acaret, făcîndu-se catagrafie; și precum s'aŭ împăciuit de către cumpărătorĭ de pe la locuitorĭ. Căcĭ, orĭcîte și orĭcum vor fi asemenea banĭ, toțĭ aŭ să se dea în cheltuielile obștiĭ.

Luĭ Moscu să nu i se maĭ dea un ban leafă și tain și casă, decît dacă va vrea să fie doftor numaĭ curante [1], iar nu al Patrieĭ.

Pomir să-l iconomiseștĭ [2] să nu lipsească de acolo.

Am pus și pe Vornicul Teodor Balș Baș-Caimacan, dinpreună cu dumneata, ca să nu facă vorbă, și dar cu unire politicoasă [3] staĭ singur săvîrșitor, îndemnînd pe toțĭ la cele ce trebuința va cere, ca dinpreună să se facă toate, fără însă să se lase de astăzĭ pe mîne.

Să socoteștĭ pe cine să orînduim capuchihaia la Țarigrad; chemînd pe Bosieceștĭ, să li zicĭ de venirea aicĭ la Țarigrad ca să se puie la cale, pentru al caseĭ loc, și ecareturĭ, și veniturĭ, — pentru că știe turcește și a și maĭ fost la Țarigrad. Înștiințîndu-mă și de străinĭ și mișcările ale împrejuratelor megieșiĭ.

Greciĭ, duhurĭ volintireștĭ, să nu cumva să maĭ treacă hotarul, și aceĭ cari ar fi trecut până acum, să se urmeze cu toată scumpătatea cer-

---

1 Al Domnuluĭ.

2 Să bagĭ de seamă.

3 Cuminte.

cetare să nu cumva să rămîie vre unul necercetat și nesiguripsit[1].

Pentru trimesul carătei, să se facă poruncă isprăvniciei Bacăului, să deie slujitori de ai Ținutului și caii trebuincioși ca să o ducă la Focșani, de unde cu habituri (?) de ale poștelor și cai de poștă să vie la Călărașii de la Munteni.

Trimete-mi mehmendariŭ pe nepotul Neculai Costandachi.

Astăzi, Iulie 1, la cinci ceasuri din zi, m'a rînduit Domn.

Arată Preosfințitului de Huși ca după datorie să se facă mulțămirile către înduratul Dumnezeŭ și rugile ce toți patrioții să le și împlinească către Milostivirea Sa.

Șlicul de samur să fie din cei mai buni samuri, și bine făcut, cu înnoite pielcele pe din lăuntru, ca să poată luptà la sudori, după căldurile ce sînt.

Io Ioan Sturza Voevod.

1822, Iulie 1.

Să săruți pe nepoții din partea noastră, și pe copiii Mariei Rășcanului, Marghioliței Jorăi și Nastasiicăi: din partea noastră căzutele cercetări și blagosloviri.

Luînd răspuns de la jupînul Andrei Pavlu că n'are toate tacîmurile, adecă ciohodari, baș-cio-

[1] Neinchis sigur.

hodarĭ, precum dulămĭ, ciacșirĭ, ciobote galbene, barate[1] și paftale, să puĭ să se facă de hasà albă; dulămile și ciobotele și celelalte că se gătească toate după condică, scriindu-mĭ ca, care acolo nu se vor putea face, să se facă de aice.

LXXIV.

(1822.)

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente*, VII, pp. 349-50.

Cu plecăciune sărut blagoslovitoarea mînă, părinte arhimandrit.

Scrisoarea Sfinției Tale din Maiŭ 25 am primit-o astăzĭ, August în 8, răspunzătoare scrisoriĭ mele, scrisă Sfinției Tale și sfîntuluĭ sobor[1] — cu toată bucuria am mulțămit înduratuluĭ Dumnezeŭ că vă aflațĭ sănătos — împlinitoare cereriĭ mele și făgăduințiĭ, însoțită cu al doilea scrisoare, din Aprilie 18, cu cuprindere că niște sălașe de Țiganĭ, că fratele mieŭ Mihail Sturza i-ar fi afierosit, dîndu-ĭ mănăstiriĭ Neamțuluĭ. Cari Țiganĭ n'aŭ întrat în stăpînirea mănăstiriĭ nicĭ pănă acum, din întîmplările vremilor, și, fiindcă ațĭ luat făgăduința mea și a soțieĭ noastre că spre despăgubirea mănăstiriĭ se vor da alțiĭ în locul acelora —, de și nu-mĭ aduc aminte, de vreme ce

[1] Berete.

[2] Al mănăstiriĭ.

Sfinția Voastră scrieți că am făgăduit, se vede dar că Țiganii mănăstirii sînt în Țiganii mieĭ. Și rămînă dar îngăduirea ca, cu blagoslovenia Sfinției Sale și cîștigînd îndemnarea luĭ Dumnezeŭ slobozitoare, ca să ne întoarcem în patria noastră, cînd, fără multă uitare, de vor fi în Țiganii mieĭ, orĭ se vor da însușĭ, orĭ aĭ frăține-mieŭ, orĭ alțiĭ. Cu aceste dar eŭ sînt al Sfințieĭ Tale plecat fiŭ sufletesc.

1832, Avgust 8. *Ioan Sturza Voevod.*

LXXV.

Mihaĭ Sturza.

(1834.)

De la Mihaĭ Sturza avem aceste două scrisorĭ, dintre care una lămurește asupra monumentuluĭ înnălțat în grădina publică de la Copoŭ, iar cealaltă arată în ce chip, de hatîrul consuluĭ rusesc, se suprima, pentru un nevinovat articol de fantasie, suplimentul literar al gazeteĭ sfiosuluĭ Asachi.

Ediție: Hurmuzaki *Supl.* [5].

Escelențeĭ Sale d-luĭ conte de Nesselrode.

Iașĭ, 6 Novembre 1834.

D-le conte,

În amintirea actuluĭ separat de la Adrianopol, care a pus basele existențeĭ politice a Moldoveĭ

și i-a deschis o eră nouă de prosperitate, înnaltul cler și nobilimea moldovenească aŭ dat concursul lor pentru a ridica în grădina publică, acuma creată, un monument spre a veșnici amintirea acestor binefacerĭ, pe atît de prețioase, pe cît de reale, precum și a legăturiĭ care unește în chip așa de fericit pe ceĭ doĭ Auguștĭ monarhĭ cari aŭ încheiat acest act de regenerare a Moldoveĭ.

Interpret al sentimentelor compatrioților meĭ și martor al binevoitoareĭ îngrijirĭ a Escelențeĭ Voastre pentru binele acestuĭ Principat, la consolidarea căruia a contribuit așa de puternic, îndrăznesc a vă rugà, d-le consul, să binevoițĭ a depune acest omagiu public la picioarele Tronuluĭ împărătesc și a face pe M. S. Augustul nostru protector să primească umila mărturie a recunoștințeĭ adîncĭ de care nația moldovenească va fi totdeauna străbătută.

Crezînd că trebuie să vă supun aicĭ alăturat Escelențeĭ Voastre desemnul acestuĭ monument sortit să consacre așa de ilustre amintirĭ, vă rog a primi asigurarea personală a înnalteĭ mele considerațiĭ.

LXXVI.

(1838.)

Ediție: *Ibid.*, I[4].

Iașĭ, 5 Septembre 1838.

D-le consul,

Ajungîndu-mĭ la cunoștință că în suplementul ziaruluĭ, de la 1-iŭ a. c., publicat de Institutul

Albineĭ, cu prilejul unor teoriĭ despre whist, s'a făcut mențiunea uneĭ Puterĭ al căriĭ nume trebuie să fie venerat și de Guvernul și de locuitoriĭ uneĭ țerĭ care-ĭ datorește ființa și prosperitatea sa, am crezut de nevoie să ordon suprimarea pe viitor a acestuĭ suplement, care ieșia supt titlul de *Alăuta Românească;* cu atît maĭ vîrtos cu cît editorul foiĭ se găsia în această privință în stare de recidivă.

Făcîndu-vă cunoscută această măsură, d-le consul, profit de această împrejurare ca să vă asigur că Guvernul va pune totdeauna între datoriile sale cele maĭ sfinte grija de a veghia spre a preveni saŭ a reprima cea maĭ mică atingere la numele rusesc, care nu trebuie să fie încunjurat decît de mărturiĭ de respect și de recunoștință.

Întrebuințez acest prilej pentru a vă reînnoi, d-le consul, asigurarea considerațieĭ mele celeĭ maĭ distinse.

LXXVII.

Alexandru-Vodă Ghica.

(1841.)

De la bunul Domn Alexandru Ghica, plin de pașnică omenie, de grijă pentru cultură, de prietenie față de ceĭ de aproape aĭ luĭ, dăm această scrisoare, — una din acelea pe care le-a provocat complotul Bulgarilor din Brăila pentru punerea la cale a uneĭ expedițiĭ de liberare a țeriĭ lor.

Ediție: Iorga, *Studiĭ și documente*, XI, pp. 249-50.

Iubite Odobescule,

Neprimind până astăzĭ de dimineață nicĭo știință despre sfîrșitul priciniĭ răzvrătirilor bulgare, și, din științele ce mi se trimeteaŭ de la Bucureștĭ, văzînd că până la 13 răul sporia, scriindu-se în vileag[1] și altă adunătură de oamenĭ cu proaste cugete, am fost plecat să viŭ la Buzăŭ, ca să fiŭ maĭ de aproape în înțelegere cu d-voastră, pentru orĭce extraordinare măsurĭ și combinațiĭ ar fi fost trebuință într'o asemenea întîmplare. Dar, pe drum întîmpinîndu-mă curierul ce a fost trimis de căpitanul Manu la Bucureștĭ, și de acolo îndreptat către mine, am venit numaĭ până la Buzăŭ, și, socotind pricina desăvîrșit potolită, pe de o parte vă însărcinăm a încunoștiința și căpitanuluĭ Manu și ofițerilor și soldaților comenziĭ dumnealor că sîntem foarte mulțămițĭ de urmarea ce aŭ făcut, și că așteptăm raportul d-voastră de numele d-lor ofițerĭ și de numărul soldaților ca să li rînduim răsplătire. Așteptăm și știință de starea răniților soldațĭ, pe lîngă care vețĭ binevoi a îngriji cu toată doctoricească căutare și pe Bulgariĭ rănițĭ, și ne vețĭ înștiința și ce familie a lăsat, și unde, împușcatul unterofițer. Iar, pe de alta, vă orînduim dinpreună cu Aga Manul să facețĭ în taină cercetarea pricinii lor, ca să dovedițĭ ce înclinare aŭ avut în acest complot,

1 Înscriindu-se public între insurgențĭ.

atît aicĭ, cît și la Serbia și Bulgaria. Puteți să li dațĭ toată încredințarea, în numele nostru, că, mărturisind adevărul, nu numaĭ Stăpînirii turceștĭ nu va fi prădată taina, neprimit fiindu-ni ca să dăm sabieĭ și robieĭ pe ceĭ de cindea creștinĭ, ci încă, lămurind cu știința ce li se cere pentru a oblăduirii noastre regulă și liniște, vor scăpa și însușĭ de străşnicia supt care urmează să fie supușĭ pe cîtă vreme vor fi supt bănuială că nu se destăinuesc despre toate înclinările și uneltirile ce aŭ fost avut și maĭ aŭ încă. Căcĭ, aflînd maĭ la urmă că aŭ tăinuit ceva, apoĭ urmează să bănuim cugete necurate, și atuncĭ vom fi silițĭ să-ĭ tratarisim ca pe niște vrăjmașĭ aĭ liniștiĭ obșteștĭ într'acest pacĭnic pămînt, unde fiind fost umbrițĭ și miluițĭ, se fac maĭ nevrednicĭ de milostivirea omenească pentru nemulțumirea lor. Ca aceste chipurĭ lucrațĭ până cînd vețĭ chibzui ca să-ĭ transportuițĭ. Eŭ mîne mă întorc la Bucureștĭ, așteptînd raportul d-voastră despre oștire, ce s'aŭ arătat maĭ sus.

Tîrgul Buzăŭ, 16 Iulie 1841. *A. Ghica.*

LXXVIII.

Gheorghe Bibescu.

(1843.)

În ce legăturĭ stăteaŭ înnainte de Unire Domniĭ țerilor vecine arată această afectuoasă scrisoare a luĭ Gheorghe Bibescu către Mihaĭ Sturza.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* I [4].

A. S. S. principeluĭ M. Sturza.

Principe și prea-iubite frate,

Am simțit o foarte vie mulțămire primind îndatoritoarea scrisoare pe care A. V. S. a însărcinat pe d. Vornic Beldiman să mi-o dea. Stima pe care înnaltele calitățĭ ale A. V. mi-aŭ inspirat-o totdeauna nu putea decît să înnalțe prețul sentimentelor pe care binevoiește a mi le exprima.

Nu țin la nimic maĭ mult decît să văd stabilindu-se între noĭ acele raporturĭ de bună vecinătate și de armonie pe care le reclamă interesul bine conceput al amînduror țerilor și pe care numaĭ o neînțeleasă nedibăcie singură [1] a putut să le tulbure așa de multă vreme. De sigur că ea nu se poate atribui nicĭ luminilor, nicĭ înțelepciuniĭ voastre, de la care scot dulcea convingere că relațiile noastre vor fi totdeauna cele maĭ prietenești.

Simt, Principe, ca și A. V., nevoia uneĭ întrevederĭ; o doresc din inimă, dar preocupările nedespărțite de un început de administrație, maĭ ales cînd sînt atîtea lucrurĭ de reparat, mă silesc să amîn cîtva timp fericita clipă pe care n'aș putea-o fixà astăzĭ înnainte de a fi hotărît vremea călătorieĭ mele la Constantinopol.

Alegerea pe care A. V. a binevoit s'o facă în

[1] Supt Alexandru-Vodă Ghica.

persoana d-luĭ Beldiman cu acest prilej nu putea să-mĭ fie maĭ plăcută. O rog să primească pentru aceasta foarte sincerele mele mulțămirĭ și încredințarea repetată a sincereĭ simpatieĭ (attachement) și a înnalteĭ considerațiĭ cu care am onoarea să fiŭ,

Principe și prea-iubit frate,

Al Altețeĭ Voastre Serenisime
prea-umilul și prea-supusul servitor
G. Bibescu.

Bucureștĭ, 2 Mart 1843.

LXXIX.

(1856.)

Atitudinea Domnilor cari aŭ fost silițĭ a-șĭ părăsi Scaunul e totdeauna interesantă. Din fericire ea e și maĭ totdeauna, în epoca modernă, demnă.

Iată o scrisoare a luĭ Vodă Bibescu către fratele săŭ Ioan.

Ediție: Iorga, *Floarea Darurilor* II, p. 115.

Baden-Baden, 21/9 Iulie.

Frate dragă,

Scrisoarea ce mi-aĭ adresat prin contele Nugent fiul, datată din 5 ale luniĭ, nu mi-a ajuns decît azĭ la Baden-Baden, unde mă aflu cu toată familia, de vre-o zece zile. Îmĭ pare foarte răŭ

că nu mi-a ajuns la Viena. Știam aproape că întîmplările care s'aŭ îndeplinit în urmă, aveaŭ să se petreacă, dar nu le credeam așa de apropiate.

Mă sfătuieștĭ să mă întorc, asigurîndu-mă că toată nația cere întoarcerea mea. Și în mijlocul acesteĭ națiĭ nu se află zece oamenĭ, afară de rudele mele, care să gîndească a-mĭ scrie: „vină, este nevoie de d-ta!“. Dacă aș putea crede în acea dorință obștească de care-mĭ vorbeștĭ, n'aș sta pe gîndurĭ nicĭo clipă să vin între voĭ, ca să mă așez în cele din urmă rîndurĭ, fără altă pretenție decît aceia să pot să ofer țeriĭ mele, în împrejurările critice în care va să se găsească, contingentul serviciilor mele, dacă simte nevoie de ele.

Ar fi maĭ mult decît un inconvenient la întorsul mieŭ, ar fi chiar o primejdie personală, asupra căreia n'aș putea închide ochiĭ decît dacă aș putea fi încredințat de acea opinie generală și binevoitoare de care mă asigurĭ. Dar mă tem că iubirea ta te face prea lesne-crezător. Vezĭ că nu e, din partea mea, un refus, încă maĭ puțin indiferență, ci o șovăire, firească pentru aceĭ carĭ aŭ avut decepțiĭ crude și carĭ nu sînt stăpînițĭ de frigurile ambițieĭ,—căcĭ pe aceia nu-ĭ costă nimic.

Mi s'ar pune întrebarea: De ce plecĭ d-ta? — Pentru că nația mă chiamă și pentru că ea cere serviciile mele. — Dar cine-țĭ spune că nația te

chiamă și că-ți vrea serviciile? — Frate-mieŭ, orĭ ginere-mieŭ. — Înțelegĭ, frate dragă, cît de caraghios poate fi un răspuns ca acesta.

Scrie-mĭ: am nevoie de scrisorile tale. Poțĭ fi sigur că nimenĭ nu le deschide și că-mĭ sosesc totdeauna fără încunjur.

Sărută din parte-mĭ pe Anica. Doamna și toțĭ aĭ mieĭ vă trimet vouă amîndurora miĭ de sărutărĭ iubitoare.

Fratele tăŭ care te iubește:

G. Bibescu.

Dumisale Mareluĭ Logofăt Ioan Bibescu, etc., etc., etc., etc.

Bucureștĭ.

LXXX.

Grigore Ghica.

(1853.)

De la nobilul principe care în Moldova a precedat Unirea, pregătind-o și jertfindu-se pentru dînsa până la capăt, de la Grigore Ghica, avem, după greaua luĭ boală nervoasă, această scrisoare de adîncă tristeță către vecinul săŭ Barbu Știrbeĭ.

Ediție: Iorga, *Corespondența luĭ Știrbeĭ-Vodă*, I, Bucureștĭ, 1904, pp. 78-9.

Principe,

Încredințat fiind de sinceritatea sentimentelor pe care Alteța Voastră a binevoit să mi le ex-

prime în scrisoarea sa din 27 Februar, mă grăbesc să-ĭ arăt cît de mult mi-a fost dulce de primit această dovadă de simpatie și ce bună amintire-mĭ va întipări în minte. Precum totdeauna am luat din inimă o parte vie la tot ce privește pe Alteța Voastră, astfel cu cea maĭ mare plăcere găsesc același interes și în ce vă privește, principe.

Boala mea, în multe chipurĭ apreciată și comentată, a fost totușĭ numaĭ și numaĭ urmarea unor ostenelĭ fără margenĭ, amestecate cu amare părerĭ de rĕŭ că silințile și neauzitele jertfe nu sînt în stare să adune spiritele spre acelașĭ scop, fericirea țeriĭ și nu ajung a stînge patimile care, necontenit în mișcare, caută să paraliseze vederile și acțiunea Guvernuluĭ mieŭ. Dacă, precum îțĭ place să spuĭ, principe, s'aŭ vădit cu acest prilej dovezĭ de simpatie pentru mine în țară, e totușĭ păcat că uniĭ din compatrioțiĭ mieĭ se îndărătnicesc a nu voi să recunoască abnegația pe care o dovedesc și vederile părinteștĭ și împăciuitoare care mă călăuzesc. Dar, orĭcare ar fi nerecunoștința pe care am cules-o până acum, și aceia care m'ar maĭ aștepta, nimic nu va putea slăbi devotamentul și desinteresarea cu care am înțeles totdeauna datoriile mele față de țară, și, acuma cînd puterile mele stoarse mi-aŭ fost întremate printr'o odihnă care ajunsese de neînlăturat, voiŭ consacra cu aceiașĭ grijă oste-

nelile mele statornice sarcineĭ grele pe care am luat-o asupră-mĭ, rugîndu-mă ca Pronia să binecuvinteze stăruitoarele mele silințĭ.

Primește, principe, din noŭ asigurarea sentimentelor de iubire și devotament ce port Alteței Voastre Serenisime.

Arpășeștĭ, 3/15 Mart 1853.

Grigore Ghica.

LXXXI.

Barbu Știrbeĭ.

(1853)

Răspunsul luĭ Știrbeĭ la scrisoarea precedentă scoate la lumină marile luĭ însușirĭ de siguranță și liniște.

Ediție: *ibid.*, pp. 79-80.

Principe,

Am aflat cu o bucurie cu totul deosebită fericita întoarcere a Alteței Voastre Serenisime în Capitala sa. Mă grăbesc a-ĭ arăta toată partea pe care o ieaŭ și, cu acest prilej, îmĭ îngăduiŭ să chem luarea aminte a sa asupra grijilor și crutăriĭ ce datorește sănătățiĭ Sale. Te rog fierbinte, principe, nu lua prea mult la inimă neplăcerile și desilusiile de care d-ta ca și mine le tot încercăm; privește-le ca inerente situațieĭ noastre

și nedespărțite de sarcina de a guverna pe oameni cu toate patimile ce-ĭ zguduie. Alteța Voastră va găsi în curăția conștiințeĭ sale și în stăruința ce cheltuiește ca să atingă nobilul scop pe care și-l pune înnainte, motive potrivite pentru a se ridica maĭ presus de aceste miseriĭ, care sînt din nenorocire de neînlăturat. Știŭ că Alteța Voastră trebuie să aibă inima rănită de toate desilusiile ce a încercat acuma în urmă, dar, dacă vrea să-mĭ îngăduie a-ĭ da un sfat prietenesc și frățesc, nu trebuie să lase a se vedea nimic din ele, nu trebuie să vădească amărăciunea pe care trebuie s'o resimtă, ci să se mărgenească a se folosi de ceia ce împrejurările i-aŭ desvăluit și să aibă o părere hotărîtă asupra oamenilor, pentru a se ști îndrepta cu încetineală și prudență. În situația noastră grea și gingașă, orĭce zgomot, orĭce dare pe față sînt supărătoare; trebuie evitate cu îngrijire și se cuvine a lucra așa încît să nu se provoace. Într'un cuvînt, dragă principe, dacă aĭ păcătuit până acum prin prea mare încredere, veĭ prețui fără îndoială nevoia de a nu manifesta prea multă neîncredere, căcĭ și aceasta și-ar avea părțile rele.

Îndrăznesc a mă măguli că Alteța Voastră nu mă va găsi prea îndrăzneț și că nu va vedea în considerațiile ce am luat asupră-mĭ să supun prețuiriĭ sale luminate decît o nouă dovadă a

interesuluĭ foarte sincer pe care-l port pentru tot ceia ce o atinge.

Binevoiește a primi, Principe, expresia repetată a sentimentelor celor maĭ iubitoare și maĭ devotate.

LXXXII.

(1866.)

La alegerea principeluĭ Carol, Vodă-Știrbeĭ dădea fiuluĭ săŭ maĭ mare aceste instrucțiĭ:

Ediție: «Analele Academieĭ Romîne», XXVII, p. 85 și în cartea deosebită ***Viața și Domnia luĭ Barbu Știrbeĭ.***

Trebuie deci ca oamenii carĭ își simt ceva valoare să se alipească de Guvernul principeluĭ Carol, ca de singura scîndură de scăpare, și să-l servească cu devotament și cu toată credința în viitor. Greutățile vor fi la început foarte marĭ, dar se vor învinge printr'o muncă stăruitoare și bine urmată, căcĭ principele, care posedă un fond de cinste firească și de mare loialitate, nu cere decît să fie ajutat în chip nobil... Cariera orĭcăruĭ om politic atîrnă astăzĭ numaĭ de zelul conștiincios și stăruitor ce va fi desvoltat la începutul Domnieĭ actuale, în slujba activă a Statuluĭ, și viitorul orĭșicuĭ atîrnă de posiția ce-șĭ va fi făcut în aceste grele momente ale începutuluĭ.

LXXXIII.

(1866.)

Iar scrisoarea fostuluĭ Domn al Țeriĭ-Românești către noul Domn al Românieĭ are acest cuprins, care nu maĭ cere comentariĭ.

Ediție : *Ibid.*

Măria Ta,

Țara mea ți-a încredințat acum soarta eĭ.

Un popor crud încercat vi se oferă și vă iea ca Șef. Fiĭ, Doamne, părintele, regeneratorul luĭ, începătorul uneĭ ere nouă. Astfel veĭ răspunde încrederiĭ ce a pus-o în Măria Ta, precum și înalteĭ Voastre misiunĭ, pe care v'o însemnă degetul luĭ Dumnezeŭ.

Dă voie, Măria Ta, unuĭ veteran al causeĭ românești, a fi și el unul dintre ceĭ d'intăiŭ cari să- Țĭ facă omagiu și să cheme din adîncul inimiĭ binecuvîntările Ceruluĭ asupra capuluĭ Vostru sfințit.

Dacă aș fi maĭ tînăr, aș fi căutat cu nerăbdare cinstea de a da cel d'intăiŭ exemplul devotamentuluĭ față de Măria Sa; dar fiiĭ meĭ mă vor înlocui pe lîngă Măria Ta prin serviciĭ pline de rîvnă și credință. Poțĭ să te razimĭ pe sentimentele lor de cinste și de loialitate, care sînt inerente Caseĭ noastre.

LXXXIV.

Alexandru Ioan I Cuza

(1866.)

De la Domnul Unirii dăm această scrisoare plină de o demnitate superioară, cum de mult nu scrisese un Domn romîn.

Ediție: *Mesagii și proclamații ale lui Cuza-Vodă*, 1910, pp. 179-87.

Alteță,

Nu vă pot ascunde mirarea cu care am primit scrisoarea ce mi-ați adresat, atingătoare de evenimentele de la 4 (17) August trecut [1].

Alteța Voastră a-ți crezut să-mi amintiți înnainte de toate trimeterea uneĭ telegrame la Ems, pe care am primit-o la Viena, adecă atuncĭ cînd mă și întorceam în Principatele-Unite.

Orĭcare ar fi fost țelul Alteței Voastre, pomenindu-mĭ de acea depeșă, eŭ aș fi socotit că găsesc în scrisoarea sa o comunicație intimă, o preschimbare de ideĭ ce pot primi ca trebuitoare bunelor noastre raporturĭ și care trebuie să fie inspirate de sentimente de franchețǎ și lealitate ce Alteța Voastră invocați în această circumstanță. Însă, Alteță, un așa caracter al

[1] Răscoala din Bucureștĭ *(N. E.)*

comunicațiilor voastre a fost compromis prin publicitatea dată scrisorii voastre până a nu ajunge în mînile mele, și acest fapt nu se poate atribui vre uneĭ indiscrețiĭ, de vreme ce acest document, nu de mult, s'a reprodus de „Jurnalul de Constantinopol“, organ oficial al Înnalteĭ Porțĭ. Nu pot decît a deplora această publicitate, cel puțin inoportună.

Răspund însă Alteței Voastre; și întărzierea răspunsuluĭ mieŭ este din causa boliĭ de care am suferit.

Să examinăm, Alteță, împreună nevoia scrisoriĭ ce mi-ațĭ adresat, și dacă prin această urmare s'a ajuns la țelul ce Înnalta Poartă a putut să-șĭ propuie, adecă: a susținea acțiunea unuĭ Guvern regulat și a menținea neatinse acele principiĭ de autoritate, al căror respect interesează de o potrivă securitatea Imperiuluĭ Otoman și liniștea Românieĭ.

Alteța Voastră ațĭ fost unul din semnatariĭ actuluĭ internațional de la 19 August 1858; ațĭ avut un rol considerabil și foarte activ în conferința de la Paris și ațĭ veghiat totdeauna cu strictețĭ la respectul uneĭ opere care, în mare parte, este a sa, și ale căriĭ stipulațiĭ sînt, fără îndoială, pururea presente memorieĭ sale. Mă văd silit a aduce aminte aicĭ că Principatele-Unite, în termeniĭ formalĭ aĭ Convențieĭ, se administrează liber și fără de tot amestecul Înnalteĭ Porțĭ; și,

dacă augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsurĭ de ordine publică în România, este atuncĭ numaĭ cînd ordinea ar fi fost compromisă și, al doilea, cînd ar fi urmat înțelegere între Înnalta Poartă și Curțile garante. Așa dar, pe de o parte privind lucrurile precum ele aŭ urmat în adevăr, și examinînd cu un ochiŭ serios și nepărtenitor mișcarea neînsemnată care a avut de pretext niște măsurĭ de igienă în analogie cu acelea ce aŭ fost luate și la Constantinopol la venirea holereĭ, să ne întrebăm, fost-a oare ordinea publică compromisă prin o așa încercare? Iar, pe de altă parte, nu-mĭ este încunoștiințat să fi urmat vre-o înțelegere internațională în această chestie.

Decĭ nu pot pricepe care să fie causa și țelul scrisoriĭ Alteţeĭ Voastre.

Deși mă mir că evenimentele din 3 (15) August aŭ putut inspira viĭ îngrijirĭ Guvernuluĭ Imperial, tot aș putea-o înțelege dacă depeșa care a făcut cunoscute la Constantinopol actele a cîțĭva sedițioșĭ nu ar fi anunțat tot în același timp și represiunea desăvîrșită a aceleĭ încercărĭ de desordine. Însă ce nu-mĭ pot explica este că îngrijirile Alteţeĭ Voastre nu i-aŭ inspirat decît un blam Guvernuluĭ Mieŭ, precum și măsurilor cu care s'a închezășuit liniștea publică.

Fără îndoială, Alteță, pătrunderea voastră, atît de dovedită, a fost astă dată înșelată. Fără de-

plina cunoștință a faptelor, lipsit de informațiĭ directe, voĭ v'ațĭ rostit, nu mă îndoiesc, în bună credință, într'un fel care ar aduce, de nu aș avea cuvenita privighere, greutățĭ pe care nu le-ațĭ presupus; și scrisoarea voastră ar putea, fără nicĭo îndoială, să fie răstălmăcită de către ceĭ interesațĭ ca o adevărată încurajare.

Într'adevăr, s'ar putea crede, după zisele Alteței Voastre, că evenimentele din 3 (15) August aŭ avut o netăgăduită importanță politică; ele nu maĭ sînt în ochiĭ săĭ o neînsemnată mișcare, ci o revoluție și toată România sculată în contra Guvernuluĭ Mieŭ: *o expresie brutală a uneĭ nemulțumirĭ generale.*

Nu se poate admite asemenea consecințĭ grave, din un incident local ce se produce pretutindenĭ, ce s'a produs nu de mult, tot pentru asemenea neînsemnătare causă, la München, la Barcelona, ceia ce nu dovedește nimica în contra Guvernelor din Bavaria și Spania.

Decĭ contestez caracterul general ce Alteța Voastră atribuie evenimentelor din 3 (15) August. Atitudinea locuitorilor Capitaleĭ, în ziua aceia, mărturisirile culese din toate punctele teritoriuluĭ dovedesc, din potrivă, că poporul romîn răspinge cu indignare și energie orĭce încercare în contra instituțiunilor țeriĭ. Aceste manifestărĭ așa de vederate vor fi primite, nu mă îndoiesc, cu plăcere de Alteța Voastră, căcĭ ele

vor liniști îngrijările sale, și-ĭ vor îndeplini dorințile, aducîndu-ĭ încredințarea că *nicĭo sămînță de desafecțiune publică* nu este în spiritul inteligentelor noastre populațiunĭ.

Cu părere de răŭ, dar, mă văd silit a arăta Alteței Voastre că a fost înșelată asupra caracteruluĭ și gravitățiĭ evenimentelor din 3 (15) August, și că ea a primit cu prea multă încredere niște amăgirĭ de care s'ar fi putut feri.

La ce izvor Alteța Voastră s'a inspirat? Nu știŭ: însă este sigur că nu ațĭ cerut nicĭo informație Guvernuluĭ mieŭ, că ațĭ fost răŭ înștiințat asupra principiuluĭ sedițiuniĭ și că nu ațĭ știut nicĭ cum că acest incident putea fi exploatat, dacă autoritatea s'ar fi arătat slabă, de tot ce este ostil ordiniĭ de lucrurĭ instituite de Convențiune.

Nu-mĭ pot tălmăci altfel grăbirea ce Alțeța Voastră ațĭ pus-o cînd ațĭ judecat niște evenimente pe care nu le puteațĭ aprecia, și ațĭ aruncat, fără o maĭ întinsă cercetare, desaprobarea asupra unuĭ Guvern pe care Înnalta Poartă adesea l-a lăudat pentru silințile, tendințile și progresele sale; căcĭ, după cum însușĭ zicețĭ, nu cunoaștețĭ causele.

Nu sînt dar în drept a mă mira dacă Alteța Voastră nu ațĭ găsit decît a vă tîngui de autoritățile care aŭ știut a menținea ordinea publică?

Aș fi înțeles mult maĭ ușor ca Alteța Voastră

să se fi felicitat de un act de vigoare, ale căruia bune consecințĭ Puterile garante, și maĭ vîrtos Înnalta Poartă, le pot aprecia în privirea menținerii liniștiĭ generale în Orient. Alteța Voastră nu ațĭ uitat, fără îndoială, că în aniĭ din urmă solicitudinea Guvernuluĭ Imperial s'a exercitat pururea într'un fel cu totul opus aceluia ce s'ar presupune că voițĭ a urmà astăzĭ.

De cîte orĭ Înnalta Poartă, pe temerĭ fără însemnătate, pentru un discurs imprudent al unora din deputațiĭ fostelor Camere, spre pildă, nu s'a plîns că Guvernul mieŭ tolera zgomotoasele agitațiĭ în foastele Camere și intrigile unor oamenĭ supt rele influențe! Și, atuncĭ cînd ideĭ de neorînduială eraŭ veghiat propovăduite, ca un îndemn la desordinea ce izbucnia a doua zi, Vă mirațĭ că Guvernul mieŭ a reprimat prin putere așa de periculoase încercărĭ!

Trebuit-a în ziua aceia să se lase turburătorilor o liberă acțiune? Și, presupuind că Guvernul mieŭ să nu-șĭ fi făcut datoria sa, cine s'ar fi însărcinat a restabili ordinea într'adevăr atuncĭ compromisă?

Înnalta Poartă, fără îndoială, împreună cu Puterile garante?

Dumnezeŭ să ferească, Alteță, ca Înnalta Poartă să fie constrînsă la această necesitate, căcĭ atuncĭ ar fi atrasă în niște complicațiĭ ale căror consecințe sînt afară de orĭce prevedere omenească.

Aicĭ socot de nevoie a aminti Alteţeĭ Voastre ceia ce am avut plăcere a zice către toţĭ înnalţiĭ funcţionarĭ otomanĭ în Constantinopol asupra necesităţiĭ uneĭ strînse şi sincere înţelegerĭ între Înnalta Poartă şi Principatele-Unite. *Vedeţĭ totdeauna cu un ochiŭ mulţămit, ziceam, evenimentele şi actele ce pot mări prosperitatea Românieĭ. A ridica pe Romînĭ, a consolida instituţiile lor, a încuraja desvălirea puteriĭ lor, a dirige aspiraţiile lor, a menţinea privilegiile lor, imunităţile lor, a face să se respecteze drepturile lor, pentru ca şi eĭ să ştie maĭ bine a respecta drepturile altora, este a lucra tot atît de bine în interesul Imperiuluĭ Otoman, pe cît în acel al Românieĭ înseşĭ; este a da tot de odată Românieĭ încheześuirĭ serioase pentru a sa linişte şi înflorire, iar Imperiuluĭ Otoman asemenea încheză-şuirĭ, nu maĭ puţin serioase, pentru securitatea şi puterea sa.*

Cu Domnĭ cărora Înnalta Poartă nu ştia totdeauna a li menaja drepturile şi dignitatea, Bucureştiĭ şi Iaşiĭ eraŭ nevoiţĭ a căuta razimul lor în influenţe exterioare; nu este trebuinţă a aduce aminte care aŭ fost resultatele aceşteĭ politice. Dar eŭ, ca Domn care înţelege ca România să se bucure deplin de drepturile de autonomie şi de independenţă interioară, dobîndite ţeriĭ din vechime (ab antiquo), drepturĭ recunoscute şi consfinţite prin tratatul de Paris şi prin Convenţie, şi care vrea să respecteze, cum am proclamat-o şi dovedit-o, în toate circumstanţele, nişte

legăturĭ de o potrivă de folositoare Imperiuluĭ Otoman și Principatelor-Unite; ca un Domn care va fi sigur de a găsi la Constantinopol considerația cuvenită Țeriĭ ce el representă, precum și acea a posițiuniĭ sale personale, Înnalta Poartă va putea totdeauna conta pe România, și niciodată vre-o primejdie nu i-ar veni din partea Romînilor.

Așa a fost odinioară, ziceam încă, politica tradițională a Divanuluĭ. Să-șĭ arunce ochiĭ Guvernul Imperial în trecut, și să-șĭ aducă aminte care aŭ fost relațiile Înnalteĭ Porțĭ cu întîiĭ Domnĭ romînĭ, carĭ aŭ căutat închezășuirea lor în suzeranitate; va culege marĭ învățăminte din înțeleapta și pătrunzătoarea politică a glorioșilor Sultanĭ din veacurile al XV-lea și al XVI-lea; va înțelege cît era socotită de prețioasă atuncĭ existența Moldoveĭ și a Valahieĭ, ca State, pentru Imperiul Otoman, și pentru ce Sultaniĭ Baiazid I-iŭ, Mohamed al II-lea, Selim I-iŭ și Soliman al II-lea, departe de a alătura Principatele cu alte posesiĭ ale lor, departe de a înnăbuși o naționalitate care ar fi putut fi la discreția puternicelor lor arme, aŭ vrut, din potrivă, să-șĭ facă din ele un zid de apărare, să respecte a lor independență interioară și să întărească autonomia și privilegiile poporuluĭ romîn.

Și astăzĭ, voiŭ ținea tot același limbagiu Alteței Voastre. Situația reciprocă a Imperiuluĭ Otoman și a Principatelor-Unite nu s'a schimbat; situația lor comună exterioară e tot aceia; interesele lor sînt tot așa de strîns legate ca în trecut. După

socotința mea, orice desordine ce ar amenința liniștea publică în România, orice primejdie care ar amenința pămîntul saŭ autonomia noastră sînt, asemenea, amenințări pentru Imperiul Otoman.

Pentru aceasta dar, nu voiŭ avea niciodată neiertata slăbiciune de a lăsa Înnaltei Porți grija de a lua, în asemenea cas, măsurile concertate ce Convenția îi impune. Eŭ înțeleg mai înnalt și mai cu dignitate datoriile mele.

Și, pentru a vorbi cea de pe urma dată, de trista zi de 3 August, să ne felicităm împreună că desordinea a fost așa de grabnic oprită.

Și mie mi-a părut tot așa de răŭ cît și oricăruia de asprimile ce aŭ trebuit a se desvăli, încît, ridicîndu-mă cu Alteța Voastră în sferele filosofiei, doresc și eŭ ca puterea să nu devie singurul mijloc de potolire în lumea aceasta; și, cu toate acestea, nu mă sfiesc a vă declara că, de cîte ori un fapt se va înfățișa înnaintea mea ca evenimentele de la 3 August, adecă: de cîte ori uneltiri primejdioase vor pune în pericol instituțiile Țerii, voiŭ ști a răspunde la încrederea poporului romîn și la dorințile sale, menținînd cu energie ordinea publică; că, de cîte ori liniștea Românie va fi compromisă, ori de unde ar veni primejdia, Eŭ nu voiŭ consulta decît datoria mea, drepturile mele și interesele noastre comune.

Îmi iubesc prea mult țara, înțeleg prea mult valoarea legăturilor noastre cu Înnalta Poartă și

ale sale legitime preocupațiĭ, pentru a le sacrifica vre-odată uneĭ îngrijirĭ de o responsabilitate pe care voiŭ ști pururea a o primi, orĭcît ar putea fi ea de grea. Alteța Voastră însășĭ a putut maĭ de multe orĭ să se convingă în lunga sa carieră că rațiunea politică are marĭ și grele nevoĭ și că sînt momente unde datoria se impune cu strășnicie spiritelor celor mai înduplecate la blîndeță.

Sfîrșind, Alteță, vă arăt adînca mea părere de răŭ pentru un incident care sper că nu va altera niște raporturĭ personale ce am dorit totdeauna a menținea. Alteța Voastră va reveni în curînd, Eŭ nu mă îndoiesc, la niște aprecierĭ maĭ potrivite asupra situațieĭ Principatelor-Unite; am drept dovadă Înnalta Sa inteligență și solicitudinea de care tot lealul executor al voinților Maiestățiĭ Sale Imperiale trebuie a fi insuflat pentru Romînĭ.

Cît pentru mine, Alteță, pururea m'am povățuit și pururea mă voiŭ povățui, în actele mele, numaĭ de interesele țerĭĭ mele, și aceste interese sînt în ochiĭ mieĭ nedespărțite de acelea ale Imperiuluĭ Otoman. Vreaŭ a vă zice că, pătruns de îndatoririle mele, și ca Principe, și ca Romîn, voiŭ pune toate silințile pentru a întreținea cu Înnalta Poartă acele relațiunĭ intime de ale căror foloase reciproce era așa de viŭ încredințat, în anul trecut, spiritul atît de luminat al Altețeĭ Voastre.

Revie acele oare de încredere!

Guvernul Înnalteĭ Porțĭ mă va găsi totdeauna inspirat de aceleașĭ sentimente care mi-aŭ atras încredințărĭ așa de strălucite ale buneĭ voințe personale a Maiestățiĭ Sale Imperiale Sultanul, Augustul nostru Suzeran, și ale vieĭ sale solicitudinĭ pentru România.

Primițĭ, Alteță, încredințarea Înnalteĭ mele considerațiĭ.

Alexandru Ioan.

LXXXV.

(1866.)

Iată și cea din urmă declarație publică a mareluĭ Domn (16 Ianuar 1866; cu prilejul presintăriĭ răspunsuluĭ la Mesagiu).

Ediție: *Ibid*, p. 202-4.

Domnule Președinte,
Domnilor Deputațĭ,

Mulțămesc Adunăriĭ pentru simțimintele ce-mĭ exprimă și o felicitez tot odată că ea s'a pătruns de urgența stabilimentelor și marilor lucrărĭ decretate în intervalul sesiunilor, în virtutea Statutuluĭ.

Cu părere de răŭ, însă, mă văd silit a aminti că s'aŭ încercat a se discuta chestiunĭ ce nu sînt de competința Adunăriĭ. Națiunea Romînă a pri-

mit în unanimitate noile instituțiunĭ folositoare, care hotărăsc într'un mod positiv drepturile și atribuțiunile fiecăriĭ puterĭ. Ar fi trist și periculos cînd în vre una din aceste puterĭ ale Statuluĭ ar urmà încercărĭ de încălcare asupra atribuțiunilor celorlalte: căcĭ atuncĭ s'ar compromite echilibrul ce Adunarea, în adresa ce-mĭ aduce, apreciază cu înțelepciune ca cea maĭ trainică garanție a proprietățiĭ publice.

În cele din urmă ședințe s'aŭ emis ideĭ și s'aŭ ridicat chestiunĭ cu totul străine de desbaterile de care Adunarea era ocupată. Constituția noastră are regulele eĭ determinate. Nimănuĭ nu-ĭ este permis a se abate de la ele. Făcînd din exprimarea unor dorințĭ obiect de discuțiune, s'a uitat că, după art. XII din Statut, asemenea dorințĭ are drept să le formuleze comisiunea mixtă a Senatuluĭ și a Camereĭ, care în fiecare an încheie lucrările parlamentare.

Îmĭ place a crede, împreună cu d-voastră, domnilor Deputațĭ, că buna înțelegere, ce pururea a domnit între Tron și țară, va domni pururea între Tron și Adunare. E destul să vă aducețĭ aminte că sîntețĭ represintanțiĭ uneĭ stărĭ de lucrurĭ nouă, care s'a aclamat de România întreagă.

La discuția budgetelor avețĭ un cîmp întins pentru activitatea d-voastră: acolo controlul d-voastră, cu osebire, poate, și trebuie să se exerciteze. Eŭ mă voiŭ bucura văzîndu-vă că cerce-

taţĭ cu cea maĭ mare îngrijire anevoinţile şi închipuirile ţeriĭ, şi că controlaţĭ cu cea maĭ scrupuloasă luare aminte întrebuinţarea banilor publicĭ.

Pe acest temeiŭ voiŭ fi pururea cu d-voastră, primind cu recunoştinţă luminile ce veţĭ împărtăşi Guvernuluĭ mieŭ, şi mă voiŭ simţi prea fericit dacă, cu concursul ce-mĭ promite Adunarea, voiŭ putea ridica starea finanţelor noastre şi închizăşlui prosperitatea iubiteĭ noastre patriĭ.

— SFÎRŞIT —